

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 5/3'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 12 від 16 травня 2017 року) та Вченою Радою Академії Муніципального

Управління (Протокол № 21 від 18 травня 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 22.05.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",
2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі
Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прухнівський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Видавничий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

ЗМІСТ

Л.Ю. ГОРДЕЄВА-ГЕРАСИМОВА. Застосування економетричних методів для прогнозування фінансової бази регіону	4
Н.О. ЗАДОРЖНЮК. IT-аутсорсинг та перспективи його розвитку в Україні	9
С.А. ТКАЧЕНКО. Щодо комплексної оцінки результатів господарської діяльності підприємств і виробничих об'єднань країни	12
Д.Р. КАЛІНІЧЕНКО. Вплив глобалізаційних процесів на характеристики людського капіталу	15
Г.В. КАПЛЕНКО. Про один з аспектів верифікації регресійних моделей споживчого попиту	20
С.В. ЛЕЛЮК. Теоретико-методичні основи моніторингу фінансової безпеки	23
Ю.О. ЛЕОНОВА. Міжнародний досвід використання конкурентної розвідки	28
О.М. ПАРУБЕЦЬ, О.В. ПАЛЬОХА. Дослідження сутності, переваг та недоліків комунального кредиту	31
О.В. ПРОКАЗЮК. Правові аспекти забезпечення бюджетної безпеки	35
Є.І. МАСЛЕННИКОВ, Д.Р. АДЄЄВ. Оптимізація організаційних структур при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності	40
П.С. ДЕМЧЕНКО. Швейцарія: від конфедерації до федералізму	44
Ю.В. ШТИК. Формування інтегрованої звітності в умовах використання сучасних комп'ютерних бухгалтерських програм	49
Н.А. СКРИПНИК, Д.В. АНТОНЮК. Кадровий потенціал як основа стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності	53
А.М. ТОЛМАЧОВА, В.С. ГАРБУЗОВА. Обліково-інформаційне забезпечення діяльності неприбуткових організацій	57

ГОРДЄЄВА-ГЕРАСИМОВА

Людмила Юрїївна
gor.luda@gmail.com

УДК 332.02

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ
ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ РЕГІОНУAPPLICATION OF ECONOMETRIC METHODS FOR FORECASTING
OF THE FINANCIAL BASE OF REGIONS

старший викладач, кафедра
статистики, обліку та
економічної інформатики,
Дніпровський національний
університет ім. Олеса Гончара

У статті розглядається визначення фінансової бази регіону. Надано обґрунтування значущості цього макроекономічного показника як фактору реалізації регіональної політики в напрямку підтримки фінансової стабільності регіонів. Розглянуті особливості застосування економетричних методів для прогнозування розвитку фінансової бази регіону. Побудована модель тренду.

В статье рассмотрено определение финансовой базы региона. Предоставлено обоснование значительности этого макроэкономического показателя как фактора реализации региональной политики в направлении поддержки финансовой стабильности регионов. Рассмотрены особенности использования эконометрических методов для прогнозирования развития финансовой базы региона. Построена модель тренда.

The article considers the definition of the financial base of the region. The substantiation of the significance of this macroeconomic indicator as a factor of the implementation of the regional policy in the direction of supporting the financial stability of regions is provided. The peculiarities of using econometric methods for forecasting the development of the financial base of the region are considered. A trend model is constructed.

Ключові слова: фінансова база регіону, фінансова стабільність регіону, економетричні методи прогнозування, моделювання, модель тренду

Ключевые слова: финансовая база региона, финансовая стабильность региона, эконометрические методы прогнозирования, моделирование, модель тренда

Keywords: financial base of the region, financial stability of the region, econometric forecasting methods, modeling, trend model

ВСТУП

В умовах сьогодення економіка України знаходиться на етапі значних структурних перетворень. У тому числі це стосується надання регіонам більшої економічної самостійності. Цей процес дуже складний, адже для регіонів зменшується розмір фінансової допомоги із Зведеного бюджету України, і для поповнення своїх бюджетів вони повинні знаходити та використовувати внутрішні фінансові резерви. Але фінансові ресурси регіону складаються не тільки з централізованих фінансів – бюджету та позабюджетних фондів, а таж з децентралізованих – фінанси підприємств, організацій і та ін., інвестиції, кредити, розмір яких також доцільно оцінити та спрогнозувати. Тому в сучасних умовах господарювання питання забезпечення фінансової самостійності та безпеки регіонів стає все більш значущими та актуальними. Одним із факторів підтримки фінансової стабільності в регіоні є формування його фінансової бази.

Наразі в сучасній економічній літературі існують різні визначення поняття «фінансова база регіону»

(ФБР). Здебільшого це поняття ототожнюється з категорією «місцеві бюджети», наприклад, в працях Матвеевої О.Ю. [6], або ФБР іноді вимірюється обсягом фінансових ресурсів регіону у вигляді остаточного результату діяльності всіх підприємств, установ і організацій, як це робить О.О. Кундицький [5]. Але це поняття потребує більш розгорнутої трактовки та визначення.

З нашої точки зору ФБР має більш глибоке і розширене визначення. Перш за все – це загально-регіональний грошовий фонд, що утворюється на кожній території регіонів і призначений для економічного регулювання розширеного відтворення усіх сфер життєдіяльності регіону. Він складається із сукупності централізованих та децентралізованих фінансів, а саме: Зведеного бюджету регіону, позабюджетних фондів, кредитних ресурсів, фінансів підприємств, інвестиційного фонду, доходів від зовнішньоекономічної діяльності, який утворюється на території регіону в процесі розподілу валового внутрішнього загальнонаціонального та регіональ-

ного продукту і спрямований на відтворення розширеного економічного розвитку регіону [2].

Для вирішення проблем підвищення фінансової стійкості, фінансової незалежності та економічної самостійності кожного регіону необхідно спрогнозувати подальший розвиток фінансової бази регіону. Для цього доцільно застосувати прийоми економетричного моделювання. Питанню моделювання економічних процесів регіонів приділяють увагу багато науковців, наприклад, Акулов М.Г., Петровський С.А. [1], Ярошенко І.В., Семигуліна І. [9] в своїй праці розглядають основи макроекономічного моделювання, аналізують системи прогнозування соціально-економічного розвитку в Україні і світі, Ковальчук В.Г. [5], Светуцьков С.Г., Светуцьков І.С., Кизим М.О., Клебанова Т.С. [7], Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. [8] – приділяють увагу моделюванню регіональних процесів. Питання прогнозування фінансової бази регіону в сучасній науковій літературі не розглядається. Але сьогодні потребує вирішити цю проблему.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є розробка теоретичних та практичних положень прогнозування фінансової бази регіону, обґрунтування вибору методу прогнозу-

вання, побудова економетричної моделі прогнозування подальшого розвитку ФБР.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано: метод узагальнення – для вивчення процесів формування ФБР; статистичний метод – для дослідження стану і динаміки розвитку основних елементів фінансової бази регіону та її обсягу у цілому; метод порівняльного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Формування фінансової бази значною мірою залежить від масштабів та ефективності роботи економічного господарчого комплексу регіону. Тому фінансові бази за своїми обсягами та деякою структурною особливістю можуть значно відрізняються по регіонах.

У нашому дослідженні була побудована фінансова база Дніпропетровського регіону.

За нашими розрахунками обсяг ФБ Дніпропетровського регіону складав у 2005р. – 32,76 млн. грн., 2010р. – 89,43 млн. грн., 2015р. – 196,55 млн. грн., структура ФБР та питома вага кожного із її елементів за період з 2005 по 2015рр. надана у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка питомої ваги складових елементів фінансової бази регіону у 2005-2015 рр.

(Дніпропетровська обл.) у відсотках до загального обсягу

[розраховано за даними: 1. Статистичні щорічники Дніпропетровської обл. за 2005-2014рр. 2. Матеріали Головного фінансового управління Дніпропетровської облдержадміністрації, Дн-вськ, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 рр.]

Елементи ФБР	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Зведений бюджет	16,26	15,29	15,34	19,74	13,15	13,04	13,83	15,76	17,15	13,7
Позабюджетні фонди	20,73	21,45	20,74	26,29	19,00	18,47	19,50	19,45	23,51	17,3
Фінанси підприємств та підприємництва	2,82	6,31	12,95	4,51	20,91	24,88	20,44	20,89	10,86	21,5
Доходи від зовнішньоекономічної діяльності	3,90	4,37	3,40	1,78	1,94	2,13	2,06	1,91	2,52	4,6
Кредитні ресурси	18,24	15,73	19,42	17,57	23,82	15,81	18,75	18,80	19,52	18,8
Інвестиційно-інноваційний фонд	38,05	36,85	28,15	30,11	21,18	25,67	25,42	25,44	26,44	24,7
Усього	100									

Методологічний та конструктивний підходи до побудови фінансової бази кожного регіону України як економічного макропоказника, а також його оцінки і прогнозування, однакові.

Методологія та основи застосування економетричних методів прогнозування економічних процесів досить широко описані в сучасній літературі та подані в Internet-інформаційному просторі. Так, наприклад, в роботі авторів Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. [8], на наш погляд, досить змістовно, чітко

і детально показані можливості, переваги та проблеми економетричного моделювання, отримання прогнозних значень на конкретному практичному матеріалі.

Взагалі, при виборі економетричного моделювання тієї чи іншої динамічної економічної величини, з метою її дослідження та прогнозування подальшого розвитку, постають дві взаємопов'язані задачі:

- встановлення факторної специфікації, тобто вибір діючих факторів еволюційного розвитку спостерігаємої економічної величини;

- визначення кількісного співвідношення економічної величини дієвому впливу вибраних факторів.

Необхідною вимогою при побудові моделі багатофакторної регресії повинна бути незалежність добірних впливових чинників. Адже, коли значення вибраних факторів корелюють між собою, то визначеність коефіцієнтів регресії зменшується і тим сильніше, чим вище рівень їх взаємозалежності. Це, в свою чергу, значно погіршує, а то і зовсім унеможлиблює, реальну оцінку впливу окремих факторів.

Радикальним вирішенням проблеми недоліків факторної специфікації та їх негативних наслідків є перехід до однофакторної моделі, особливо в разі дослідження динамічної величини та потреби отримання надійних прогнозних оцінок її подальшого розвитку. Побудовану модель, де економічна величина визначається як функція часу, називають трендовою моделлю.

Під моделлю тренду, в загальному розумінні, приймається спосіб виявлення основної тенденції та особливостей розвитку досліджуваної величини у вигляді аналітичної функції за часом. Вибір функції тренду базується на поєднанні якісного економічного аналізу та сукупності спеціальних математично-статистичних прийомів. Якщо припускається відсутність значного стороннього впливу на тенденцію динаміки досліджуваної величини у оглянутому майбутньому, то через екстраполяцію тренду на майбутні проміжки часу маємо можливість отримати прогнозні значення.

Звернемо увагу на те, що задача побудови моделі тренду, тобто підбір функції, яка має кращі характеристики апроксимації, по своїй сутності компромісна і принципово не може бути повністю формалізована. Це обумовлено більш за все тим, що сама апроксимація повинна бути обмеженою, так як при максимальному наближенні до вихідного динамічного ряду втрачаються можливості виявити головну тенденцію розвитку та звільнитися від випадкової компоненти. На одному й тому же масиві

первинних даних допустима множина трендових моделей, які можуть відрізнятися одна від одної в залежності від їх використання та призначення.

За основні показники, які характеризують швидкість та інтенсивність змін будь-якого динамічного ряду, приймаються абсолютний приріст (АП), темпи зростання (ТЗ) та темпи приросту (ТП). З порівняльного аналізу цих та інших допоміжних показників проводять висновки щодо типу економічного розвитку, спостерігаємої величини, визначають клас функцій, котрі можуть бути застосовані для моделі тренду.

Отже, після викладення загальних засад та обґрунтування вибору трендової моделі, вона була побудована на динамічному ряді фінансової бази регіону. Перше за все відмітимо, що розраховані коефіцієнти автокореляції динамічного ряду фінансової бази регіону наближені до одиниці, що свідчить не тільки про наявність явно вираженого тренду, але і вказує на добру самоідентичність фінансової бази як макропоказника.

Аналіз основних показників динамічного ряду розрахованої нами фінансової бази свідчить, що було доцільно вибрати параболічну функції другої степені для застосування моделі тренду.

Таким чином, остаточно аналітичну функцію вибрано по фактичному динамічному ряді з вилученням значення за 2009 р. (кризовий період). За допомогою стандартних можливостей програми Microsoft Excel була побудована крива апроксимації по скоригованому (очищеному) динамічному ряду (по двом гілкам) рис. 1. Отримана аналітична функція дійсно являється моделлю тренду. Адже вона має високе значення достовірності апроксимації (R^2), практично проходить через кінцеві значення динамічного ряду, що свідчить про добрі прогностичні властивості:

$$\hat{y} = 0,7592 t^2 - 0,871 t + 8,2455; \text{ при } R^2 = 0,997, (1)$$

при рівні значущості $\alpha = 0,05$, маємо довірчий інтервал для побудованого тренду: $\hat{y}_t \pm 3,546$; t – умовний час ($t = T - 1999$, де T – реальний час, роки).

Дану модель будемо використовувати для точкового прогнозу (табл.2).

Млрд. грн.

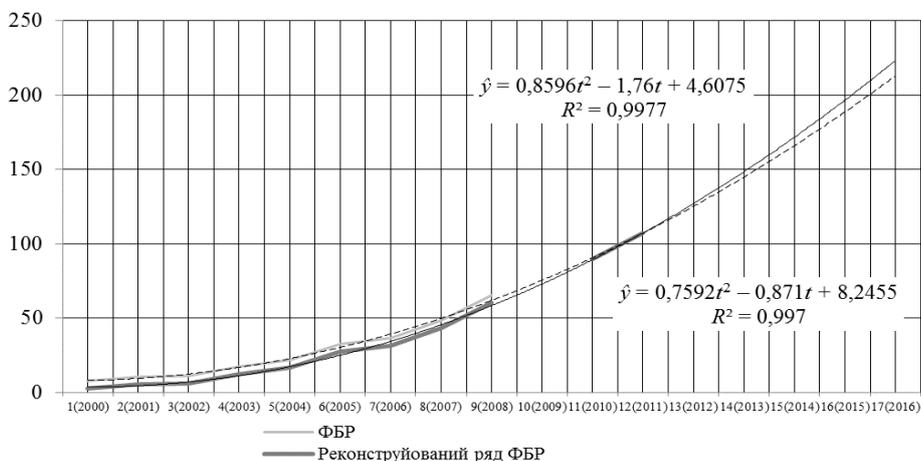

Рис. 1. Криві моделей трендів: для точкового та інтервального варіантів прогнозу [авторська розробка]

Отримана модель тренду та обчислені прогнозні значення базуються на припущенні того, що економічна криза (відносно короткострокової дії) не надала помітного впливу на загальну тенденцію розвитку ФБР.

Післякризового часового інтервалу замало для прямого статистичного порівняння двох гілок динамічного ряду ФБР – докризової та післякризової. Отже було прийнято припущення про часовий зсув тенденції розвитку ФБР під впливом кризових явищ 2009 р. З метою його оцінки побудована модель тренду ФБР на часовому проміжку 2000-2008 рр., тобто для докризового періоду, та проведено його екстраполяцію на часовий інтервал 2009-2014 рр. Побудований допоміжний ряд та післякризова гілка ФБР були об'єднані в суцільний динамічний ряд, який було названо реконструйованим рядом ФБР. На

основі даних точкового прогнозу, був побудований реконструйований ряд ФБР (рис 1.). На наш погляд, створена на такому динамічному ряді модель тренду з подальшою екстраполяцією на майбутнє дає можливість отримати більш надійний прогноз. Адже реконструйований динамічний ряд позбавлений кризового впливу.

Для обчислення прогнозних значень обсягів ФБР була підготовлена функція моделі тренду (на часовому інтервалі 2000-2014 рр.), яка має вигляд (рис 1.):

$$\hat{y} = 0,8596 t^2 - 1,76 t + 4,6075; \text{ при } R^2 = 0,9977, (2)$$

при рівні значущості $\alpha = 0,05$, довірчий інтервал тренду складає $\hat{y}_t \pm 3,262$; t – умовний час ($t = T - 1999$, де T – реальний час, роки). Результати прогнозу надані в табл.2.

Таблиця 2

Прогнозні значення обсягів фінансової бази Дніпропетровської обл. на 2016-2017 рр.

Роки	Прогнозне значення обсягів ФБР (млрд. грн.)	
	Точковий прогноз	Інтервальний прогноз
2016	223,112	213,299 ÷ 232,925
2017	257,402	239,730 ÷ 263,154

На основі трендової моделі зроблено прогноз подальшого розвитку фінансової бази регіону, що надає змогу науково вирішувати проблеми підвищення фінансової стійкості, фінансової незалежності та економічної самостійності регіону

Визначення прогнозних показників фінансової бази регіону доцільно розглядати в тісному зв'язку з іншими соціально-економічними показниками стану та розвитку регіонів. Тому прогнозні обсяги фінансової бази кожного регіону важливо досліджувати та порівнювати з такими регіональними макроекономічними показниками, як валовий регіональний продукт, випуск та валова додана вартість регіонів.

ВИСНОВКИ

Отже, фінансову базу регіону можна вважати чинним показником фінансової стабільності регіону, адже завдяки оцінці її обсягів можна виявити потенціальні можливості розвитку регіону.

Для прогнозування обсягів ФБР були застосовані методи економетричного прогнозування, побудовані моделі тренду, які дають можливість розраховувати потенціальні обсяги фінансової бази у вигляді як точкового прогнозу, так і інтервального. Це дозволяє використовувати прогнозні показники фінансової бази регіону у системі прогнозів комплексу соціально-економічних та демографічних процесів розвитку регіону.

Прогнозування обсягів ФБР надає можливість оцінювати фінансову спроможність регіону на майбутнє, виявити його потенціал, зміцнити його фінансову самостійність.

Список використаних джерел

1. Акулов М.Г. Петровський С.А. Макроекономічне моделювання: ретроспективний аспект та сьогодення / М.Г. Акулов, С.А. Петровський // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 3 (39). – С10-16.
2. Гордєєва-Герасимова Л.Ю. Формування фінансової бази регіону як важливий напрям регіональної політики в Україні [текст] / Л.Ю. Гордєєва-Герасимова // Пріоритетні напрями регіональної політики в економічній сфері. Колективна монографія за заг. ред. проф. Т.О. Журавльової / П.: «АРТ СИНТЕЗ-Т». – 2014. – С.287-296.
3. Козьменко О.В. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика): навчальний посібник / О.В. Козьменко, О.В. Кузьменко. – Суми: Університетська книга, 2014. – 406с.
4. Ковальчук В.Г. Системне моделювання регіональних процесів [Електронний ресурс] / В.Г. Ковальчук // Сучасний менеджмент і економічний розвиток. Сучасні тенденції управління регіональним розвитком : матеріали постійно діючої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1 вересня 2012 р. - 28 лютого 2013 р. – Суми: СумДУ, 2013. – Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/42649/1/Kovalchuk_regional_development.pdf
5. Кундицький О.О. Регіональні особливості фінансової бази інвестування в Україні / О.О. Кундицький // Науковий вісник НЛТУ України:

Збірник наукових праць. – 2011. – Вип.21.6. – С.242-248.

6. Матвеева О.Ю. Шляхи розширення фінансової бази місцевого самоврядування в умовах децентралізації управління (на прикладі Дніпропетровської області) [Електронний ресурс] / О.Ю. Матвеева // Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць. – Вип. 2(5). – 2010. – С.1-6. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_3/1_Omoyudu.pdf.

7. Светуньков С.Г. Прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів за допомогою моделей комплекснозначної економіки /

С.Г. Светуньков, І.С. Светуньков, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова // Проблеми Економіки. – 2011. – № 2. – С.83-90.

8. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія [Електронний ресурс] / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 368 с. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/rozvyt_reg-77b7d.pdf

9. Ярошенко І.В. Аналіз існуючих систем прогнозування соціально-економічного розвитку у світі та в Україні / І.В. Ярошенко, І.Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2015. – № 11. – С.58-65.

ЗАДОРОЖНЮК

Наталія Олексіївна
zadorozhnyuk.nat@mail.ru

УДК 004:338

ІТ-АУТСОРСИНГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

IT-OUTSOURCING AND ITS DEVELOPMENT PERSPECTIVES IN UKRAINE

к.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

У статті розглянуто сутність та особливості ІТ-аутсорсингу. Запропонована класифікація ІТ-аутсорсингу за декількома критеріями з визначенням відмінностей кожного виду. Розглянуто особливості ІТ-аутсорсингу України, врахування яких обумовлює необхідність розвитку ІТ-галузі на регіональному рівні та розширення ринків. Визначено перспективи та заходи для забезпечення подальшого розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні.

В статье рассмотрены сущность и особенности ИТ-аутсорсинга. Предложена классификация ИТ-аутсорсинга по нескольким критериями с определением различий каждого вида. Рассмотрены особенности ИТ-аутсорсинга Украины, учет которых обуславливает необходимость развития ИТ-отрасли на региональном уровне и расширение рынков. Определены перспективы и меры по обеспечению дальнейшего развития ИТ-аутсорсинга в Украине.

The essence and features of IT outsourcing are considered in the article. The classification of IT-outsourcing for decreasing the number of requests for visibility of visions is proposed. The features of IT-outsourcing Ukraine, which necessitates consideration of the IT-industry at the regional level and expanding markets are considered. The prospects and measures for further development of IT outsourcing in Ukraine are defined.

Ключові слова: аутсорсингові фірми, ІТ-послуги, ІТ-аутсорсинг, класифікація ІТ-аутсорсингу

Ключевые слова: аутсорсинговые фирмы, ИТ-услуги, ИТ-аутсорсинг, классификация ИТ-аутсорсинга

Keywords: outsourcing companies, IT-services, IT-outsourcing, classification of IT-outsourcing

ВСТУП

Актуальність теми пов'язана з тим, що в сучасних умовах, залежність підприємств будь-якої сфери та масштабу від інформаційних технологій значно зростає. Тому ІТ-аутсорсинг почав швидко поширюватися у більшості країн. Стрімке вдосконалення комп'ютерних технологій дозволяє стверджувати, що ІТ-аутсорсинг є найбільш використовуваним видом аутсорсингу в світі, який економить робочий час і грошові ресурси. Особливості економіки України та трансформаційні процеси, що відбуваються в ній обумовлюють визначити перспективні напрямки щодо розвитку ІТ-аутсорсингу в країні. Питання, пов'язані з ІТ-аутсорсингом, зайняли одне з провідних місць у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Такі вчені, як, Матвій І.С. та Тонюк М.О. займаються дослідженням ІТ-аутсорсингу в Україні [1-2]; Соколовська З.М та Яценко Н.В. – моделюванням аутсорсингових фірм [3]; Бугакова А.В. та Лукоянов І.В. – розкриттям сутності ІТ-аутсорсингу та його видами [4-5]; Спарроу Е. – ефективністю ІТ-аутсорсингу для досягнення комерційного успіху [6]. Внесок вищезазначених вчених в дану проблематику дуже вагомий, проте, у зв'язку з мінливими умовами господарювання, слід продовжувати дослідження ІТ-

аутсорсингу в Україні, визначити його особливості та перспективи розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у є розгляді специфіки надання аутсорсингу в інформаційних технологіях та визначенні перспектив розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні з урахуванням трансформаційних процесів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці українських та зарубіжних вчених та ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи аналізу, порівняння та узагальнення ІТ-аутсорсингу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під ІТ-аутсорсингом розуміється спосіб оптимізації діяльності підприємств шляхом передачі інформаційно-технологічних функцій, що не відносяться до профільної роботи, зовнішнім спеціалізованим компаніям [4]. ІТ-аутсорсинг – сегмент ринку, який отримав стрімкий розвиток завдяки технічній складності продуктів, що виробляються і послуг [5].

До ІТ-послуг, що надаються аутсорсером, можна віднести розробку програмного забезпечення та сайтів, проведення ІТ-консалтингу та аудиту; здійснення сервісної підтримки і ремонту устатку-

вання. Сьогодні, ІТ-аутсорсинг усе більш перетворюється в реальну можливість для більшості підприємств, яким не вистачає власних ресурсів (головним чином, спеціалізованих кадрів) для забезпечення автоматизації бізнес-процесів з метою їх оптимізації та модернізації системи управління. Звертання до послуг аутсорсингових фірм сприяє зосередженню уваги підприємства на розвитку конкурентних переваг і реалізації інноваційного потенціалу в умовах невизначеності та ризику. Проте, важливо враховувати певні ризики для замовника, пов'язані з переходом до ІТ-аутсорсингу: порушення конфіденційності інформації та неправомірний доступ до систем; некваліфікований персонал організації-аутсорсера може завдати шкоди

організації-наймачу; недобросовісний провайдер може не виконати зобов'язання [4]. Ці ризики слід враховувати керівництву підприємства при оформленні відповідної угоди з аутсорсинговою фірмою з метою забезпечення безпеки інформаційних ресурсів в першу чергу. На державному рівні слід удосконалити законодавчу базу в цій галузі та впроваджувати новітні технології боротьби з мережевими злочинниками.

Автором пропонується класифікація ІТ-аутсорсингу (табл. 1) за декількома критеріями: тривалість надання ІТ-послуг; використання персоналу та інфраструктури; повнота процесів; направленість; обсяг наданих ІТ-послуг та першочерговість виконання ІТ-послуг.

Таблиця 1

Класифікація ІТ-аутсорсингу
[запропоновано автором на основі [4; 6]]

Критерій	Види	Відмінності
Тривалість надання ІТ-послуг	- одноразовий	ІТ-послуги надаються один раз (наприклад, установка нового ІТ-обладнання)
	- довгостроковий	ІТ-послуги надаються впродовж певного періоду (наприклад, сервісна підтримка)
Використання персоналу та інфраструктури	- внутрішній	ІТ-послуги надаються на території постачальника, з використанням його персоналу та інфраструктури
	- зовнішній	Надання замовнику на його території таких послуг: оренда додатків, що розміщуються на майданчику ІТ-компанії; надання клієнту в оренду інфраструктури з високим ступенем захисту; корпоративний ІТ-аутсорсинг
Повнота процесів	- частини ІТ-інфраструктури	ІТ-компанією виконується робота по впровадженню та підтримці окремих систем
	- апаратного забезпечення	Забезпечується встановлення, налаштування, ремонт, заміна тощо апаратного забезпечення
	- окремих процесів у межах усієї ІТ-інфраструктури	ІТ-компанія виконує повний цикл окремих процесів для всієї ІТ-інфраструктури фірми. Застосовується, як правило, в невеликих фірмах, в яких фактор безпеки не є значущим
	- у межах усієї ІТ-інфраструктури	ІТ-компанія виконує всі функції у межах усієї ІТ-інфраструктури
Направленість	- ресурсний (аутсорсинг персоналу)	Аутсорсер використовується для підбору висококваліфікованого персоналу. Замовник самостійно управляє зовнішніми ресурсами і повністю несе відповідальність за результат
	- стратегічний	Передбачає повну передачу управління ІТ- службами компанії-аутсорсеру відповідно до розробленої стратегії
	- функціональний	Аутсорсер повністю бере на себе всі функції, що закріплено в спеціальній угоді
Обсяг наданих ІТ-послуг	- повний (комплексний)	Повне (комплексне) обслуговування інформаційної системи підприємства
	- частковий	Передача ІТ-компанії деяких непрофільних для підприємства функцій
Першочерговість виконання ІТ-послуг	- критичний	Вимагає негайного виконання, наприклад: ІТ-стратегія, управління інформаційними системами, ІТ планування тощо
	- рутинний (помірний)	Виконання повсякденних функцій

Запропонована класифікація дозволяє упорядкувати теоретичні знання щодо видів ІТ-аутсорсингу. Слід відмітити, що в Україні надаються всі розглянуті види, особливо ресурсний, частковий, рутинний та ін.

ІТ-аутсорсинг – одна з небагатьох галузей України, яка стабільно розвивається та насичена

різними видами ІТ-послуг. Так, Україна посідає 15 місце у світовому рейтингу виробників програмного забезпечення, а річна частка у світовому аутсорсингу складає приблизно 600 млн. дол. [2]. У нашій країні налічується близько тисячі компаній, що займаються розробкою програмного забезпечення, у цій сфері зайнято понад 25 тис. українських фахівців. Тому

розвиток у сфері ІТ-аутсорсингу можна віднести до одного з пріоритетних напрямків розвитку України. Особливості ІТ-аутсорсингу в Україні полягають у тому, що: значна кількість вітчизняних компаній орієнтовані на закордонні ринки; аутсорсингові компанії зосереджені у великих містах. У зв'язку з визначеними особливостями необхідно активно розвивати ІТ-галузь на регіональному рівні та здійснювати розширення внутрішнього та зовнішнього ринків.

Відповідно з [7] для забезпечення подальшого розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні необхідно: забезпечити підтримку тенденції зростання експорту комп'ютерних та інформаційних послуг на основі реалізації потенціалу існуючих в Україні якісних трудових ресурсів; збільшити обсяги державного замовлення на фахівців ІТ-сфери, зокрема в вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації, з орієнтацією на реалізацію інноваційного потенціалу молоді в регіонах України; підвищити вимоги до формування навичок комунікацій іноземними мовами (англійською, німецькою та французькою) у вищих навчальних закладах; забезпечити доступний за ціною та територіальним охопленням інтернет-зв'язку в регіонах України, що дозволить децентралізувати аутсорсингові структури, сприятиме підвищенню рівня зайнятості в регіонах України та знизить рівень урбанізації населення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у роботі розглянуто сутність та специфіка ІТ-аутсорсингу. Особливу увагу приділено розгляду ризиків, пов'язаних з наданням аутсорсингових послуг. Запропонована класифікація ІТ-аутсорсингу, що дозволяє упорядкувати теоретичні знання щодо його видів. Досліджено особливості ІТ-

аутсорсингу в Україні, з урахування яких запропоновано заходи щодо його розвитку.

В подальших дослідженнях планується розглянути світові тенденції ІТ-аутсорсингу та визначити напрямки розвитку ІТ-галузі України на базі досвіду розвинутих країн.

Список використаних джерел

1. Матвій І.Є. Особливості розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні / І.Є. Матвій // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – № 754: Проблеми економіки та управління. – С. 185-190.

2. Тонюк М.О. ІТ-аутсорсинг в Україні: тенденції і прогнози розвитку / М.О. Тонюк // Ефективна економіка: електронне видання. – 2016. – № 1.

3. Соколовська З.М. Моделювання діяльності аутсорсингової фірми / З.М. Соколовська, Н.В. Яценко // Бізнес-інформ, 2015. – № 3. – С. 60-73.

4. Бугакова А.В. Види ІТ-аутсорсинга / А.В. Бугакова, Н.В. Берёза, Е.Г. Михнова // Naukarastudent.ru. – 2015. – № 2 (14) [Електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://naukarastudent.ru/14/2412/>

5. Лукоянов И.В. ИТ-аутсорсинг в России: проблемы и перспективы / И.В. Лукоянов // Современные исследования социальных проблем: электронный научный журнал, 2015. – №4 (48). – С. 379-388.

6. Спарроу Э. Успешный ИТ-аутсорсинг: [Пер. с англ.]. – М.: Кудиц-образ, 2004. – 288 с.

7. Щодо потенціалу і перспектив розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1301/>

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

ЩОДО КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ КРАЇНИ

REGARDING THE COMPREHENSIVE ASSESSMENT OF THE RESULTS OF ECONOMIC ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AND INDUSTRIAL ASSOCIATIONS OF THE COUNTRY

У науко-практичній статті доведено, що виділення розділу комплексної оцінки результатів виробничо-господарської діяльності виступає одним із найважливіших напрямків розвитку вдосконалення інструментарію теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики. Окреслено найважливіші вимоги, які пред'являються до показників та критеріїв оцінки економічної ефективності, що застосовуються для оцінки, які повинні бути закладені в інструментарій теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики. Обґрунтовано, що виконання вищезазначених вимог істотно підвищує складову якісних характеристик і технічних параметрів одержуваних оцінок із точки зору їх загальної суспільної значущості та об'єктивного відображення досягнень трудових колективів промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань і ін.

В научно-практической статье доказано, что выделение раздела комплексной оценки результатов производственно-хозяйственной деятельности выступает одним из важнейших направлений развития совершенствования инструментария теоретико-методологического обеспечения подсистемы интегрированной экономической диагностики. Определены важнейшие требования, предъявляемые к показателям и критериям оценки экономической эффективности, применяемые для оценки, которые должны быть заложены в инструментарий теоретико-методологического обеспечения подсистемы (функции) интегрированной экономической диагностики. Обосновано, выполнение вышеуказанных требований существенно повышает составляющую качественных характеристик и технических параметров получаемых оценок с точки зрения их общей общественной значимости и объективного отражения достижений трудовых коллективов предприятий и объединений страны.

The science and practical article proves that the separation section integrated assessment of the results of industrial and economic activity is one of the most important directions of improvement of theoretical and methodological tools provide an integrated economic subsystem diagnostics. And the most important requirements for the indicators and benchmarks of economic efficiency, used to measure that should be incorporated in the instrument theoretical and methodological support integrated economic subsystem diagnostics. Proved that the implementation of the above requirements significantly improves component quality characteristics and technical parameters derived estimates in terms of their overall social significance and objective reflection of the achievements of labor collectives and associations, etc.

Ключові слова: виробничо-господарська діяльність, інтегрована економічна діагностика, комплексна оцінка, методологія, результат, теорія

Ключевые слова: интегрированная экономическая диагностика, комплексная оценка, методология, результат, хозяйственная деятельность

Keywords: production and economic activity, is integrated economic diagnostics, a comprehensive assessment, methodology, direction, outcome, theory

ВСТУП

Один із найважливіших напрямків розвитку вдосконалення інструментарію теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої (планомірної) економічної діагностики - виділення в ньому перспективного розділу відносно комплексної оцінки результатів виробничо-господарської діяльності. Необхідність і важливість пошуку дієвих елементів

методу оцінки результатів виробничо-господарської діяльності неодноразово відзначалися в прогресивних теоретико-методологічних дослідженнях [1-10] й багатьох інших, документах владних урядових структур та з'їздів промисловців і підприємців країни. У загальному випадку оцінка виробничо-господарської діяльності завжди притаманна підсистемі інтегрованої (кон'югованої) економічної діагностики

та представляє наступний за порівнянням об'єктів економіко-аналітичного забезпечення крок логічної обробки інформаційних даних, яка дозволяє отримати характеристику досліджуваних об'єктів, що розкриває основні тенденції, закономірності і напрямки в їхньому розвитку. Комплексна оцінка виробничо-господарської діяльності промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання являє собою змістовну характеристику, отриману в результаті комплексного дослідження, тобто одночасного і узгодженого вивчення функціонально розвинутої системи стратегічного управління спеціального призначення показників та критеріїв оцінки економічної ефективності (якості), що відображають всі (або майже всі) ключові аспекти виробничо-господарських процесів, і таку, що містить в собі узагальнюючі висновки про результати діяльності промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання на основі виявлення якісних і кількісних відмінностей від бази порівнянь, якою можуть слугувати плани, нормативи, рівень показників та критеріїв оцінки економічної ефективності (рентабельності) попередніх періодів, сучасні передові досягнення провідних конкуруючих промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань або можливі варіативні компоненти напрямків розвитку виробничо-господарської діяльності та інше.

МЕТА РОБОТИ полягає в доведенні того, що виділення розділу системної оцінки результатів виробничо-господарської діяльності виступає одним із найважливіших напрямків генезису (розвитку) удосконалення інструментарію теоретико-методологічного забезпечення функції інтегрованої економічної діагностики.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним базисом науково-практичної статті виступає діалектичний метод і змістовні положення теорії підсистеми інтегрованої економічної діагностики та системи стратегічного управління. У процесі дослідження знаходили використання наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретико-методологічного узагальнення і формулювання конклюдій); *монографічний* (при дослідженні теоретичних та практичних методик підсистеми інтегрованої економічної діагностики і системи стратегічного управління фірм); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при комплексному аналізі та оцінці стану функції інтегрованої економічної діагностики в системі стратегічного управління); *групування* (із метою надання характеристики сучасної прогресивної практики підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системі стратегічного управління), ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відмінна риса комплексної (координованої) оцінки виробничо-господарської діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань повинна полягати у використанні як функціонально розвинутої системи стратегічного управління спеціального призначення проміжних та генеральних результуючих показників і критеріїв оцінки еко-

мічної ефективності (якості), які характеризують досягнуті економічні, технічні, організаційні та соціальні результати роботи, так і єдиних інтегральних (коаліційних) показника та критерію оцінки економічної ефективності (рентабельності), що дозволяють достовірно робити висновок про ступінь поліпшення або погіршення виробничо-господарської діяльності у цілому. При цьому основним мірилом оцінки виробничо-господарської діяльності повинно бути всебічне нарощування внеску в задоволення потреб сучасного індустріального суспільства при найменших витратах усіх видів ресурсів і ін.

ВИСНОВКИ

Найважливіші вимоги, що пред'являються до показників та критеріїв оцінки економічної ефективності (рентабельності), що застосовуються для апокрифічної оцінки, які повинні бути закладені в інструментарій теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої (систематичної) економічної діагностики, наступні: включення до складу оціночних показників і критеріїв оцінки економічної ефективності (якості) таких, які відображають кінцеві виробничо-господарські результати національної економічної системи держави; очищення оціночних показників та критеріїв оцінки економічної ефективності (рентабельності) від впливу факторів (чинників), що не залежать від діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань; усунення впливу факторів (чинників), пов'язаних з порушеннями виробничо-господарської дисципліни. Виконання вищезазначених вимог істотно підвищує складову якісних характеристик та технічних параметрів одержуваних оцінок із точки зору їх загальної суспільної значущості і об'єктивного відображення досягнень трудових колективів промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань тощо. Серед перспектив подальших розвідок у вищезазначеному напрямку значною актуальністю відзначається питання пов'язане із удосконаленням механізму теоретико-методологічного забезпечення функції інтегрованої економічної діагностики в сучасних умовах економіко-аналітичної обробки інформації, ін.

Список використаних джерел

1. Анохина, М.Е. Государственное управление аграрным сектором региона / М.Е. Анохина, С.П. Прудников. - Москва: МАЭП, 2008. - 163 с.: ил.
2. Бланк, И.А. Управление активами / И.А. Бланк. - Киев: Ника-Центр; СПб.: Эльга, 2002. - 715,[2] с.: ил., табл.
3. Гусаков, В.Г. Механизм рыночной организации аграрного комплекса: оценка и перспективы / В.Г. Гусаков. - Минск: Беларуская навука, 2011. - 362 с.
4. Давыденко, А.С. Основные принципы управления в корпорациях высокотехнологичных отраслей промышленности: монография / А.С. Давыденко. - Москва: Граница, 2005. - 151с.: ил.
5. Качалов, Р.М. Управление хозяйственным риском [Текст] / Р.М. Качалов. - Москва: Наука, 2002. - 191, [1] с.: ил.
6. Кочерин, Е.А. Основы государственного и

управленческого контроля / Е.А. Кочерин. – М.: Филинь, 2000. - 375,[2]с.: ил., табл.

7. Кришталева, Т.И. Теория и методология взаимодействия контроля и налогообложения / Т.И. Кришталева. - М.: Дашков и К°, 2008. – 309 с.

8. Черникова, Ю.В. Финансовое оздоровление предприятий / Ю.В. Черникова, Б.Г. Юн, В.В. Григорьев. - М.: Дело, 2005. - 614с.:ил., табл.

9. Шадрина, Г.В. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / Г.В. Шадрина. -

Москва: Изд. центр ЕАОИ, 2008. - 215с.

10. Шарыбар, С.В. Системный анализ сбалансированного развития социально-эколого-экономического потенциала сельскохозяйственного предприятия [Текст] / С.В. Шарыбар; Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высш. проф. образов. Новосибир. гос. аграрный универ-т. - Новосибирск: НГАУ, 2011. - 183с.

КАЛІНІЧЕНКО

Данило Ростиславович
kalinichenko@donnuet.edu.ua

УДК 331.101.262:339.9

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУGLOBALIZATION EFFECT ON CHARACTERISTICS OF HUMAN
CAPITALаспірант, асистент, Донецький
національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг

У статті проведено аналіз змін умов суспільного виробництва та вимог до робочої сили, еволюційно доведено зміну поглядів науковців на працівників та виділення в них особливих характеристик, що здатні приносити додатковий дохід на всіх рівнях економіки. Розглянуто сучасний етап розвитку суспільства та зміну вимог до людського капіталу.

В статье проведен анализ изменения условий общественного производства и требований к рабочей силе, доказано эволюцию изменения взглядов ученых на работников и выделение в них особых характеристик, способных принести дополнительный доход на всех уровнях экономики. Рассмотрено современный этап развития общества и изменение требований к человеческому капиталу.

In article the changes in the conditions of social production and labor requirements are analyzed. The evolutionarily changing of scientists views on staff and allocating them specific characteristics that can generate additional revenue at all economy levels is proven. The current stage of humanity evolution and changing requirements for human capital on this stage is considered.

Ключові слова: людський капітал, робоча сила, суспільне виробництво, глобалізація, характеристики людського капіталу

Ключевые слова: человеческий капитал, рабочая сила, общественное производство, глобализация, характеристики человеческого капитала

Keywords: human capital, labor, social production, globalization, human capital characteristics

ВСТУП

Площина наукового дослідження людського капіталу останнім часом постійно розширюється з постановкою нових завдань і нових способів їх розв'язання. Однак сучасна динаміка соціально-економічних процесів на світовому і національному ринках праці потребують активізації досліджень людського капіталу, встановлення його новітніх характеристик в умовах поширення глобалізаційних процесів та визначення відповідних науково-практичних рекомендацій для вітчизняного бізнес-середовища.

Значний внесок у дослідження впливу якостей людини на рівень її доходу зробили вчені-класики: Д. Рікардо, А. Сміт, К. Маркс, Дж. Міль та інші.

Визначення змісту категорії «людський капітал» належить Т. Шульцу, який разом з Г. Беккером є автором відповідної концепції. Продовжують розвиток цієї концепції відомі зарубіжні та вітчизняні науковці, серед яких: О.А. Грішнова, В.П. Антонюк, Ю.К. Зайцев, С.В. Волошина, Д.П. Мельничук, І.Г. Шестаков, Ю.А. Корчагін, Г.А. Хмелева, J. Rossilah, B. Keeley, S. Mahroum та інші.

МЕТОЮ РОБОТИ є визначення місця і ролі концепції людського капіталу в умовах глобалізації соціально-економічних процесів та встановлення новітніх характеристик даного капіталу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використовувались такі загально-наукові методи, як аналіз та синтез, індукція, дедукція, систематизація, узагальнення, діалектичний підхід.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасний етап розвитку України характеризується зміною пріоритетів зовнішньої політики, більш тісною співпрацею з новими економічними партнерами на світовому ринку. Економічна асоціація з ЄС, пошук нових партнерів на ринках азійського континенту (Китай, Індія, ОАЕ та ін.), США, Канади, Латинської Америки призводить до посилення впливу глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняної економіки. Вхід України до глобальних організацій та співтовариств вимагає зміни системи стандартів у всіх сферах та їх приведення до міжнародних та європейських вимог. Ці вимоги стосуються і всіх суб'єктів ринку праці в тому числі.

В умовах сучасності лише ефективно використання робочої сили не надає конкурентних переваг підприємствам або економікам країн загалом. Основним елементом розвитку виробничо-економічної системи виступає людина з її розумовим, фізичним потенціалом, психічними та особистісними характеристиками. Двигом прогресу сучасності виступає економічна людина, а саме її оцінені здібності генерувати нові ідеї, розвивати існуючі досягнення. Оцінити такі можливості особистості дозволяє економічна категорія «людський капітал».

В історичному аспекті погляди на людину та її місце у суспільному виробництві постійно змінювались. У Стародавньому світі за умов натурального господарства характерним було використання праці рабів. Проте представники тих часів (Хамурапі, Каутілья, Арістотель) бачили можливість підвищення ефективності праці рабів за рахунок додаткових винагород.

Для раннього Середньовіччя характерне кріпацтво. При повній залежності від феодала відкидалась можливість будь-якого заохочення робітників. Однак, в умовах пізнього Середньовіччя, коли вже розпочався поділ праці, здібності людини починають відігравати певну роль у можливостях її заробітку.

На подальших етапах суспільного розвитку можливості накопичення капіталу все частіше стали пов'язувати зі здібностями та можливостями людини. Наприклад, А. Сміт відмітив залежність рівня доходу на макро- та мікрорівнях від навичок, здібностей та знань, які здобуті людьми. Визначаючи сутність основного капіталу суспільства, він стверджував, що капітал формується не лише з машин, споруд і землі, але й «із набутих корисних здібностей усіх громадян або членів суспільства» [1, с. 208].

Поняття «людський капітал» виникло в умовах корінної зміни умов суспільного виробництва (формування постіндустріального суспільства) і відповідно вимог до робочої сили. Категорія «робоча сила», яка панувала в попередні періоди розвитку суспільства і яка характеризувала лише здатність людини до праці за рахунок розумових та фізичних здібностей, не надаючи цим здібностям переважаючої ролі та здатності приносити додатковий дохід, за нових умов втратила своє значення. Підсумок проведених досліджень щодо вимог до робочої сили в період, що передував постіндустріальному етапу розвитку суспільного виробництва, узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язок умов суспільного виробництва і вимог до робочої сили
[розроблено автором на основі [1-6]]

Історичний період	Умови суспільного виробництва	Вимоги до робочої сили
Стародавній світ, VI ст. до н.е. – I ст. н.е.	Натуральне господарство, використання праці рабів	Важливість вміння виконувати важку фізичну роботу.
Раннє середньовіччя, V – X ст.	Землеробство та скотарство, ручна фізична праця	Необхідність виконувати фізичну працю як зобов'язання перед землевласниками. Однак фізична підготовка не впливала на винагороду за працю, на відміну від рабовласницького суспільства.
Розвинутий та пізній феодалізм, пізнє середньовіччя, XI - XVIII ст.	Створення ремісничих гільдій, розвиток знарядь праці, поширення поділу праці, підвищення ролі товарно-грошового обміну	Розумова праця прирівнювалась до фізичної, цінувалось вміння робітника виконувати певний вид робіт краще за інших; розвиток найманої праці.
Індустріальна цивілізація, XIX – XX ст.	Промислове виробництво, використання машинної праці, поширення важливості нематеріального виробництва	Дедалі більше виділення якостей особистості у процесі праці та визнання їх впливу на якість виконання роботи. Поява категорії «людський капітал» (1961р.), що призвело до підвищення значення знань, вмінь та інших характеристик індивіду на його добробут.

Отже, еволюція суспільних умов праці та відповідних вимог до людини призвела до поступового зменшення значення лише фізичних здібностей працівника та зростання ролі не лише його розумових здібностей, але й сукупності всіх якостей індивіда, що забезпечують найбільш ефективно виконання певного виду робіт і здатні підвищити винагороду за їх виконання, що і можна назвати людським капіталом.

У 1961р. вперше з'явився термін «людський капітал» в працях лауреата Нобелівської премії 1979 р. за новаторські дослідження економічного розвитку, американця Т. Шульца, який досліджував залежність

добробуту бідних людей не від землі, техніки або їх зусиль, а від їх знань. Він назвав цей аспект економіки «людським капіталом». Під останнім він розумів «сукупність набутих знань, вмінь, навичок, досвіду, здібностей, мотивацій та енергії, що використовуються людиною протягом певного часу для виробництва товарів і послуг, реалізації себе як робочої сили, водночас капітал є складовою частиною людини і саме тому є майбутнім джерелом її доходів» [2, с. 16]. Відмінністю нового на той момент поняття від традиційних термінів «робоча сила», «трудова ресурси», «працездатне населення» стало включення особливостей кожної людини, що

здатні принести їй додатковий дохід, а не лише визначення її можливостей до праці.

Запропонована Т. Шульцом категорія «людський капітал» набувала постійного розвитку його послідовниками, найвизначнішими з яких є американські дослідники Г. Беккер, Я. Мінсер та інші.

У своїй праці «Людський капітал: теоретичний та емпіричний аналіз» Г. Беккер розглянув людський капітал як сполучення знань, здоров'я, навичок і досвіду, які людина використовує з метою отримання доходу. До того ж науковець обґрунтував ефективність інвестицій в людський капітал та сформулював економічний підхід до людської поведінки, за що отримав у 1992 р. Нобелівську премію. Г. Беккером було виділено загальні та специфічні інвестиції в людський капітал. Під першими він розумів отримання людиною знань, навичок, вмінь. Спеціальні ж інвестиції здійснюються безпосередньо на робочому місці і пов'язані з професійною підготовкою, яка проводиться на підприємстві [3].

Виникнення та подальший розвиток концепції людського капіталу характеризує перехід від економіки, в якій основними елементами вважалися знаряддя та предмети праці, до економіки знань, головним рушієм якої є людина, а її якості є рушієм зміни виробничих та економічних систем.

На зміну індустріальному суспільству прийшла нова стадія розвитку людства – постіндустріальна, при якій головним чинником розвитку та прогресу визнаються знання та інтелект людини. Метою виробництва стає не кількість, а якість, в більш глобальному сенсі – якість життя. При цьому головною рушійною силою є представники інтелектуальних професій, діяльність яких сприяє розвитку наукоємних технологій та інформаційних послуг.

Важливим фактором розвитку людства в кінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. стає глобалізація соціально-економічних процесів. Під глобалізацією розуміють процес всесвітньої економічної, політичної, соціальної та культурної інтеграції та уніфікації. Це об'єктивний процес, що охоплює всі сфери життя суспільства. Наслідком глобалізації є створення міжнародних організацій із сертифікації, міжнародних економічних, політичних, військових альянсів тощо. З одного боку, це покликано покращити життя населення, стандартизувати експортну продукцію в світових масштабах для відповідності вимог національних законодавств, зробити простішим ведення бізнесу між державами та континентами, стерти кордони між цивілізаціями. З іншого боку, для економіки країн, що розвиваються, більшість цього залишається недосяжним і провокує загострення проблеми мобільності, збільшення відчуття соціальної нерівності.

Основні ознаки процесу глобалізації:

- залежність між національними економіками, розповсюдження транснаціональних корпорацій та частин виробництва за межами державного кордону;
- взаємозалежність фінансово-кредитних систем на міжнародному рівні, розповсюдження міжнародних банків;
- створення організацій з регулювання міжна-

родних відносин та глобальних проблем;

- розширення масштабів обміну, створення міжнародних торговельних організацій;
- інтенсифікація процесу руху товарів, капіталів, трудових ресурсів;
- зниження впливу національної політики на економічні процеси всередині держави;
- створення єдиних стандартів, вимог до товарів, уніфікація виробничих процесів;
- стандартизація вимог до працівників, їх кваліфікації.

У розвитку світового господарства процес соціально-економічної глобалізації на даному етапі розвитку людства відіграє значну роль. З погляду працівника глобалізація має більше позитивних сторін, адже саме категорії «людський капітал» в європейських країнах приділяють значно вище значення, ніж в Україні. І ця специфічна для нашої країни категорія, яку на більшості підприємствах навіть не вимірюють та не оцінюють, в європейських країнах та організаціях виходить на основне місце.

Нині Україна активно взаємодіє з багатьма міжнародними організаціями, одночасно є членом деяких з них, серед яких: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світова організація торгівлі (СОТ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та ін. Окрім того, підписання асоціації між Україною та Європейським Союзом та можливе членство в майбутньому висуває перед Україною ряд завдань, основні з яких пов'язані з уніфікацією законодавчих актів, стандартів, вимог у відповідності з європейськими нормами.

Всі норми, закони, вимоги ЄС сформовано у двох документах:

- 1) Договір про Європейський Союз (ДЄС, англ. Treaty on European Union, TEU);
- 2) Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС, англ. Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU).

В законодавчих актах ЄС регулюються права чоловіків та жінок на рівнозначну оплату праці, норми робочого часу, вимоги до кваліфікаційної відповідності працівників, оплата праці мігрантів та ін.

В глобальних союзах, таких як ЄС, діють не лише національні норми кожної держави, а й загалом норми і закони самої організації, вимогам яких повинні відповідати і державні норми.

Будучи членом ООН, державна політика України з питань праці тривалий час розбудовується в напрямку відповідності прийнятим в організації нормам. Це Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.). Радою Європи було прийнято такі важливі документи як Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.) та Європейська соціальна хартія (1961 р.). Визначальне значення має Хартія основних прав працівників, прийнята Європейським союзом.

В умовах глобалізації вимоги до працівника в

світовому масштабі стали відкритими, тому в країнах, що розвиваються, значно загострилася проблема «відтоку мізків». Для вирішення цієї проблеми важливим є значна увага до людського капіталу, його оцінки та розвитку. Адже адекватна оцінка працівника та справедлива і достойна винагорода за його діяльність слугуватиме зменшенню в національних масштабах проблеми втрати висококваліфікованих кадрів та слугуватиме засобом стійкого розвитку національної економіки. Тому, в сучасних умовах дедалі важливішим стає оцінка всіх можливих факторів, здатних впливати на формування, збереження і розвиток людського капіталу як індивіда, так і на внутрішньофірмовому, регіональному, національному рівнях через відповідне інвестування.

Так, відомий український науковець О.А. Грیشнова до категорії людського капіталу відносить не лише здоров'я, знання, навички та здібності, але і мотивацію та всі продуктивні якості, що були сформовані або розвинені у результаті інвестицій і накопичені людьми [4, с. 59].

На сучасному етапі значного розвитку набули альтернативні концепції людського капіталу, адже в умовах глобалізації людина може всебічно розвиватися за допомогою мережі Internet, та, навіть, працювати на закордонну компанію зі свого будинку.

Автори альтернативних концепцій людського капіталу включають до визначення цієї базової категорії не лише знання та вміння людей, їх здатність до праці, але й фізичні, психологічні, світоглядні, суспільні, культурні якості та здібності. При цьому людським капіталом визнаються, наприклад, такі якості, як фізична сила і зовнішня привабливість, здатність індивіда встановлювати комунікації, дотримуватися законів і традицій, самостійно організовувати та контролювати свою діяльність та її результати, підтримувати дисципліну, правильно поводитися тощо. Особливий наголос робиться на те, що основним чинником збільшення заробітків є не знання, вміння та освіта індивіду, а знайомства та зв'язки людини, комунікативні можливості.

Проте як в альтернативних, так і в традиційних теоріях нині існує багато розбіжностей у трактуванні категорії «людський капітал». Як приклад, в числі представників традиційних концепцій С. Фішер, Р. Дорнбуш і К. Шмалензі визначають у людському капіталі, по-перше, природні здібності і талант людини, а потім уже її освіту і набуту кваліфікацію. Л. Туроу включає до людського капіталу здібності до виробництва, природжені таланти та набуті знання людини, а також таку специфічну характеристику, як повагу людини до політичного устрою та соціуму. Ф. Махлуп відносить до людського капіталу всі надбання, що здатні підвищити розумові або фізичні можливості людини.

Відповідно вимог сьогодення з'являються нові професії з досить високим рівнем заробітку, проте фінансовий успіх представників таких професій не завжди цілком, а іноді і зовсім не можна віднести лише на рахунок їх освітнього рівня чи здоров'я. Саме в альтернативній концепції людського капіталу враховано якості людини, що здатні приносити

додатковий дохід, але не враховані у традиційних концепціях.

Представники альтернативного підходу надають високого значення природним здібностям та якостям людини як засобу одержання додаткових прибутків. Деякі припускають більший вплив саме природних здібностей, ніж рівня та якості освіти. Наприклад, П. Тобмен у результаті досліджень дійшов висновку, що на частку генетичного потенціалу людини припадає 45% різниці в заробітках, на частку соціального походження – 12%, а на частку освіти – лише близько 6% [5, с. 393].

Тож загалом процес соціально-економічної глобалізації несе ряд позитивних та негативних моментів. Серед позитивних можна виділити:

- можливість людини всебічно розвиватись;
- уніфікація вимог до робочої сили, підвищення продуктивності праці за рахунок оновлення технологій, конкуренції на ринку праці;
- більш повне врахування можливостей людини та їх розвиток;
- підвищення продуктивності праці, ефективний міжнародний поділ праці;
- ефективний розподіл ресурсів здатний вплинути на підвищення рівня життя населення;
- розвиток та розповсюдження нових технологій, що сприяє повсемісному підвищенню ефективності;
- зростання світової конкуренції здатне призвести до зниження цін для кінцевих споживачів.

До негативних наслідків глобалізації можна віднести:

- посилення позицій промислово розвинених країн через їх більш тісну співпрацю, тим самим віднесення проблем країн, що розвиваються, на третій план, тобто позитивний ефект від глобалізації в таких країнах залежить лише від розвитку їх економіки;
- незважаючи на прагнення країн за умов глобалізації вирішувати проблеми на світовому рівні, процес глобалізації призвів до зростання соціальної, ресурсної, економічної нерівності між країнами, та загострення відносин;
- можливість зростання безробіття викликана, по-перше, перенесенням виробництв в країни з низькою вартістю праці, по-друге, в розвинених країнах дедалі частіше залишаються лише виробництва, що потребують висококваліфікованої праці;
- загострення проблем міграції населення в пошуках кращої роботи, кращих умов праці у більш розвинених країнах призводить не лише до підвищення конкуренції на ринку праці, а й створює загрозу розвитку націоналізму в таких країнах та загострює проблему «відтоку мізків» з країн, що розвиваються;
- постійний тиск на особистість проблеми соціальної нерівності, незахищеності в умовах відкритої економіки.

Для мінімізації негативних наслідків глобалізації кожному особисто необхідно розвивати свій людський капітал, постійно удосконалювати свої знання, вміння, навички, психологічні особливості,

комунікативні навички, оскільки висококваліфікований індивід здатний знайти своє місце на ринку праці навіть за умов високої конкуренції. В умовах глобалізації країни та підприємства намагаються залучити талановитих фахівців і кваліфікованих працівників. Яскравий приклад цього – Силіконова долина в США, де працює значна частка іноземців. Економічного розвитку набувають держави, що активно залучають висококваліфікованих іноземців, як приклад Ізраїль, ОАЕ, де високотехнологічні підприємства створені та розвиваються здебільшого завдяки іноземним фахівцям.

Отже, глобалізація економічних та соціальних процесів висуває нові вимоги до працівника. Тому для розвитку людського капіталу кожен індивід, окрім наведених прибічників традиційного та альтернативних підходів до оцінки людського капіталу характеристик, повинен також:

- мати високу мобільність;
- володіти декількома мовами;
- мати високий рівень освіти, бажано брати участь в програмах з міжнародного обміну студентів;
- бути комунікабельним, легко йти на контакт;
- бути психічно стійким до мінливих умов зовнішнього світу;
- продуктивно використовувати вільний час з метою самовдосконалення.

Тож людський капітал – це сукупність природжених та набутих за рахунок інвестицій у особистісний розвиток якостей (знань, здібностей, бажань, мотивів, навичок, психофізичного стану та ін.), реалізація яких слугує конкурентними перевагами на глобальному ринку праці та є джерелом отримання додаткового прибутку.

Українським підприємствам потрібно перейти від традиційного управління персоналом до управління людським капіталом, активно використовуючи міжнародний досвід і залучаючи іноземних консультантів. Останнє дозволить вітчизняному менеджменту перейняти досвід колег та допоможе усвідомити, що вимірювання, оцінка, планування і контролінг людського капіталу в сукупності обумовлює створення конкурентоспроможних колективів, які спроможні вирішувати завдання по забезпеченню конкурентоспроможності підприємств і національної економіки загалом.

ВИСНОВКИ

Аналіз еволюції наукової думки й умов суспільного розвитку показав на зміну ролі людини у

суспільному виробництві та дав змогу виділити її нові характеристики. Визначено, що на сучасному етапі розвитку суспільства, який характеризується інноваційним розвитком продуктивних сил, швидкою зміною техніки і технологій, уніфікацією стандартів, глобалізацією соціально-економічних процесів, високою значущістю транснаціональних корпорацій, високими вимогами до якості робочої сили, дедалі більшого значення набуває така характеристика суспільного виробництва і суспільства загалом, як «людський капітал».

В умовах всесвітньої соціально-економічної інтеграції та уніфікації до традиційних характеристик людського капіталу (здоров'я, знання, навички та здібності, мотивація) додаються психологічні, світоглядні, суспільні, культурні якості та здібності (зокрема, зовнішня привабливість, комунікативні можливості, законослухняність, вміння самостійно організовувати та контролювати свою діяльність та її результати, підтримувати дисципліну, правильно поводитися, зв'язки людини, комунікативні можливості).

Список використаних джерел

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. / А. Смит. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 655 с. (Воспроизводится по изданию: М.: Соцэжгиз, 1962)
2. Schultz T. Investment un Human Capital: The Role of Education and of Research / T. Schultz. – N.Y., 1971. - p. 16, 129.
3. Becker G. Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education / G. Becker. – 3rd ed. – University of Chicago Press, 1993. – 390 p.
4. Кравченко Л.А. Розвиток людського потенціалу в умовах трансформації соціально-економічних відносин / Л.А. Кравченко, А.А. Радько // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 5. – Т. 1. – С. 58-62.
5. Taubman P. The Relative Influence of Inheritable and Environmental Factors and the Importance of Intelligence in Earnings Functions. In: Personal Income Distribution. – Amsterdam, 1978. – P. 393.
6. Волошина С.В. Парадигма людського капіталу як відображення умов суспільного виробництва / С.В. Волошина // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Том 19. Випуск 2/1. – С. 8-13.

КАПЛЕНКО

Галина Вікторівна
haliakapl@gmail.com

УДК 338.27

ПРО ОДИН З АСПЕКТІВ ВЕРИФІКАЦІЇ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ
СПОЖИВЧОГО ПОПИТУABOUT ONE ASPECT OF REGRESSION MODELS VERIFICATION OF
CONSUMER DEMANDк.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

Розглянуто проблему інтерпретації регресійних моделей споживчого попиту. Показано, що вільний параметр регресійних моделей споживчого попиту найчастіше не має економічного змісту. З'ясовано особливості інтерпретації параметрів при незалежних змінних таких моделей.

Рассмотрена проблема интерпретации регрессионных моделей потребительского спроса. Показано, что свободный параметр регрессионных моделей потребительского спроса чаще всего не имеет экономического содержания. Выявлены особенности интерпретации параметров при независимых переменных таких моделей.

The article reveals the problem of interpretation of the regression models of consumer demand. It is shown that the free parameter of the regression models of consumer demand has often no economic content. Found The features of the interpretation of the parameters of the independent variables of such models are found out.

Ключові слова: споживчий попит, регресійна модель, параметри, інтерпретація, змінна

Ключевые слова: потребительский спрос, регрессионная модель, параметры, интерпретация, переменная

Keywords: consumer demand, regression model, parameters, interpretation, variable

ВСТУП

Остання економічна криза підірвала довіру до економічних прогнозів та інструментів їх розробки, зокрема й економічних регресійних моделей¹. За цих обставин виникає необхідність переосмислення методологічних підвалин побудови таких моделей, у тому числі й тих з них, які призначаються для вивчення споживчого попиту. Звідси актуальність даної статті, в якій розглядається один з аспектів верифікації регресійних моделей споживчого попиту – прийнятність їх параметрів.

Цей аспект у наукових працях останнього часу, в яких обговорюється проблематика побудови й використання регресійних моделей споживчого

попиту, дуже часто висвітлюється поверхово та однобічно. Мало того, іноді його фактично обминають, як це має місце, наприклад, у статті [2], де про з'ясування прийнятності та інтерпретацію параметрів таких моделей фактично нічого не сказано.

МЕТА РОБОТИ полягає в тому, щоб обговорити проблему інтерпретації параметрів регресійних моделей споживчого попиту.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано комплексний, системний, історичний та логічний підходи, методи аналізу і синтезу, експертні оцінки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблема інтерпретації параметрів регресійних моделей почала гостро відчуватися економістами ще в 1960–70-х роках. Тому не дивно, що її було порушено на проведеній 2–4 жовтня 1979 року у Києві Всесоюзній науковій нараді з питань удосконалення теорії і практики статистики. Так, В. Рябцев констатував: «Ознаки "зникнення матерії", яке проявляється в економіко-статистичній науці як зникнення реального економічного змісту, починають дедалі частіше виникати в розділах, зв'язаних із застосуванням кількісних методів дослідження. Не мають безпосереднього економічного змісту, наприклад, деякі параметри нелінійних агрегованих виразів регресійних рівнянь типу [3, с. 99–100]:

¹ Показовими в цьому відношенні є такі висловлювання Дж. Кея:

а) «репутація економічної науки й економістів, і так не надто висока, ще більш постраждала в результаті кризи 2008 р.»;

б) «переконаність у тому, що економічні моделі (як випливає з контексту, ідеться й про регресійні економічні моделі. – Г.К.) не тільки корисні інструменти, але й здатні породжувати всеосяжні й загальнозначущі описи світу, осліпила прихильників цього підходу й перешкодила їм побачити реальність під самим їх носом» напередодні останньої економічної кризи й зумовила низьку ефективність реакції на неї [1].

$$\hat{y} = 1,744 \cdot \frac{1}{x_1^{0,416}} 0,981^{x_2} 302,1^{\frac{1}{x_3}} \dots^2$$

На цій же нараді відомий статистик Т. Козлов зазначив, що в науковій і навчальній літературі зі статистики звичайно не приділяється належна увага випадкам, коли після включення в багатофакторну регресійну модель якогось фактора або виключення з неї певної факторної ознаки змінюються як розміри параметрів регресії, так і знаки при них [3, с. 95].

Наведені вище висловлювання В. Рябцева та Т. Козлова варто доповнити такими словами Ю. Адлера: «З появою обчислювальної техніки розвиток алгоритмів регресійного аналізу воістину був шляхом "угору сходами, що ведуть униз". Удосконалювались ЕОМ і з кожним новим поколінням народжувались нові, більш досконалі алгоритми. <...> Та кожного разу виявлялося, що жодні хитромудрощі не дозволяють отримати єдину та однозначну відповідь. Поступово стало ясно, що в більшості випадків регресійна задача належить до класу задач, які математики називають *некоректно* поставленими. Або їх можна регуляризувати, за рахунок екзогенної інформації, або залишається змиритися з неоднозначними, різними, множинними відповідями» [4, с. 5–6]. До речі, це слова з передмови до російськомовного видання книги Ф. Мостеллера й Дж. Тьюкі, один з розділів якої має красномовну назву «Біди регресійних коефіцієнтів» [4, с. 43].

Як же сприймати, як тлумачити результати обчислення параметрів регресійних моделей, у тому числі й тих, які призначені для здійснення ретро- та перспективного аналізу споживчого попиту?

Зупинимось спочатку на питанні про інтерпретацію вільного параметра регресійної моделі споживчого попиту. Порушуючи його, не можна не сказати про те, що можливість чіткого економічного тлумачення такого параметра рівняння регресії неодно-

разово обговорювалась на наукових конференціях. Розглядалась вона й у літературі. Зокрема, Н. Дружинін, говорячи про те, яким є зміст параметрів однофакторної регресії, писав: «Що стосується вільного параметра a , то неможливо, мабуть, надавати йому якого-небудь матеріального значення. Іноді намагаються витлумачити зміст цього параметра як величину ознаки, що вивчається, за нульового значення ознаки, розглядуваної як фактор. Однак таке тлумачення призводить у багатьох випадках до нісенітниць. Випадок з від'ємним значенням вільного параметра свідчить про це з очевидністю. До цього слід додати, що якщо значення x (незалежної змінної рівняння регресії. – Г.К.) подані не від нуля, то екстраполяція даних до нульової точки, що лежить за межами ряду, змінить самі умови задачі» [5, с. 112]. Близький погляд висловив О. Крастін у підрозділі «Про інтерпретацію вільного члена рівняння регресії» своєї монографії [6], де читаємо, що «майже в усіх випадках дослідження зв'язків в економіці вільний член рівняння регресії не має елементарної інтерпретації» [6, с. 186].

Тому не дивно, що сьогодні, як правило, у літературі уникають (і, на наш погляд, цілком виправдано) давати економічне тлумачення вільному параметру регресійної моделі споживчого попиту. Одним з небагатьох винятків є трактування вільного параметра агрегованої функції споживання як автономного споживання. Хибність такого трактування демонструють деякі положення статті [7]. У цій статті, в якій вільний параметр кейнсіанської функції споживання тлумачиться як автономне споживання, для двох періодів отримано його від'ємні значення, що спонукало авторку статті, про яку йдеться, побудувати також моделі без такого параметра [7, с. 12–14].

Тепер про економічну інтерпретацію коефіцієнтів регресії. Переконливу позицію щодо неї знаходимо в працях групи новосибірських науковців, яка ще в 1960-х роках розгорнула широкомасштабні дослідження з економіко-статистичного моделювання. На думку представників цієї групи, серед регресійних моделей слід розрізняти описові, при побудові яких вирішується виключно завдання апроксимації, та пояснювально-прогнозні, причому економічний зміст повинні мати лише параметри останніх [8, с. 73–74].

Прихильники наведеної думки підкреслюють, що при визначенні параметрів пояснювально-прогнозних моделей дуже часто потрібно урахувати певні обмеження [8, с. 74], а це обумовлює необхідність використання модифікованого методу найменших квадратів, методів лінійного, квадратичного програмування тощо [8, с. 72]. Справді, можна навести чимало прикладів, які свідчать про плідність такого підходу до регресійного моделювання, у тому числі регресійного моделювання споживчого попиту. Разом з тим цей підхід не варто абсолютизувати. Адже наша апіорна інформація може бути помилковою. Тому заслуговують на увагу технології побудови регресійних моделей, які обмежують можливості впливу помилкових апіорних суджень на результати моделювання. Мабуть, найпростіша з-поміж цих технологій – це ступінчастий регресійний

² Утім, в очах самого В. Рябцева «...утрата економічною інформацією первозданного традиційного змісту...», зокрема за застосування методу головних компонент, не становила проблеми, бо, на його думку, «...синтезована, узагальнена інформація при цьому не пориває з економічним змістом, а набуває нового, поглибленого змісту, доступного для розуміння з позицій так званих реальностей другого порядку» [3, с. 100]. Та не можна не зважати на такі положення доповіді на Всесоюзній науковій нараді зі статистики в Києві її дуже іменитого учасника А. Боярського:

а) *найкращим прикладом поступового сповзання до емпіризму у застосуванні математичної статистики є «...стадія так званої інтерпретації результатів... факторного аналізу, який перейшов в інші галузі із психології, де наукове пізнання все ще перебуває на неминучій у будь-якій науці стадії збирання емпіричних фактів і спроб їх систематизації»;*

б) *«...економісту немає жодної потреби в перетвореннях факторного аналізу, щоб перелічити ознаки, що відображають масштаби виробництва або ефективність нової техніки, і т. п.» [3, с. 172].*

метод, який передбачає, що спочатку одержують однофакторне регресійне рівняння з такою незалежною змінною, яка найбільше корельована із залежною, а потім «на кожному етапі будується регресія поточних залишків залежно від нової змінної до тих пір, поки регресія стане незначущою» [9, с. 55]. Правда, його застосування для побудови моделі споживчого попиту є плідним, як правило, лише тоді, коли використовуються просторові дані.

Важливо зазначити, що й тоді, коли параметри регресійної моделі мають прозорий економічний зміст, а сама модель дуже добре описує вихідну інформацію, може виявитися, що вони не мають прикладного значення. Річ у тому, що, як свого часу зазначив Дж. М. Кейнс, у процесі регресійно-кореляційного аналізу слід зважати на таке: «Якщо фактор, коливання якого потенційно важливі, на практиці змінився незначно, то визначити, який вплив справила б більш різка зміна цього фактора, неможливо» [10]. Нехтування цією обставиною, яка не є рідкістю в практиці побудови регресійних моделей споживчого попиту, може призводити до серйозних прорахунків.

ВИСНОВКИ

1. Вільний параметр регресійної моделі споживчого попиту найчастіше не має економічного змісту.

2. Не слід абсолютизувати вимогу відповідності величини коефіцієнтів при незалежних змінних регресійних моделей споживчого попиту, знаків при цих коефіцієнтах, співвідношень останніх апріорній інформації про його зв'язки з факторами, що на нього впливають.

3. Прикладне значення мають лише ті моделі споживчого попиту, які спираються на такі дані про незалежні змінні, коливальність яких не менша за масштаби змін значень цих змінних у прогнозному періоді.

4. У навчальній літературі із статистики ринку, основ маркетингу та маркетингових досліджень мають бути представлені бодай найпростіші технології побудови регресійних моделей споживчого

попиту, які обмежують можливості впливу помилкових апріорних суджень на результати моделювання.

Список використаних джерел

1. Кэй Дж. Карта – не территория: о состоянии экономической науки / Дж. Кэй // Экономический портал. – Режим доступа: <http://institutiones.com/theories/2074-sostoyanie-ekonomicheskoy-nauki.html>.

2. Андрейшина Н. Б. Концептуальный подход щодо прогнозування попиту / Андрейшина Н.Б. // Бізнесінформ. – 2013. – № 6. – С. 120–124.

3. Вопросы статистической методологии и статистико-экономического анализа: материалы Всесоюз. науч. совещ. – М.: Статистика, 1980. – 207, [1] с.

4. Мостеллер Ф. Анализ данных и регрессия: в 2 вып. / Ф. Мостеллер, Дж. Тьюки; пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1982. – Вып. 2. – 238, [2] с.

5. Дружинин Н.К. Математическая статистика в экономике: введение в математико-статистическую методологию / Н.К. Дружинин. – М.: Статистика, 1971. – 263, [1] с.

6. Крастинь О.П. Разработка и интерпретация моделей корреляционных связей в экономике / О.П. Крастинь. – Рига: Зинатне, 1982. – 302, [1] с.

7. Горідько Н.П. Оцінка граничних схильностей до споживання та заощадження в сучасній економіці України / Горідько Н.П. // Бізнесінформ. – 2011. – № 7 (2). – С. 12–15.

8. Розин Б.Б. Конструирование экономико-статистических моделей с заданными свойствами / Б.Б. Розин, М.А. Ягольницер. – Новосибирск: Наука, Сиб. отд-ние, 1981. – 172, [4] с.

9. Дрейпер Н. Прикладной регрессионный анализ: в 2 кн. / Н. Дрейпер, Г. Смит; пер. с англ. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1987. – Кн. 2. – 349, [3] с.

10. Кейнс Дж.М. Метод профессора Тинбергена / Дж.М. Кейнс // Экономический портал. – Режим доступа: <http://institutiones.com/personalities/621-metod-pofessora-tinbergena.html>.

ЛЕЛЮК

УДК 336

Світлана Валеріївна
svitlana.lelyuk@hneu.netк.е.н., старший викладач,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена КузнецяТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОЇ
БЕЗПЕКИTHEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF FINANCIAL
SECURITY MONITORING

Стаття присвячена дослідженню теоретико-методичних основ моніторингу фінансової безпеки. В статі визначено етапи проведення, особливості класифікації та реалізації моніторингу фінансової безпеки.

Статья посвящена исследованию теоретико-методических основ мониторинга финансовой безопасности. В статье определены этапы проведения, основные особенности классификации и реализации мониторинга финансовой безопасности.

The article is devoted to the research of theoretical and methodological basis of financial security monitoring. The stages, main features of classification and implementation of the monitoring of financial security are presented.

Ключові слова: фінансова безпека, моніторинг фінансової безпеки, класифікація

Ключевые слова: финансовая безопасность, мониторинг финансовой безопасности, классификация

Keywords: financial security, monitoring of financial security, classification

ВСТУП

Інтеграції економіки України у світовий економічний простір актуалізує дослідження перспектив функціонування держави, регіонів та підприємств у розрізі напрямів ефективного використання ними фінансових ресурсів. Багатоаспектність і динамічність явища фінансової безпеки формує необхідність здійснювати ретельний моніторинг фінансової системи, а також вивчати проблеми, зумовлені реформуванням національної економіки, регіоналізації й глобалізації світової економіки, інтернаціоналізації фінансових потоків тощо. У зв'язку з цим дедалі більшої актуальності набуває питання забезпечення фінансової безпеки макро-, мезо- і мікроекономічному рівнів загалом та її моніторинг зокрема.

Проблеми моніторингу фінансової безпеки досліджувалися у працях Бланка І.А., Горячевой К.С., Дурневой Є.М., Журавльовой І.В., Каркавчука В.В., Коца Г.П., Медведевой І.Б., Мішиної С.В. та ін. Проте, систематизації етапів його проведення, особливості класифікації та реалізації дотепер не набуло достатнього розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретико-методичних основ моніторингу фінансової безпеки, визначенню особливостей його класифікації та реалізації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

В процесі дослідження були використані наступні методи: аналізу, синтезу, дедукції, індукції, теоретичного узагальнення та графічний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова безпека є кількісно і якісно детермінованим рівнем фінансового стану [2], що забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів.

Дослідження проведені в [8] дозволили виявити, що під моніторингом фінансової безпеки доцільно розглядати складову системи управління фінансовою безпекою, що забезпечує збір інформації, спостереження, оцінку, аналіз, контроль, порівняння та прогнозування рівня фінансової безпеки на основі дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища, що є інформаційним підґрунтям прийняття управлінських рішень.

Процесний підхід до дослідження фінансової безпеки, прихильниками якого є Д'яконова І.І., Петренко Ю.М., Орехова К.В. та ін., передбачає серію послідовних, безперервних, взаємозалежних дій, спрямованих на досягнення цілей щодо забезпечення фінансової безпеки. Виходячи з цього моніторинг фінансової безпеки можна представити як серію послідовних, безперервних, взаємозалежних дій (етапів), що спрямовані на досягнення цілей її забезпечення.

Аналіз наукових праць Єлістратової Ю.О., Загорельської Т.Ю., Кіма Ю.Г., Кузенко Т.Б., Марушко Н.С., Миколайчук А.Б., Мішиної С.В., Могиліної Л.А., Полтіної О.П., Черненко О.С., Харченко О.С. та інших, дозволив визначити, що початковим етапом моніторингу доцільно виділяти спостереження, як процес пошуку інформації,

спрямоване на важливі для подальшого аналізу та прогнозування показники і параметри.

Каркавчук В.В. у своїй роботі [6] розглядає два етапи, які може охоплювати моніторинг фінансової безпеки: здійснення класифікації множини показників фінансової діяльності підприємства за ступенем їхнього впливу на узагальнений показник, який характеризує стан фінансової безпеки; прогнозування розвитку системи фінансової безпеки для розроблення рекомендацій щодо підтримки заданого її рівня.

Турхан Х.О. [17] висвітлює такі етапи процесу моніторингу:

- 1) формування системи індикаторів;
- 2) визначення граничних значень;
- 3) інтегральна оцінка;
- 4) формування процедури моніторингу;
- 5) апробація та коригування.

Загалом, етапи моніторингу фінансової безпеки, згідно із [11], можна узагальнити до аналізу потреб,

пошуку, обробки і поширення. Зазначені етапи можуть сформувати підготовчий, аналітичний (дослідження фінансового стану) і управлінські блоки моніторингу. Проте, з нашої точки зору, аналітичний блок має також бути спрямований на вивчення фінансових і поведінкових ризиків, які впливають на рівень фінансової безпеки.

Фінансовий ризик є ймовірністю настання непередбачуваної ситуації під час діяльності суб'єкта підприємництва, що може призвести до відхилення від поставленої мети, фінансових втрат (втрати залучених ресурсів, недоотримання доходу, ін.), а іноді й банкрутства [15]. Поведінкові ризики відображають ймовірність втрат, обумовлену вчинками персоналу [4] або осіб, що приймають рішення. Найсуттєвішими етапами дослідження ризиків є ідентифікація та оцінка [15]. Узагальнюючи наведене вище, в якості етапів моніторингу фінансової безпеки можуть бути розглянуті в табл. 1.

Таблиця 1

Результати систематизації етапів моніторингу фінансової безпеки

Етапи	Назва етапу
Етап 1	Ідентифікація об'єктів моніторингу
Етап 2	Визначення складових фінансової безпеки та їх часткових показників
Етап 3	Формування інформаційної бази дослідження
Етап 4	Розрахунок часткових, узагальнюючих і інтегрального показників за складовими фінансової безпеки
Етап 5	Ідентифікація фінансових і поведінкових ризиків
Етап 6	Оцінка фінансових і поведінкових ризиків
Етап 7	Розрахунок узагальнюючого інтегрального показника фінансової безпеки
Етап 8	Виявлення факторів, що впливають на фінансову безпеку
Етап 9	Прогнозування рівня фінансової безпеки

Характер моніторингу фінансової безпеки обумовлюється вибором часових проміжків його проведення (тривалості спостереження). Тривалість моніторингу для реалізації функції збору інформації може бути максимально зменшена. Проте, для виконання функції аналізу строки його проведення можуть відрізнятись, що залежить від особливостей задачі, яка вирішується. Реалізація прогностичної функції, в свою чергу, регулюється інтервалом прогнозування. Виявлення фіксованих змін або стійких і довготривалих тенденцій в динаміці фінансової безпеки стає можливим за умови вибору більших проміжків часу для побудови якісного прогнозу протікання процесів, що на неї впливають. Більш ґрунтовне дослідження характеристики, особливостей забезпечення і місця моніторингу фінансової безпеки серед інших складових управління дозволяє дослідити особливості його реалізації.

За горизонтом управління моніторинг поділяється на: стратегічний і тактичний. Доцільність вивчення їх особливостей актуалізується необхідністю дослідження фінансової безпеки у стратегічній і тактичній площині [1]. Стратегічний моніторинг є діяльністю з періодичного збору і оцінки інформації, на основі спеціально розробленої системи показників, достатньої для розробки стратегічних планів і подальшого контролю їх реалізації [3]. Даний вид моніторингу

пов'язаний із розробкою стратегічних планів і управлінням [13]. Основи ефективного здійснення фінансово-господарської діяльності та забезпечення фінансової безпеки, відповідно до вимог ринку та факторів зовнішнього середовища [12], формуються на стратегічному рівні управління.

Застосування стратегічного моніторингу вітчизняними і закордонними дослідниками спостерігається в усіх сферах життя: техніці, біології, географії, медицині, освіті тощо. Стратегічна спрямованість моніторингу зазначалася у 1979 році в роботі Van Meyel A.M. «Approaches to strategic monitoring: A case study approach» [20]. «Моніторинг планів у стратегічному контексті прагне зробити більше, ніж накопичити і підтвердити широту і глибину всіх інформаційних потреб складної організації. Стратегічний моніторинг, включає кількісну роль у збиранні фактів з метою поліпшення аналітичного процесу прийняття рішень, у той же час обов'язково якісно пов'язаний із сприянням розвитку відносин з різними рівнями влади і асоціаціями...» [20]. В праці Н. Schreuder [19] стратегічний моніторинг ототожнюється із вимірюванням прогресу в досягненні стратегічних цілей і ключових факторів успіху.

Зміст стратегічного моніторингу полягає не у простій фіксації значень показників та з'ясуванні причин відхилень їх фактичних значень від рівнів, визначених стратегією розвитку. Одним із його

основних завдань є конструювання і всебічний аналіз програмно-цільового стану системи як підсумку роботи учасників процесу прийняття стратегічних управлінських рішень [14, С. 14] щодо забезпечення фінансової безпеки. Стратегічний моніторинг має на меті контроль середньострокових тактичних задач і довгострокових цілей [14]. Саме через реалізацію даних заходів забезпечується попереджувальний ефект моніторингу фінансової безпеки та відбувається раннє виявлення ознак кризових ситуацій.

Тактичний моніторинг передбачає забезпечення фінансової безпеки за умов настання критичних ситуацій та прийняття фінансових ризиків. Мета проведення зазначеного виду моніторингу полягає у відновленні платоспроможності, ліквідності, рентабельності функціонування та попередження банкрутства. В процесі реалізації тактичного моніторингу проводиться ідентифікація негативних тенденцій стану фінансової безпеки, що супроводжуються фінансовими ризиками і настанням кризових явищ, спровокованих, у тому числі, і поведінкою суб'єктів моніторингу.

Відмінності стратегічного моніторингу від традиційного полягають у методах і цілях вивчення об'єкта [14, С. 14]. Звичайний моніторинг спрямований на аналіз статистичних показників, що висвітлюють фінансові аспекти. А стратегічний моніторинг, окрім аналізу внутрішніх процесів, дозволяє здійснити оцінку зовнішнього середовища і націлений на завдання прийняття стратегічних рішень [14, С. 14]. Спільними для стратегічного і тактичного моніторингу є функції, інформаційна база і об'єкт моніторингу фінансової безпеки.

Основною відмінністю стратегічного і тактичного моніторингу є те, що перший орієнтований на тенденції майбутнього, спрямований на потенціал, а тактичний, навпаки, «дивиться» у теперішнє, спрямований на конкретний результат [10].

Характеристики, надані науковцями явищу моніторингу фінансової безпеки, не охоплюють поведінкові ризики. Біхевіористичний підхід [16] дозволяє виділити в якості класифікаційної ознаки моніторингу фінансової безпеки об'єкт (результат) узгодження фінансових інтересів керівників (власників) і суб'єктів забезпечення фінансової безпеки. Відповідно до цього, моніторинг фінансової безпеки можна розглядати як моніторинг поведінкових і моніторинг фінансових ризиків.

З позиції проблем функціонування моніторинг фінансової безпеки може бути класифікований на моніторинг фінансового стану та фінансовий моніторинг. Моніторинг фінансового стану спрямований на дослідження відносних показників, що характеризують тенденції і динаміку фінансового стану, дозволяє оцінити та спрогнозувати ймовірність

банкрутства, визначити слабкі і сильні сторони об'єкта моніторингу.

Державний фінансовий моніторинг (реалізується державою) відзначається науковцями серед переліку першочергових заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на макроекономічному рівні, є дієвим механізмом запобігання проникненню до держави фінансових засобів нелегального походження та незаконному відтоку ресурсів із країни [7]. Одним із заходів зазначеного моніторингу є виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [5].

Відповідно до [5], проведення оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ідентифікація, верифікації клієнтів (представників клієнтів) на мікроекономічному рівні є заходами внутрішнього фінансового моніторингу. Укриття доходів від оподаткування, ведення подвійної бухгалтерії, привласнення частини коштів на власні потреби суб'єктами фінансової безпеки є результатом обраної ними цілеспрямованої поведінки, породжує конфлікт інтересів власників і суб'єктів забезпечення фінансової безпеки, що призводить до погіршення показників фінансового стану.

Посилення ймовірності невиконання фінансових зобов'язань економічними агентами та неможливість реалізації фінансових інтересів зовнішніх осіб, які зацікавлені у стійкому розвитку і процвітанні об'єкта моніторингу, зумовлює зниження рівня його фінансової безпеки.

Враховуючи вищезазначене, в якості класифікаційного виду моніторингу фінансової безпеки слід виділити фінансовий моніторинг, розглядаючи протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як реакцію на поведінковий фактор для суб'єктів забезпечення фінансової безпеки, що зумовлюється їх психофізіологічними особливостями.

Для візуалізації результатів аналізу класифікаційних ознак моніторингу фінансової безпеки (рис. 1) було використано технологію інтелект-карти (ментальної карти, mind maps, mindmapping), що застосовується з метою планування або розробки стратегії, фіксації, аналізу і систематизації отриманої інформації та створення нових ідей [18]. Ментальна карта є альтернативним способом структурування інформації щодо особливостей класифікації та етапів моніторингу фінансової безпеки.

На ментальній карті відображаються зв'язки між дослідженими аспектами моніторингу фінансової безпеки та їх характеристиками, що полегшує визначення виду моніторингу залежно від конкретних інформаційних потреб.

Рис. 1. Ментальна карта моніторингу фінансової безпеки

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження наукових праць дозволили визначити теоретико-методичні основи моніторингу фінансової безпеки. Аналіз наукових праць сприяв систематизації і виділенню основних етапів моніторингу фінансової безпеки. Висвітлені результати дослідження формують подальші напрями вивчення методичних підходів до проведення моніторингу та реалізації його базового етапу – оцінки фінансової безпеки.

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В.О. Управління формуванням фінансової безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / В.О. Ареф'єв. – Харків, 2012. – 20 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – Киев : Эльга, 2009. – 778 с.
3. Герасимов А.Н. Стратегический мониторинг социально-экономического развития муниципальных образований: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. экон. наук: спец.: 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / А.Н. Герасимов. – Москва, 2006. – 24 с.
4. Жуковська В.М. Попередження соціально-поведінкових ризиків персоналу на підприємстві торгівлі [Електронний ресурс] / В.М. Жуковська // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 366-372. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_53
5. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення"

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18/paran6#n6>

6. Каркавчук В.В. Математичне моделювання управління фінансовою безпекою підприємств в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.: 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / В.В. Каркавчук. – Львів, 2010. – 20 с.

7. Кондрат Е.Н. Сущность финансовой безопасности в современном мире [Електронний ресурс] / Е.Н. Кондрат. – Режим доступу: www.mgimo.ru/files/148362/kondrat.doc

8. Лелюк С.В. Моніторинг фінансової безпеки в системі фінансового менеджменту підприємства / С.В. Лелюк // Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право». – 2016. – № 12/4. – С. 17–20.

9. Петрова В.Ф. Фінансова безпека регіону як передумова сталого соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / В.Ф. Петрова, Т.А. Пушкар. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29552/1/25.pdf>

10. Масленникова Н.Ю. Понятие и сущность мониторинга с позиции системного подхода [Електронний ресурс] / Н.Ю. Масленникова, О.К. Слинкова // Science Time. – № 6. – 2014. – С. 110-121. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-monitoringa-s-pozitsii-sistemnogo-podhoda>

11. Мониторинг и прогнозирование [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://adrianabuzdugan.files.wordpress.com/2010/11/4-d0bbd0b5d0bad186d0b8d18f.pdf>

12. Петренко Ю.М. Фінансова безпека підприємств на основі розвитку принципів корпоративного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук: спец.: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. М. Петренко. – Суми, 2013. – 20 с.

13. Сербиновский Б.Ю. Мониторинг производительности труда на предприятии и в вертикально-интегрированной структуре (часть 2) [Электронный ресурс] / Б.Ю. Сербиновский, Е.В. Рудик // Научный журнал КубГАУ. – № 60(06). – 2010. – 25 с. – Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru/2010/06/pdf/22.pdf>

14. Стариков Е.Н. Управление развитием экономического потенциала отраслевого комплекса на основе использования стратегического мониторинга (на примере машиностроительного комплекса Свердловской области): автореф. дис. на соискание научн. степени канд. экон. наук: спец.: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами: промышленность)» / Е.Н. Стариков. – Екатеринбург, 2008. – 31 с.

15. Стеблецька Ю.І. Управління фінансовими ризиками в системі фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. екон. наук: спец.: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю.І. Стеблецька. – Львів, 2013. – 20 с.

16. Терещенко О.О. Контролінг поведінки в концепції біхевіористичних фінансів / О.О. Терещенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 104-116.

17. Турхан Х.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки машинобудівних підприємств / Х.О. Турхан // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2013. – № 4. – С. 85-92.

18. Buzan T. Mind Maps for Business: Revolutionise Your Business Thinking and Practise / T. Buzan. – BBC Active / Pearson, 2009. – 260 p.

19. Schreuder H. Strategic Monitoring at a Chemical Company / H. Schreuder // Long Range Planning. – 1995. – Vol. 28. – No. 6. – pp. 69 – 77.

20. Van Meyel A.M. Approaches to strategic monitoring: A case study approach / A.M. Van Meyel // Geoforum. – 1979. – Volume 10. – Issue 4. – P. 389-405.

ЛЕОНОВА

Юлія Олександрівна
leonova_yuliya@bk.ru

УДК 339.137.22

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ
РОЗВІДКИINTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE USE OF COMPETITIVE
INTELLIGENCE

аспірант, Харківський
національний економічний
університет ім. С. Кузнеця

Конкурентна розвідка є аналітичним інструментом, без застосування якого не можливо досягти успіхів у бізнесі. Українські підприємства потребують створення ефективної системи конкурентної розвідки й надання достатньої уваги підготовці необхідних фахівців. У статті аналізується досвід створення і розвитку служб конкурентної розвідки та особливості розвідувальної діяльності в різних країнах.

Конкурентная разведка является аналитическим инструментом, без применения которого невозможно достичь успехов в бизнесе. Украинские предприятия требуют создания эффективной системы конкурентной разведки и предоставления достаточного внимания подготовке необходимых специалистов. В статье анализируется опыт создания и развития служб конкурентной разведки и особенности разведывательной деятельности в разных странах.

Competitive intelligence is an analytical tool, without the use of which may not succeed in business. Ukrainian businesses need an effective system of competitive intelligence and providing sufficient attention to the preparation of necessary specialists. The article analyzes the experience of creation and development of competitive intelligence services and intelligence features in different countries.

Ключові слова: конкурентна розвідка, розвідувальна діяльність, міжнародний досвід, конкурентні переваги

Ключевые слова: конкурентная разведка, разведывательная деятельность, международный опыт, конкурентные преимущества

Keywords: competitive intelligence, intelligence activities, international experience, competitive advantage

ВСТУП

В умовах світової глобалізації, трансформаційних перетворень та економічних криз неминуче посилюється конкуренція між виробниками. Зростання бізнесу посилює потребу в інформації про конкурентів, клієнтів, партнерів від її якості та оперативності одержання, в великій мірі залежить не тільки стабільність, але досить часто і подальші перспективи функціонування фірми.

Головним завданням конкурентної розвідки є включення функцій конкурентної розвідки в структуру функціонування організації. Саме тому на сучасному українському ринку спостерігається стійка затребуваність методів конкурентної розвідки.

Питання конкурентної розвідки є недостатньо дослідженими та висвітленими. Вивчення опублікованих праць за вказаною темою, дає можливість відмітити наявність багатьох підходів, різнопланових трактувань сутності та проблем конкурентної розвідки. Найбільша увага вказаним аспектам приділена у наукових статтях та інших публікаціях західних вчених. Серед авторів, що займалися дослідженням даної теми можна виділити таких, як В. Абрамов, Д. Ховіс, Є. Юшук, Ю. Воронова, Д. Міллер.

МЕТА РОБОТИ – узагальнення міжнародного досвіду щодо використання конкурентної розвідки, як

елементу ефективної діяльності підприємства та розгляд загальних аспектів її розвитку в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з проблем використання конкурентної розвідки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Конкурентна розвідка – це маркетинговий інструмент вивчення конкурентного середовища, який є цілеспрямованим збором інформації про конкурентів для ухвалення управлінських рішень щодо подальшої стратегії та тактики ведення бізнесу [5, с. 56-60].

Конкурентна розвідка дає змогу передбачати зміни на ринках, дії конкурентів, виявляти нових або потенційних конкурентів, прогнозувати появу нових технологій, забезпечує моніторинг політичних ризиків. В умовах сучасної конкурентної боротьби актуальність набуває розвідка намірів конкурентів, вивчення основних тенденцій бізнесу, аналіз можливих ризиків.

Згідно з останніми економічними тенденціями, обсяг світового ринку високотехнологічної продукції стрімко зростає. Частка України на цьому ринку перебуває трохи вище нульової позначки. Україна відстає від розвинених країн вже на ціле покоління

техніки, йде трансформація виробничого сектора в бік первинних, менш складних в технологічному відношенні виробництв.

Конкурентними перевагами володіють ті фірми й підприємства, які виходять на ринок, перш за все, з продукцією високого науково-технологічного рівня. Проблема забезпечення подібних характеристик продукції пов'язана з організацією ефективного управління інноваційною діяльністю на підприємствах та фірмах, в першу чергу науково-виробничих. Завдання полягає не тільки в тому, щоб розробляти проект з високими науково-технологічними характеристиками, але і позиціонувати стан цих розробок щодо конкурентів. Це вимагає створення системи конкурентної розвідки на даному підприємстві і розробки механізмів її стратегічної, оперативної та тактичної взаємодії на всіх рівнях управління підприємством. Ця система – не просто інформаційно-аналітична служба, а сукупність засобів і ресурсів, що дозволяють безперервно проводити пошук, збір, обробку та зберігання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень на рівні держави і підприємства. З метою збереження своїх конкурентних переваг, провідні світові виробники в відкритих джерелах не надають відомостей, пов'язаних з подальшими планами в області інноваційної діяльності.

Головними об'єктами конкурентної розвідки є виробничі та інвестиційні плани конкурентів, структура цін та виробничих витрат, технологічні "ноу-хау", які дозволяють оцінити економічний потенціал досліджуваної фірми і, можливо, зарубіжної країни в цілому. Важливу інформацію про це можна отримати за допомогою стратегічного аналізу, обробки непрямих і відкритих даних, імітаційного моделювання об'єктів, що цікавлять. Легальні способи отримання даних можуть бути більш ефективними і кращими за деякі спеціальні заходи. Тому слід розглядати організаційні та функціональні можливості конкурентної розвідки.

Однією з проблем впровадження конкурентної розвідки в Україні є відсутність належного досвіду ведення такого методу конкурентної боротьби. На прикладі закордонних компаній можна зробити висновок, що без застосування таких методів стабільне функціонування підприємства неможливе. В Україні поступово формується ринок розвідувальних послуг, цей процес потребує ґрунтовного вивчення, врахування світового досвіду та підготовки кваліфікованих фахівців.

У табл. 1 наведено міжнародний досвід використання конкурентної розвідки [2].

Таблиця 1

Міжнародний досвід використання конкурентної розвідки

№	Країна	Частка підприємств, які використовують можливості конкурентної розвідки, %
1	Японія	97 – 99
2	США	близько 82
3	Швеція	близько 75
4	Німеччина	65 – 68
5	Франція	47 – 52
6	Іспанія	близько 35
7	Україна	5 – 3

Виходячи з інформації, поданої у табл.1 можна зазначити, що японські компанії в свої структурі мають підрозділи конкурентної розвідки. Важливу роль при зборі інформації й поширення її серед компаній чи підприємств грають державні органи та джерелом інформації для служб конкурентної розвідки є преса. В Японії особи, які приймають рішення, особисто збирають та аналізують інформацію, оперативно контролюють роботу корпоративного аналітика. Мінусом японської служби конкурентної розвідки є низька швидкість оперативного аналізу.

У США конкурентна розвідка знаходиться під впливом недовіри приватних компаній до уряду і державним структурам. Особливе значення в комерційній розвідувальній діяльності займає короткостроковий підхід щодо вирішення завдань та прийняття рішень. Діяльність підрозділів конкурентної розвідки орієнтована на виконання

завдань, які направлені на виявлення та запобігання потенційних загроз. Негативним моментом є недооцінка інформації з інших країн; при вивченні дій іноземних конкурентів підприємства орієнтуються тільки на внутрішні джерела інформації. Ігнорування зовнішньої по відношенню до США інформації призводить до неприємних подій. Але за таких умов, держава активно втручається в справу. Завершенням справи вважається слухання комісії Конгресу або будь-які інші заходи законодавчих органів, в результаті яких через офіційні дипломатичні канали починається тиск на країну-порушника.

У Німеччині використовують фахівців-розвідників в конкурентній розвідці для відновлення зруйнованої економіки. За допомогою держави та уряду створена єдина система конкурентної розвідки для всієї країни. Державні структури регулярно передають інформацію зацікавленим сторонам.

Позитивний момент – будь-яка компанія отримує велику інформацію практично безкоштовно. Негативні – відсутність власної конкурентної розвідки, затягування впровадження результатів конкурентної розвідки, неправильне використання часу – вироблені рекомендації стають неефективними [4, с. 154-164].

Французький уряд використовує при конкурентній розвідці державні спецслужби. На практиці французька компанія чи підприємство може найняти державного службовця, який буде займатися для неї конкурентною розвідкою. Тісний зв'язок спецслужб і великих французьких компаній та підприємств дозволяє їм скоротити штат професійних розвідників в структурі компанії. Кожен відділ конкурентної розвідки у великій компанії є частиною загальнонаціональної системи економічної розвідки [5].

У Швеції конкурентна розвідка приватних компаній розглядається як засіб забезпечення державної безпеки. Економіка Швеції – одна з найбільш відкритих у світі, тому має особливе значення інформація з інших країн. Компанії, корпорації та підприємства зобов'язані обмінюватися інформацією задля успішного розвитку національної економіки. Посольства Швеції по всьому світу регулярно складають звіти про економічний і політичне становище в країнах, де вони акредитовані, в такій формі, щоб вони могли бути використані шведськими компаніями у своїй поточній діяльності і в прийнятті стратегічних рішень. Шведське національне бюро технічного розвитку (державна організація) – збирає і передає промисловим компаніям загальнодоступну інформацію про технічні новинки і важливих економічних подій.

У Китаї склалася своя особлива політична система і бізнес-практика функціонування ринку, яка створює умови для недобросовісної конкуренції. Тому зарубіжні компанії потребують в більш детальній інформації щодо постачальників, партнерів та клієнтів. Для багатьох зарубіжних компаній та підприємств конкурентна розвідка є важливим інструментом при визначенні конкурентоспроможності та незамінною основою для вирішення стратегічних і тактичних заходів в бізнесі. Відповідна інформація допомагає компенсувати недоліки й допомагає захистити інтереси інвесторів та закордонних компаній і підприємств [1, с. 156].

Для українського підприємництва поняття конкурента розвідка є новим та недостатньо вивченим. Власники великих українських компаній та підприємств почали формувати аналітичні групи, які мали би змогу приймати виважені стратегічні рішення відносно недавно.

Адаптація комплексу заходів індивідуальної розвідки для створення комфортних умов ведення бізнесу в Україні справа витратна та складна. Компанії та підприємства витрачають багато коштів за професійний збір інформації, її обробку та аналіз. Одна з принципів особливостей функціонування українських резидентів є розбалансованість їх організаційної структури – з метою забезпечення безпеки бізнесу власники поділяють матеріальну і

юридичну відповідальність між відповідальними особами, що істотно ускладнює роботу при конкурентній розвідці [3, с. 38].

ВИСНОВКИ

Сучасний вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку ринкових відносин демонструє, що жодна організація не може ефективно діяти в умовах гострої конкурентної боротьби без глибокого та всебічного розуміння ринкового середовища або не маючи у своєму розпорядженні новітньої, повноцінної і достовірної інформації про те, що в ній відбувається. Мета конкурентної розвідки полягає в аналізі діяльності конкурентів з використанням методів оброблення відкритої інформації. Конкурентна розвідка використовує у своїй практиці виключно легальні методи збирання та оброблення інформації, орієнтуючись на відкриті джерела. Окрім проблем є і численні перспективні можливості покращення стратегічної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за рахунок використання методів конкурентної розвідки. Функціонування налагодженої системи конкурентної розвідки сприяє досягненню фундаментальної мети, місії підприємства, забезпечує стабільність та захищеність. Сьогодні в Україні формується ринок розвідувальних послуг, на якому послуги конкурентної розвідки надаються на умовах аутсорсингу.

Формування глобальної економічної системи, перехід до нової парадигми економічного розвитку – інформаційного суспільства, динамізація конкурентного середовища потребують виявлення принципово нових підходів до стратегічного процесу. Це підсилюється також тим, що існуючі інструменти, методики й алгоритми стратегічного аналізу та розробки маркетингових стратегій, у тому числі міжнародних, не набули відповідного поширення у вітчизняному бізнесі. Проте очевидно, що в найближчому майбутньому, коли бізнес стане ще більш професійним, конкурентним, конкурентна розвідка буде розглядатися як необхідна умова забезпечення стратегічної стабільності, конкурентоздатності й економічної безпеки підприємств.

Список використаних джерел

1. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення! / Ю. Бабенко // Інститут Масової Інформації. – 2006. – 322 с.
2. Лемке Г.Э. Секреты коммерческой разведки. – М.: Ось-89, 2013. – 277 с.
3. Міщишин М. Конкурентна розвідка – об'єктивна необхідність у сучасному бізнесі / М. Міщишин // Контракти. – 2006. – № 7. – С. 38.
4. Ткачук Т.Ю. Концептуальні засади функціонування конкурентної розвідки // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Т.3 Вип. 3 Серія «Право». – 2012 р. – С. 154-164.
5. Ткачук Т. Ю. Можливості конкурентної розвідки у формуванні бізнес-стратегії сучасного підприємства / Т.Ю.Ткачук // Юридичний радник. – 2014. – № 6. – С. 56-60.

ПАРУБЕЦЬ

Олена Миколаївна
Olena.parubets@gmail.com

УДК 336.717.5

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ, ПЕРЕВАГ ТА
НЕДОЛІКІВ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ

ПАЛЬОХА

Ольга Вадимівна
olga_palokha@ukr.netк. е. н., доцент, Чернігівський
національний технологічний
університетRESEARCH OF THE ESSENCE,
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF
MUNICIPAL CREDITздобувач, Чернігівський
національний технологічний
університет

У статті досліджено сутність комунального кредиту як комплексної категорії. Надано власне трактування поняття «комунальний кредит», визначено основні переваги і недоліки комунального кредиту в сучасних умовах.

В статье исследована сущность коммунального кредита как комплексной категории. Представлено собственную трактовку понятия «коммунальный кредит», определены основные преимущества и недостатки коммунального кредита в современных условиях.

The nature of municipal credit as complex category in this article is explored. The proper interpretation of the term "municipal credit", the main advantages and weaknesses in municipal lending in the modern world are provided.

Ключові слова: комунальний кредит, держава, місцеві органи самоврядування, місцеві бюджети, видатки, фінансові ресурси

Ключевые слова: коммунальный кредит, государство, местные органы самоуправления, местные бюджеты, расходы, финансовые ресурсы

Keywords: municipal loans, state, local governments, local budgets, expenditures, financial resources

ВСТУП

Відродження інституту комунального кредиту після проголошення незалежності України є закономірним процесом пошуку джерел збільшення місцевих фінансових ресурсів і їх спрямування на інвестиційно-інноваційний та соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Комунальний кредит являє собою один з інструментів регіональної фінансової політики, спрямований на забезпечення фінансової безпеки на рівні окремих регіонів та виступає реальним фактором прискорення темпів соціально-економічного розвитку місцевої економічної системи. Закумульовані завдяки використанню комунального кредиту кошти, на відміну від банківського, не беруть участі в кругообігу виробничого капіталу, а використовуються для покриття бюджетного дефіциту та реалізації інвестиційних проєктів і найчастіше мають чітко виражену цільову спрямованість.

Теоретико-методологічні і науково-практичні засади розвитку різних форм комунального кредиту в своїх працях досліджували вітчизняні і закордонні вчені, зокрема М.Д. Білик, О.П. Кириленко, М.Г. Кореняко, В.І. Кравченко, В.М. Падалка, Ю.В. Петленко, А.В. Петриків, І.З. Сторонянська та багато інших.

Розвиток комунального кредиту в сучасних умовах потребує його дослідження як комплексної категорії, що включає ознаки місцевих фінансів і кредитних відносин. Це обумовлює необхідність систематизації понятійно-категоріального апарату теми дослідження, визначення сутності зазначеного виду кредиту як економічної, фінансової та правової

категорій, виявлення його основних переваг і недоліків.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження сутності, переваг та недоліків комунального кредиту як комплексної категорії для визначення умов та напрямків його подальшого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою роботи є наукові праці вітчизняних вчених з питань формування та розвитку системи комунального кредиту, а також нормативно-законодавчі акти. В ході дослідження використані методи порівняння, узагальнення, наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Не дивлячись на широке застосування поняття «комунальний кредит», у сучасній фінансово-економічній літературі немає однозначності у його трактуванні різними авторами. На законодавчому рівні відсутній базовий закон, у якому би чітко було визначено сутність та форми комунального кредиту, його суб'єктно-об'єктний склад.

Як об'єктивна економічна категорія комунальний кредит має свою історію розвитку, яка розпочалася наприкінці XIX століття. Активне застосування комунального кредиту в цей час пов'язують із розширенням міст, зростанням кількості їх населення та розвитком муніципального господарства. У зв'язку з цим комунальний кредит надавався на потреби комунального господарства і житлового будівництва [1; 2].

У фінансовій енциклопедії, виданій в 1927 р., зазначалося, що до поняття комунального кредиту

входять позики, що укладаються органами місцевого самоврядування, а саме сільськими громадами, частіше міськими органами самоврядування і більш широкими одиницями – областями, округами, губерніями. Найбільше такими позиками користувалися муніципалітети або комуни, звідки і пішла назва комунального кредиту [3]. Це дає підстави для розуміння понять комунальний та муніципальний кредит як синонімів.

Передумовою розвитку комунального кредиту є виникнення протиріч між зростанням потреб місцевої економіки, територіальних громад, збільшенням повноважень органів місцевого самоврядування та

обмеженими можливостями місцевих бюджетів на їх задоволення. Зазвичай органи місцевого самоврядування користуються комунальним кредитом у випадку, коли використані усі інші можливості акумуляції коштів з інших джерел.

Сутність комунального кредиту як історичної категорії була розглянута авторами наведеного дослідження в роботі [4]. Виходячи з цього, зупинимось на дослідженні комунального кредиту як економічної, фінансової і правової категорії. Підходи сучасних науковців до визначення поняття «комунальний кредит» наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Дефініція поняття «комунальний кредит»

Автори	Визначення
П.В. Круш, О.О. Кожемяченко	Комунальний кредит (муніципальна позика) – це кошти, які надаються органам місцевого самоврядування на умовах відстрочки їх повернення з виплатою відсотка [5].
С. Л. Лондар, В. О. Терещенко	Комунальний кредит – це фінансовий інструмент, який використовується органом місцевого самоврядування у взаємовідносинах з юридичними і фізичними особами з приводу поворотного, строкового, платного отримання фінансових ресурсів для вирішення соціально-економічних програм місцевого значення [6].
С. І. Лучковська	Муніципальний кредит – це врегульовані фінансово-правовими нормами відносини у сфері діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованої на отримання коштів у вигляді позики від юридичних і фізичних осіб, інших держав, міжнародних організацій [7].
В. М. Падалка	Комунальний кредит – це система економічних відносин між позичальниками в особі органів місцевого самоврядування та інших місцевих влад та фізичними і юридичними особами як інвесторами зазначених органів на основі строковості, платності та поворотності ресурсів [8].
І.З. Сторянська, І.С. Музика	Муніципальний кредит (запозичення, борг) – це система відносин між двома юридичними особами з поворотної, платної і строкової передачі фінансових ресурсів, одна з яких – орган місцевого самоврядування [9].
Н. М. Ткачук	Муніципальний кредит – це економічні відносини, що виникають між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами економічної діяльності з приводу запозичення чи надання у тимчасове використання вільних грошових коштів на засадах зворотності, строковості і платності, в результаті яких найчастіше виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів [10].

Як видно з наведених у таблиці визначень, у багатьох випадках поняття «комунальний кредит» і «муніципальні запозичення» ототожнюються. Це стосується і основних положень Бюджетного Кодексу України, в пункті 3 статті 16 якого зазначено, що місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати лише Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська, Севастопольська міські ради, міські ради міст обласного значення. При цьому місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради [11].

До складу системи комунального кредиту входять місцеві запозичення; місцеві позики на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів; комерційні банківські кредити; кредити міжнародних фінансових організацій; місцеві гарантії, що надаються органами місцевого самоврядування. Означені форми комунального кредиту мають різне призначення. Так, місцеві запозичення, в основному, використовуються на фінансування капітальних видатків і реалізацію інвестиційних проектів. На фінансування поточних і капітальних видатків Рада

міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад можуть брати позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевих бюджетів, у фінансових установах на строк до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду та у Казначейства України на забезпечення захищених видатків загального фонду [11; 12].

Як економічна категорія, комунальний кредит поєднує в собі особливості грошових та економічних відносин. На нашу думку, комунальний кредит являє собою сукупність грошових відносин, які регулюються державними і місцевими органами влади та спрямовані на вирішення питань реалізації основних напрямків державної регіональної фінансової політики, фінансової політики на місцях для забезпечення необхідними фінансовими ресурсами виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань. Комунальний кредит також охоплює широкий спектр економічних відносин, що складаються між місцевими органами самоврядування, державними інститутами, міжнародними

фінансовими організаціями, суб'єктами господарювання (особливо комунальної форми власності), населенням. При даних відносинах органи місцевого самоврядування виступають в ролі:

- позичальника кредитних ресурсів на покриття дефіциту місцевих бюджетів, фінансування реалізації місцевих економічних, інвестиційних програм;

- кредитора, що надає кошти на розвиток підприємств малого бізнесу, комунального сектору економіки, реалізації інфраструктурних проектів;

- гаранта, який несе повну або часткову відповідальність за взяті фінансові зобов'язання у випадку неплатоспроможності позичальників, зазвичай суб'єктів господарювання комунального сектору економіки, що впроваджують ресурсозберігаючі технології або реалізують проекти розвитку комунальної інфраструктури.

Дестабілізація фінансової ситуації в державі, викликана політичною та економічною кризами, негативно вплинула на обсяг і структуру комунального кредиту. Останній випуск облігацій місцевої позики був здійснений Київською міською радою у 2014 р. В останні роки найбільш активно органи місцевого самоврядування залучають кредитні ресурси або виступають гарантами по зобов'язанням комунальних підприємств по лінії Північної екологічної фінансової корпорації (НЕФКО) та Європейського банку реконструкції та розвитку.

Практичне використання різних форм комунального кредиту має наступні суттєві переваги:

- завдяки використанню комунального кредиту грошові кошти акумулюються у розпорядженні місцевих органів влади і самоврядування, збільшуючи обсяг місцевих фінансових ресурсів;

- випуск муніципальних цінних паперів є більш економічно доцільним засобом фінансування дефіциту місцевих бюджетів, оскільки йому притаманний не інфляційний характер;

- комунальний кредит дає змогу інвестувати кошти на реалізацію інфраструктурних, соціальних, екологічних проектів, які мають тривалий термін окупності, низькі показники прибутковості та не є привабливими для приватних інвесторів;

- можливість рефінансування раніше взятих зобов'язань;

- згладжування виникаючих коливань у надходженні податків і зборів до дохідної частини місцевих бюджетів;

- зростання депозитної бази банків шляхом розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитних рахунках.

Як будь якій категорії, такому кредиту присутні і певні недоліки:

- суттєве зростання місцевого боргу завдяки запозиченням на фінансовому ринку та по лінії міжнародних фінансових організацій призводить до зростання витрат на обслуговування і погашення боргових зобов'язань і, відповідно, зменшення обсягу видатків місцевих бюджетів у розрізі інших напрямків;

- в умовах погіршення фінансово-економічної ситуації як в окремих регіонах, так і країні у цілому, девальвації національної валюти, взяття кредитів у іноземній валюті на тривалий час, пов'язане з виникненням різноманітних ризиків і, у першу чергу, ризиками неплатоспроможності органів місцевого самоврядування;

- неможливість випуску муніципальних цінних паперів по причині складності їх розміщення, оскільки діяльність більшості бюджетоутворюючих підприємств є збитковою, відсутність на рівні окремих територіальних громад регіональних та місцевих банків, наявності високого ступеня недовіри населення до операцій на фондовому ринку, необхідності отримання кредитного рейтингу та забезпечення дохідності по муніципальним облігаціям на рівні, вищому від рівня інфляції, що в умовах дотаційності місцевих бюджетів є практично неможливим;

- складності в отриманні кредитних коштів по лінії національних банків через високий рівень відсоткової ставки і необхідність їх забезпечення заставою;

- правове неврегулювання питань, пов'язаних з неможливістю виконання боргових зобов'язань органами місцевого самоврядування та їх фінансовою підтримкою з державного бюджету.

Як фінансова категорія комунальний кредит являє собою відносини вторинного розподілу, оскільки кредитні ресурси акумулюються в місцевому бюджеті і використовуються на реалізацію програм забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Комунальний кредит також є правовою категорією, конкретні форми його функціонування і регулювання закріплені в законодавстві і відповідних нормативних актах та підпадають під контроль з боку різноманітних державних фінансових інститутів. Наприклад, обсяги та умови здійснення запозичення (реструктуризації боргових зобов'язань) погоджуються Міністерством фінансів України, реєстрацію випуску облігацій місцевих позик здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку [11; 12].

ВИСНОВКИ

Для підвищення ролі комунального кредиту в забезпеченні фінансової спроможності місцевих бюджетів необхідно:

- перейти на середньострокове планування місцевих бюджетів, що дасть змогу визначити на найближчу перспективу обсяг комунального кредиту, напрямки його отримання та джерела погашення;

- розробити і узгодити стратегії розвитку системи комунального кредиту і соціально-економічного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць;

- на державному рівні створити умови для розвитку комунальних банків, кредитного та фондового ринків;

- розробити заходи щодо відновлення довіри суб'єктів господарювання і населення до позик місцевих органів самоврядування;

– забезпечити поширення достовірної інформації про стан органів місцевого самоврядування як позичальників, кредиторів, гарантів.

Практична реалізація зазначених заходів призведе до активізації розвитку інституту комунального кредиту в Україні. В умовах проведення реформи фінансової децентралізації, спрямованої перш за все на забезпечення фінансової автономності місцевих органів самоврядування, комунальний кредит повинен стати зв'язуючим елементом у наближенні державної регіональної фінансової політики України до напрямків регіональної політики Європейського Союзу, що передбачає підвищення конкурентоспроможності територій та усунення регіональних диспропорцій їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Гусаков А.Д. Денежное обращение и кредит СССР / А.Д. Гусаков, И.А. Дымшиц. – М.: Госфиниздат, 1951. – 357 с.
2. Кириленко О. Історичний досвід, стан і перспективи розвитку місцевих запозичень в Україні / О. Кириленко, А. Лучка, Б. Малиняк // Журнал європейської економіки. – 2005. – № 1. – С. 82-104.
3. Дорошенко А. Коммунальный кредит / Финансовая энциклопедия // Под общей ред. Т.Я. Сокольникова и др. – М.; Л., 1927. – С. 623-627.
4. Парубець О.М. Еволюція розвитку системи комунального кредитування в Україні / О.М. Парубець, Д.О. Сугоняко, О.В. Пальоха // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 11/5. – С. 17 - 20.
5. Круш П.В. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень: підручник / П.В. Круш, О.О. Кожемяченко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.
6. Лондар С.Л. Фінанси : навчальний посібник / С.Л. Лондар, О.В. Терещенко. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 384с.
7. Лучковська С.І. Фінансове право: навчальний посібник / С.І. Лучковська. – Київ: КНТ, 2010. – 296 с.
8. Падалка В. М. Становлення та розвиток ринку місцевих запозичень в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В.М. Падалка. – К. : 2006. – 20 с.
9. Сторонянська І.З. Проблеми організації та ефективність використання муніципальних запозичень / І.З. Сторонянська, І.С. Музика // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 45-55.
10. Муніципальні фінанси: навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
11. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
12. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

ПРОКАЗЮК

Ольга Володимирівна
Olgapr87@gmail.com

УДК 336.14

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ

LEGAL ASPECTS OF PROVIDING OF BUDGETARY SAFETY

асистент, Університет
державної фіскальної
служби України

Проаналізовано законодавчо-правове забезпечення бюджетної безпеки. Окреслено перелік порушень бюджетного законодавства та обґрунтовано заходи впливу проти порушення бюджетного законодавства. Доведено, що створення законодавчої бази забезпечення бюджетної безпеки дасть поштовх до ефективного функціонування бюджетної системи.

Проанализированы законодательно-правовое обеспечение бюджетной безопасности. Определены перечень нарушений бюджетного законодательства и обоснованно меры воздействия против нарушения бюджетного законодательства. Доказано, что создание законодательной базы обеспечения бюджетной безопасности даст толчок к эффективному функционированию бюджетной системы.

The legislatively - legal providing of budgetary safety is analysed. The of list of violations of budgetary legislation is outlined and the measures of influence are reasonable against violation of budgetary legislation. It of is well proven that creation of legislative base of providing of budgetary safety will give a push to the effective functioning of the budgetary system.

Ключові слова: бюджетна безпека, бюджетно-правові норми, бюджетна система, порушення бюджетного законодавства

Ключевые слова: бюджетная безопасность, бюджетно-правовые нормы, бюджетная система, нарушения бюджетного законодательства

Keywords: budgetary safety, budgetary-legal norms, budgetary system, violation of budgetary legislation

ВСТУП

Проблема закріплення фінансово-правового інституту фінансової безпеки та її складових залежить від тенденцій та закономірностей, котрі формувались у правовому полі за період незалежності нашої держави. Ринкові трансформації економіки та зміна національного фінансового законодавства, призвели до появи нових форм і методів забезпечення фінансової безпеки, активізували дослідження цієї проблеми не лише у межах економічної науки, але й фінансового, адміністративного, кримінального права.

Слід зазначити, що в сучасних умовах законодавчо-правове забезпечення бюджетної безпеки є недосконалим та потребує подальшого вдосконалення, що дасть важливий поштовх до сталого соціально-економічного розвитку не лише

держави, а й регіону, галузі, суб'єктів господарювання, домогосподарств й особистості.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні нормативно-правових засад забезпечення бюджетної безпеки держави, аналізі особливостей правового регулювання бюджетної безпеки та обґрунтуванні заходів впливу проти порушення бюджетного законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Бюджетно-правові норми регулюють відносини у процесі встановлення бюджетної системи, розподілу доходів і видатків між загальнодержавними і місцевими бюджетами, а також складання, розгляду, затвердження бюджетів, виконання їх та розгляду і затвердження звітності про виконання бюджетів. Види бюджетно-правових норм відображено на рис. 1.

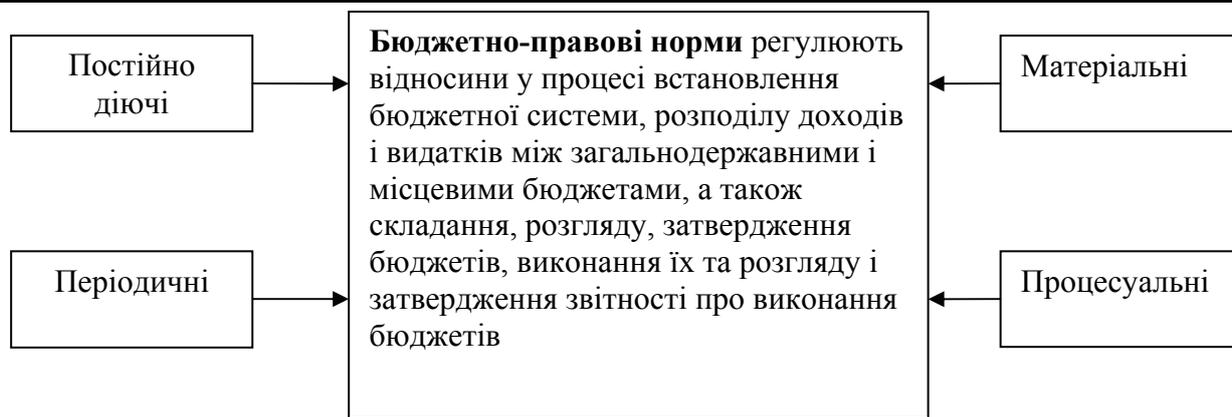

Рис. 1. Види бюджетно-правових норм [9, с. 44]

Як видно з рисунка бюджетно-правові норми класифікуються за певними критеріями. За часом дії вони є:

- постійно діючими (Конституція України, Бюджетний кодекс і ін.), тобто вони не обмежені у часі і мають визначальний характер у функціонуванні бюджетної системи;
- періодичні – діють протягом бюджетного періоду (Закон України «Про Державний бюджет України»).

За змістом вони можуть бути матеріальними та процесуальними. Матеріальні становлять матеріальний зміст бюджету (джерела доходів і напрямки

видатків, їх обсяг; обсяги міжбюджетних трансфертів тощо). Процесуальні бюджетно-правові норми регулюють бюджетний процес на кожній з його стадій – складання, розгляд та затвердження, виконання, а також складання, розгляд та затвердження звіту про виконання бюджету.

На нашу думку, створення законодавчої бази дасть поштовх до ефективного функціонування бюджетної системи. Правове забезпечення бюджетної безпеки являє собою сукупність законів, нормативно-правових актів, указів Президента України, Наказів міністерств, Постанов Верховної Ради, Розпоряджень Кабінету Міністрів України тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативно-правові акти, що регулюють бюджетну безпеку держави

[сформовано автором на основі проведених досліджень]

№п/п	Назва нормативно-правового акта
Закони України	
1.	Конституція України, Закон від 28.06.1996 №254к/96 - ВР
2.	Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI
3.	Закон України «Про державний бюджет» (на відповідний рік)
4.	«Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 року № 964-IV
5.	«Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР
Укази Президента	
1.	Про стратегію національної безпеки України від 12 лютого 2007 року № 105/2007
Накази Міністерств	
1.	«Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29 жовтня 2013 року № 1277
Постанови Верховної Ради	
1.	«Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР (втратив чинність з прийняттям Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 року № 964-IV)
Розпорядження Кабінету міністрів України	
1	«Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» від 15.08.2012 р. № 569-р

Головним законодавчим актом, що регулює правове забезпечення безпеки держави є Конституція України [1], де в статті 17 задекларовано, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу». Зокрема, цей закон прописує обов'язки Президента України і в ст. 106 ч.1 задекларовано, що гарант забезпечує державну незалежність, національну безпеку і право наступ-

ництво держави, а в ч. 18 очолює Раду національної безпеки і оборони України (РНБОУ). В статті 107 зазначено, що РНБОУ є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президенті України. Обов'язками РНБОУ є координація та контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки та оборони.

У статті 74 Конституції України [1] прописується, що референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії. Ця стаття,

незважаючи на те, що народ є єдиним джерелом влади не може вирішувати всі питання, оскільки бюджетний процес є досить складним явищем і потребує детального вивчення на кожній його стадії, що регламентується різними нормативно-правовими актами. Тому розробка та прийняття Державного бюджету України є важливим завданням, що передбачає врахування інтересів всіх галузей національного господарства, їх фінансове забезпечення та захист від зовнішніх та внутрішніх загроз держави.

В цьому нормативному документі задекларовано, що розробкою проекту Закону про Державний бюджет України покладено на Кабінет Міністрів України, а також забезпечує його виконання затвердженого Верховною Радою України. Затвердження Державного бюджету України, внесення змін, контроль за виконанням та прийняття рішення щодо звіту про виконання є повноваженнями Верховної Ради України. Контроль за використання коштів Державного бюджету здійснює Рахункова палата України.

Згідно ст. 95 Конституції України, бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами. Це дає можливість відслідковувати доходи та видатки бюджету. Видатки держави на загальносуспільні потреби, їх розмір та цільове спрямування визначається законом про Державний бюджет України [1].

Другим важливим Законом України, що регулює правове забезпечення бюджетної безпеки є Бюджетний кодекс, який визначає засади бюджетної системи України, її структуру, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Він спрямований на регулювання відносин, що виникли при складанні, розгляді, затвердженні та виконанні бюджетів і розгляду звітів про виконання Державного бюджету України.

Відповідно до ст. 6 Бюджетного кодексу України [2], зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Тобто, складання зведеного бюджету проводиться з метою забезпечення аналізу доходів, які формують бюджети та видатків, що забезпечують функціонування держави та органів місцевої влади і мають статистичний характер. Показники зведеного бюджету впливають на макроекономічний розвиток держави, тому для ефективного управління адміністративно-територіальними утвореннями потрібна постійна та реальна інформація щодо надходжень доходів до бюджетів усіх рівнів бюджетної системи, а також видатки, що внесені в ці бюджети.

Принципи побудови бюджетної системи України задекларовані в ст. 7 Бюджетного кодексу України і ґрунтуються на [2]:

- єдності;
- збалансованості;
- самостійності;
- повноти;

- обґрунтованості;
- ефективності та результативності;
- субсидіарності;
- цільового використання бюджетних коштів;
- справедливості та неупередженості;
- публічності та прозорості.

В ст. 116 Бюджетного кодексу України міститься перелік порушень бюджетного законодавства. Враховуючи перелік бюджетних порушень їх згруповано в певні групи правопорушень:

1) правопорушення проти порядку функціонування бюджетної системи (наприклад, невиконання закону «Про Державний бюджет», нецільове використання бюджетних коштів тощо);

2) правопорушення проти прав та інтересів одержувачів бюджетних коштів (недоотримання бюджетних коштів одержувачами бюджетних коштів, несвоєчасне зарахування бюджетних коштів на рахунки їх одержувачів, не доведення до відома одержувачів бюджетних коштів обсягів бюджетного фінансування);

3) правопорушення дохідної частини бюджетів, що включає недоодержання дохідних джерел в бюджетах усіх рівнів, несвоєчасне виконання платіжних документів на перерахування коштів на казначейські рахунки;

4) правопорушення видаткової частини бюджетів включає фінансування видатків, що не були включені в бюджетний розпис, недотримання граничних розмірів дефіцитів бюджетів, державного та муніципального боргу, фінансування видатків у розмірах, що перевищують їх розмір, зафіксований у відповідних бюджетах тощо;

5) правопорушення проти виконання бюджетних зобов'язань (несвоєчасне здійснення платежів за бюджетними зобов'язаннями);

6) правопорушення проти порядку виділення бюджетних коштів проявляються у невідповідності бюджетних асигнувань їх розміру, зафіксованому в бюджетному розписі;

7) правопорушення в ході складання проектів бюджетів, ведення бюджетної звітності, несвоєчасне подання звітів про виконання відповідних бюджетів тощо.

Слід зазначити, що ст. 117 Бюджетного кодексу регламентує такі заходи впливу проти порушення бюджетного законодавства: попередження про порушення бюджетного законодавства з вимогою їх усунення; зменшення розміру бюджетних асигнувань; призупинення бюджетних асигнувань; повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету; вилучення коштів з місцевих бюджетів тощо.

Правові засади бюджетної безпеки визначає Закон України «Про Державний бюджет України» (на відповідний рік)[3]. Згідно з Бюджетним кодексом України[2] – Закон України «Про Державний бюджет» є законом, який затверджує повноваження органам державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду[9, ст. 44].

Законом України «Про Державний бюджет України» (на відповідний рік) [3] затверджує доходи Державного бюджету України, у тому числі доходи

загального та спеціального фондів; видатки Державного бюджету України, у тому числі видатки загального та спеціального фондів; повернення кредитів до Державного бюджету України, у тому числі до загального та спеціального фондів; надання кредитів з Державного бюджету України, у тому числі із загального та спеціального фондів. Тобто, нормативно-правовий акт показує фактичний стан платоспроможності держави, співвідношення доходів та видатків державного та місцевих бюджетів та раціональне використання бюджетних коштів. Він показує розмір бюджету, рівень дефіциту (профіциту) бюджету, його фінансування, граничний обсяг державного боргу.

Слід зазначити, що Закон України «Про державний бюджет України» від процесу складання до розгляду звітів про його виконання має проходити у встановленні терміни (так звані бюджетний календар), недотримання яких може призвести до загроз бюджетній безпеці держави.

Основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності визначає Закон України «Про основи національної безпеки України». В статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» сформульовано визначення національної безпеки як захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам у низці сфер, зокрема, пов'язаних з фінансовою системою держави, публічними фінансовими правовідносинами, що регулюються фінансовим законодавством. До них відносяться сфери: соціальної політики та пенсійного забезпечення; ринку фінансових послуг; захисту фондових ринків і обігу цінних паперів; податково-бюджетної та митної політики; ринку банківських послуг; інвестиційної політики; ревізійної діяльності; монетарної та валютної політики та ін. [4].

Зокрема, ст. 2 прописує правову основу національної безпеки України, що становлять Конституція, цей та інші закони, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також виданні на виконання законів інші нормативно-правові акти [4].

Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» визначає правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, компетенцію і функції. Зокрема, визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах; прийняття відповідних рішень щодо проекту Закону України про Державний бюджет України по статтях,

пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України; та щодо заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України тощо [5].

В Стратегії національної безпеки України зазначено, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах і цілях, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки. Визначено принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз; конкретизовано засади політики держави у сфері національної безпеки, в тому числі щодо забезпечення прийнятого рівня економічної безпеки [6].

В Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» визначено специфічний понятійний апарат з використанням невластивих класичній економічній науці термінів: “економічна безпека”, “загрози економічній безпеці”, “критерії економічної безпеки”, “індикатори економічної безпеки”, “оптимальні значення індикаторів”, “порогові значення індикаторів”, “граничні значення індикаторів”, “виробнича безпека”, “демографічна безпека”, “енергетична безпека”, “зовнішньоекономічна безпека”, “інвестиційно-інноваційна безпека”, “макроекономічна безпека”, “продовольча безпека”, “соціальна безпека”, “фінансова безпека”, “банківська безпека”, “безпека небанківського фінансового ринку”, “боргова безпека”, “бюджетна безпека”, “валютна безпека”, “грошово-кредитна безпека”. Окреслено підходи до визначення інтегрального індексу економічної безпеки [7].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012р. №569-р «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» деталізовано окремі сфери фінансової системи держави, у яких необхідно посилити роботу з забезпечення національної безпеки. До них віднесено бюджетну, боргову, податкову, банківську, валютну, фондову та інші сфери [8].

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Суб'єктами забезпечення бюджетної безпеки держави є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та

органи місцевого самоврядування, Служба безпеки України, громадяни України та їх об'єднання.

ВИСНОВКИ

Аналіз бюджетного законодавства дав можливість дійти висновку про те, що бюджетна система не може функціонувати ефективно через існування протиріч в бюджетному законодавстві: невизначеність поняття «бюджетне правопорушення»; відсутність в Бюджетному кодексі порядку притягнення до відповідальності за порушення бюджетного законодавства, неієвність державного фінансового контролю, неузгодженість дій органів держфінконтролю з законодавчою та виконавчою гілками влади, що не дає можливості ефективно контролювати бюджетні потоки тощо.

Слід зауважити, що зазначені недоліки стримують розробку та практичне впровадження сучасних методів, моделей забезпечення бюджетної безпеки, не сприяють підвищенню ефективності державної політики в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI – [Електронний ресурс] – <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про основи національної безпеки України»: від 19.06.2003 р., № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
5. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР
6. Про Стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс] : указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
7. Наказ № 1277: за станом на 29 жовтня 2013 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» / Міністерства економічного розвитку і торгівлі України http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
8. Розпорядження Кабінет Міністрів України «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері»: від 15.08.2012 р., № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>.
9. Зюнькін А.Г. Фінансове право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 4-те вид., допов. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008.— 568 с.

МАСЛЕННИКОВ

Євген Іванович
evgenmaslennikov@ukr.netд.е.н., доцент, професор
кафедри економіки та
управління, Одеський
національний університет
імені І.І. Мечникова

УДК 330

ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ
СТРУКТУР ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

OPTIMIZATION OF
ORGANIZATIONAL STRUCTURES IN
THE IMPLEMENTATION OF FOREIGN
ECONOMIC ACTIVITY

АДЄЄВ

Даніель Рафаїлович
danieladieiev@gmail.comстудент, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова

У статті визначено методичні підходи та принципи оптимізації організаційних структур при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Визначено пріоритетні заходи щодо успішного функціонування суб'єктів господарювання. Визначені аспекти побудови сучасних організаційних структур в умовах європейського вектору розвитку національного макроекономічного середовища.

В статье рассмотрены методические подходы и принципы оптимизации организационных структур при осуществлении внешнеэкономической деятельности. Определены приоритетные мероприятия по успешному функционированию субъектов хозяйствования. Определены аспекты построения современных организационных структур в условиях европейского вектора развития национальной макроекономической среды.

In the article the methodological approaches and principles of optimization of organizational structures in foreign trade activity are defined. The priority measures for the successful functioning entities are defined. Aspects building modern organizational structures in terms of the European vector of development of the national macroeconomic environment are defined.

Ключові слова: організаційна структура, адміністративне управління, зовнішньоекономічна діяльність, холдинг, капітал, природні ресурси, диверсифікація

Ключевые слова: организационная структура, административное управление, внешнеэкономическая деятельность, холдинг, капитал, природные ресурсы, диверсификация

Keywords: organizational structure, administrative management, foreign economic activity, holding, GNP, capital, natural resources, diversification

ВСТУП

Зовнішньоекономічна діяльність, тобто міжнародний обмін товарами й послугами, належить до числа найбільш давніх форм міжнародних відносин. До неї також належать рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, міжнародні валютні відносини. Необхідність і ефективність системи міжнародного обміну очевидна: для кожної країни характерний свій набір природних ресурсів, розміри капіталів і праці, які можуть бути використані для виробництва валового національного продукту (ВНП). Спеціалізація країни на виробництві товарів, для яких у неї є найкращі умови, дає змогу їй розширити їх випуск, використавши частину з них для продажу, а за виручені гроші закупити товари, яких не вистачає.

Однією з найважливіших функцій управління підприємствами – суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) у сучасних умовах господарювання є організаційна діяльність. Розвиток виробництва і збуту продукції, міжнародного розподілу праці, міжнародного обміну, ускладнення господарських зв'язків, у тому числі зовнішньоекономічних, посилення конкурентної боротьби на світових ринках, підвищення вимог споживачів до якості продукції призводить до постійного розвитку й удосконалення такої діяльності відповідно до об'єктивних вимог та обумовлює актуальність дослідження.

Управління зовнішньоекономічною діяльністю завжди було і залишається важливою складовою розвитку підприємництва, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юнктурі та правовому середовищі країни. Питанням оптимізації

організаційних структур при управлінні зовнішньо-економічною діяльністю підприємства присвячена значна кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких П. Друкер, Д. Деніелз, Л. Радеба, П. Бимиш, А. Моррісон, О. Кириченко, А. Кредісов, В. Сіденко, Г. Дроздова, Ю. Сафонов, Е. Кузнєцов та інші вчені. Незважаючи на деяку різницю поглядів на визначення сутності та механізмів управління ЗЕД підприємства, майже всі дослідники погоджуються з тим, що управління ЗЕД підприємством стає ефективним тоді, коли його предметний аспект повною мірою відповідатиме функціональному підходу, що передбачає організацію (що включає координацію), комплектування штатів, керівництво, мотивацію, контроль.

МЕТА РОБОТИ – дослідження існуючих організаційних структур та на їх основі обґрунтування основних аспектів побудови ефективної системи адміністративного управління при здійсненні ЗЕД на підприємстві.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи: морфологічного аналізу, статистичного аналізу, системного та структурно-логічного аналізу, методу аналогії та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження міжнародного досвіду в функціонуванні корпоративних структур засвідчує поліваріантність підходів до їх організації, кожна з яких має цілу низку переваг, обумовлених як особливостями середовища, в якому діють корпорації, так і цілей, що формують систему стратегічних завдань компаній щодо внутрішнього та зовнішніх ринків. Слід зазначити, що наразі з метою підвищення ефективності функціонування в умовах загострення міжнародної конкуренції, перш за все на тлі кризових явищ в світовій економіці, корпорації все частіше змінюють свої організаційні структури. Попри різні міркування та відмінності за формальними ознаками, сутність цих змін можна ідентифікувати як посилення переваг організацій зі «наскрізним» менеджментом перед менеджментом «вгору вниз» у вертикально-орієнтованій ієрархії. Але базисною системою управління є концепція адміністративного управління підприємства, а всі сучасні інновації в управлінні є надбудовою над цим базисом.

Ефективна система управління підприємством являє собою безліч елементів, що має багатопланові зв'язки, починаючи від простих комунікаційних і закінчуючи складними взаємодіями між різними виконавцями та їхніми групами. Ефективне функціонування системи адміністративного управління на підприємстві – суб'єкті зовнішньоекономічної діяльності відбувається шляхом здійснення процесу адміністрування всього комплексу робіт, який направлений на формування і здійснення управлін-

ської дії, що забезпечує необхідний рівень діяльності підприємства [1].

Побудова сучасної ефективної системи адміністративного управління суб'єктом господарювання, полягає в тому, що менеджмент вищої ланки повинен володіти не тільки розумінням підприємницького середовища, а й мати чітке уявлення про те, що будь-яке підприємство повинно бути адаптоване до фінансово-економічних, суспільно-політичних та соціальних реалій сьогодення, тобто вміти ефективно реагувати на вплив факторів відповідного середовища, що прямо або опосередковано залежать від функціонування державних і громадських інституцій, а також органів місцевого самоврядування. Сприйняття цього можливе лише завдяки формуванню системного бачення зазначених процесів у національному макроекономічному середовищі країни. Саме система адміністративного управління суб'єктом господарювання у зовнішньоекономічній діяльності дає можливість вирішити базові завдання управління, які спрямовані на зростання продуктивності за рахунок раціональної організації праці та мотивації кожного працівника до ефективного і якісного виконання своїх функціональних обов'язків.

У міжнародному середовищі використовуються наступні типи організаційних структур: лінійна; функціональна; лінійно-функціональна; дивізійна; матрична; едхократична. Проте національні підприємства в останні роки використовують в основному дві форми організаційної структури управління ЗЕД: лінійно-функціональну та матричну.

На сьогоднішній день в Україні ще повністю не завершився процес становлення управління ЗЕД, його перебудови на ринковій основі, тому багато аспектів організації управління ЗЕД, що склалися в період доринкових відносин, вимагають переосмислення з урахуванням тих змін, що відбулися в економіці країни. Вихід на зовнішні ринки – це гарантія для стабільного функціонування підприємства, але також і велика відповідальність та ризик. Забезпечення достатнього рівня ефективності управління досягається лише за наявності відповідного ступеня гнучкості системи управління ЗЕД підприємства характерові змін зовнішнього середовища.

Зміна зовнішніх умов господарювання під час здійснення ЗЕД та інші чинники ставлять перед підприємствами проблеми постійної адаптації систем управління до динамічно-мінливих умов господарювання. Отже, для забезпечення достатнього рівня внутрішньої і зовнішньої ефективності вітчизняні підприємства мають здійснювати достатньо тривалий процес формування і безперервної адаптації систем управління зовнішньоекономічної діяльності в ході перебудови всієї економічної системи країни.

Визначимо пріоритетні заходи, які притаманні успішним суб'єктам господарювання, які за результатами кризових явищ останніх років зберегли свої позиції у ринковому середовищі і які наразі складають базові принципи антикризового корпоративного управління:

– скорочення сегментної географічної складової у міжнародному просторі;

– застосування компетентнісного підходу щодо формування кадрового потенціалу у підрозділах за межами національного середовища;

– зменшення кількості рівнів управління;

– узгодженість командної роботи як основа сучасної структури управління;

– орієнтація результатів оперативної, тактичної та стратегічної діяльності на запити споживачів;

– мінімізація запасів як наслідок оптимізації міжнародних логістичних витрат суб'єкта господарювання;

– швидка реакція менеджменту всіх рівнів та ланок на стратегічні зміни;

– гнучко-переналаджуване обладнання;

– висока продуктивність господарського процесу та мінімізація витрат;

– якісна орієнтація на тривалі стосунки зі споживачем.

В основі побудови сучасних організаційних структур має бути розуміння:

– механізму підпорядкування виробництва споживанню, задоволенню ринкового попиту;

– структури процесу стратегічного планування;

– методології сегментації ринкового простору;

– сучасного інструментального забезпечення для використання у дослідженні стратегічних альтернатив і виборі стратегії;

– шляхів реалізації стратегії, яка дозволяє досягти оптимізації організаційної структури суб'єкта господарювання.

У кожній системі, яка проходить реорганізацію, відбуваються зміни, в управлінні якими ключову роль будуть відігравати: участь і спрямованість топ-менеджменту; відповідність системи компетенції та її узгодження з цілями та результатами роботи кожного члена трудового колективу та підприємства в цілому; ефективно побудована система навчання протягом всього періоду роботи на підприємстві; налагодження системи зворотного зв'язку на всіх ієрархічних рівнях управління [2].

На нашу думку, цей перелік необхідно доповнити:

– забезпечення єдності цілей структурних сегментів із загально-організаційною метою суб'єкта господарювання;

– стратегічна кількісна та якісна орієнтація;

– відповідність потенціалу суб'єкта господарювання;

– інноваційні підходи у формуванні структурних сегментів суб'єкта.

Саме дотримання цих вимог дозволить створити організаційну структуру, яка найбільшою мірою буде відповідати ресурсним можливостям організації та її стратегічним намірам.

Діяльність суб'єкта господарювання можливо вважати стабільним лише у тому випадку, коли дотримується наступні умови: загальні цілі підприємства є об'єднанням цілей зацікавлених сторін та сукупність цілей зацікавлених сторін є розширенням цілей усієї системи суб'єкта.

Необхідно відмітити, що домінуючою тенденцією в трансформації системи міжнародного менеджменту є те, що кожна наступна структура стає більш простою і гнучкою порівняно з тими, які

функціонували раніше. Подібно до того, як адаптується механізм, організаційна структура й надалі буде змінюватися відповідно до змін зовнішніх умов циклічності глобальної економіки і об'єктивних вимог, які та висуває перед бізнесом. Аналіз процесів, які наразі відбуваються на багатьох регіональних європейських та азійських ринках, а також тенденцій в бізнес-поведінці суб'єктів господарювання, які можна спостерігати за останні декілька років, показує, що конкурентоспроможними є структури, які орієнтуються на прихильність індивідуумів в системі корпоративних цінностей; для їх організації характерно використання команд та прагнення до диверсифікації.

Оптимізація організаційної структури сприяє зростанню ефективності організації та повинна мати стратегічне спрямування при орієнтації на ефективне виконання тактичних завдань. У результаті оптимізації організаційна структура повинна відображати логіку функціонування суб'єкта, відповідати вимогам зовнішнього середовища і знаходити баланс між делегуванням повноважень і централізацією, відповідати специфіці діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

Фінансові кризи суттєво вплинули на трансформацію традиційних організаційних структур обумовивши активізацію більш гнучких та адаптивних систем управління. Невід'ємною складовою поліпшення позицій вітчизняного бізнесу на внутрішньому та зовнішніх ринках в посткризовий період є адаптація систем менеджменту до новітніх змін міжнародного середовища із урахуванням ефективного досвіду зарубіжних компаній, зокрема через механізми аутсорсингу та міжнародних стратегічних альянсів. Для самостійного вирішення проблеми суб'єкти господарювання можуть скоротити кількість та розмір підрозділів за межами національного макроекономічного середовища і їх укомплектування більш кваліфікованим персоналом, з урахуванням компетентнісного підходу, а також зменшити кількість рівнів управління. В умовах нестабільної макроекономічного середовища України суб'єкти господарювання повинні вміти швидко реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів діяльності, так і потреб споживачів.

Список використаних джерел

1. Іноземцев В.Л. За межами економічного суспільства: постіндустріальні теорії і постеконічного тенденції в сучасному світі / В.Л. Іноземцев. - Москва: Academia: наука, 1998. – 639 с.
2. Друкер П.Ф. Практика менеджменту: Пер. з англ. Київ: Видавничий дім «Вільямс», 2002. – 397 с.
3. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту: Підручник. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – 2003. – Київ: «Академвидав» – 416 с.
4. Мескон М.Х. Основи менеджменту: пров. з англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі. – Москва: Справа, 1995. – 704 с.
5. Портер М. Конкурентна стратегія. Методика аналізу галузей і конкурентів / М. Портер. - Москва: Альпіна Бізнес Букс, 2007. – 453 с.

6. Щербаков Д.С. Стратегічна трансформація інноваційного підприємства в умовах кризи / Д.С. Щербаков // Ефективність антикризового управління. – 2011 – № 4 (67). – С. 58-67.

7. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства: [моногр.] / О.В. Побережець. – Херсон: Видавництво: Грінь Д.С., 2016. – 500 с.

8. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.

9. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise: [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим

доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.

10. Maslennikov Ye.I. The instrumental providing of strategic management system of foreign economic activity of enterprises / Ye.I. Maslennikov, N.I. Lenska // Odesa National University Herald. – Series: Economy. – 2016. – Volume 21. Issue 11. – P. 26-33. (0,95 д.а.).

11. Масленніков Є.І. Методичні підходи до формування стратегічних завдань зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Є.І. Масленніков, В.В. Беякова // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 11/5. – С. 13-16. (0,56 д.а.).

12. Масленніков Є.І. Корпоративна культура в системі управління персоналом / Є.І. Масленніков, А.А. Кащубський // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 5/2. – С. 41-45.

ДЕМЧЕНКО

Пилип Станіславович
Phildem1945@meta.ua

УДК 341.213.4

ШВЕЙЦАРІЯ: ВІД КОНФЕДЕРАЦІЇ ДО ФЕДЕРАЛІЗМУ

SWITZERLAND: FROM CONFEDERATION TO FEDERALISM

студент, КНУ
ім. Т. Шевченко

У статті розглядаються основні моменти державного будівництва Швейцарської Конфедерації, опис основних положень сучасного державного устрою, дана характеристика основних органів влади в країні. Визначені основні проблеми і досягнення у розвитку держави. Крім вказаних, узгоджено опис переходу від конфедеративної форми державного устрою до федералізму. Також, проведений аналіз сучасних проблем розвитку та практичні рішення, які приймаються швейцарським урядом. Дана оцінка внутрішньої політичної ситуації Швейцарії та її позиції у світі.

В статье рассматриваются основные моменты государственного строительства Швейцарской Конфедерации, описании основных положений современного государственного устройства, дана характеристика основным органам власти в стране. Определены основные проблемы и достижения в развитии государства. Кроме указанного, приведено описание перехода от конфедеративной формы государственного устройства к федерализму. Так же, проведен анализ современных проблем развития и практических решений, которые принимаются швейцарским правительством. Дана оценка внутренней политической ситуации Швейцарской ситуации и ее позиции в мире.

The article deals with the main points of the state construction of the Swiss Confederation, the description of the main provisions of Swiss state system, the characteristic of the main authorities in the country and identifies the main challenges and achievements in the development of the state. Besides, description of the transition from the confederative form of the state to federalism.

Ключові слова: Швейцарія, федеративна держава, конфедерація, федералізм

Ключевые слова: Швейцария, федеративное государство, конфедерация, федерализм

Keywords: Switzerland, federal state, confederation, federalism

ВСТУП

Дана робота присвячена характеристиці розвитку політико-територіального устрою Швейцарської Конфедерації, її шлях трансформації з конфедерації у федеративну державу. У статті аналізується розвиток форми держави, основних конституційних принципів, встановлення основоположних ідей державного будівництва, висвітлюються керівні засади формування органів державної влади.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ – дослідити шлях трансформації західноєвропейської країни з конфедеративного союзу у федеративну республіку, надати характеристику федеративній формулі державного устрою сучасної Швейцарії, описати структуру та діяльність вищих органів державної влади, визначити основні проблеми та тенденції на сучасному етапі розвитку держави.

Основні науково-практичні ідеї при написанні статті були використані на основі робіт як вітчизняних вчених-конституціоналістів, так і швейцарських спеціалістів, які досліджували проблеми державотворення та державного устрою: Ю. Битяк,

І. Іллінський, О. Петришин, Б. Страшун, Ю. Тодика, К. Айхенберг, Е. фон Вальдкірх, Р. Германн, Х. Хубер, Д. Фрайбургхауз, М. Юнг.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перед тим, як перейти до розгляду питання сучасного політико-територіального устрою Швейцарської Конфедерації, нам необхідно розглянути основні категорії явищ форми державного та поняття складної держави. Під формою державного устрою розуміється спосіб територіальної організації влади, співвідношення держави як цілого з його складовими частинами. Відповідний підхід побудови націлений щодо найкращого шляху управління суспільством та державою [1, с. 100]. Форма державного устрою, разом з формою правління та політичним режимом, є складовою частиною форми держави, яка визначає усю її сутність. У теорії держави та права, а також конституційного права традиційно поділяють прості (унітарні) та складні держави за формою державного устрою. Складні у свою чергу розподіляються на федерації та конфедерації.

Федерація (від. лат. Foederatio – союз/погодження) форма державного устрою, за яким держава складається з рівноправних одиниць (республік, земель, штатів), однак має єдиний центральний законодавчий й виконавчий орган, законодавство тощо. Водночас кожна складова частина федерації має й свої законодавчі, виконавчі, судові органи. Влада суб'єктів федерації обмежена тими правами, що належать федерації у цілому [2, с. 734]. Конфедерація – це форма державного устрою, при котрому країни, які утворюють конфедерацію, зберігають незалежність (суверенітет) та об'єднуються для досягнення певних цілей, наприклад, взаємної оборони, зовнішніх зносин і т.д. В той же час, країни зберігають власні органи державної влади та законодавство. Основою утворення конфедерації є договір між її членами. Органи конфедерації утворюються з представників усіх країн-членів, їх рішення приймаються одноголосно чи кваліфікованою більшістю голосів. Для набрання сили таких рішень необхідна їх ратифікація державами-членами [2, с.456].

Історії відомі наступні приклади Конфедерації: Рейнська конфедерація (1254-1350 рр.), Швейцарська конфедерація (1291-1798 рр.; 1815-1848 рр.), Конфедерація у Нідерландах-Республіка Об'єднаних Провінцій (1579-1795 рр.), Германський Союз (1816-1866 рр.). На території сучасних США: Конфедерація колоній у період боротьби за незалежність від британської корони (1781-1787 рр.), Конфедеративні Штати Америки у період громадянської війни (1861-1865 рр.).

Із усіх наведених прикладів конфедерацій потрібно визначити Швейцарію, як державу, що зберегла традиції конфедеративного державного устрою, навіть не дивлячись на те, що дана європейська країна з середини XIX століття трансформувалася у класичну федерацію. Суть побудови основних принципів конфедеративного устрою Швейцарії та її федеративного перетворення можна прослідити через призму історичного розвитку даної країни.

Якщо ми будемо розглядати історію розвитку Швейцарії, то ми можемо побачити, що ця країна має тернистий шлях територіального розвитку. Потрібно зазначити, що територія Швейцарії була заселена у I ст. до н.е. представниками кельтського племені Гельветів (саме від назви цього племені походить латинська назва країни – Helvetia). Варто зазначити, що у той же період давнини, це плем'я було підкорене Римською Імперією. З падінням Риму територія переходить під владу бургунів, які захопили територію ближче до сучасної Франції та алеманів і остготів – германських племен (V-VI ст. н.е.). У період середньовіччя Швейцарія була завойована франками та увійшла до складу Священної Римської Імперії германської нації. У цей період активно формується світська та церковна феодална знать, яка масово експлуатувала населення. Але у важкодоступних гірських районах змогли зберегти певну самостійність певні кантони. Саме три з таких кантонів, межі яких співпадають на Фірвальдштетського озера, 1 серпня 1291 р. заключили так званий «Вічний Союз» який проголосив спільну

справу цих кантонів у загальному розвитку та захисту інтересів зовні [3, с. 7-8].

Протягом наступних 500 років, Швейцарська Конфедерація (на той момент «класична» конфедерація) веде боротьбу проти своїх могутніх сусідів, які претендують на її територію та суверенітет, з певними успіхами розширюючи свою територію. Варто зазначити, що за часів реформації, Швейцарія стала домом для багатьох біженців з різних європейських країн, які втекли від переслідувань католицької церкви. Це дало немалий культурний та ремесельний поштовх для розвитку країни.

У 1789 р. відголоски Великої Французької Революції донесли до французьких кантонів, повстання в яких придушувалося Швейцарською армією. Це не могло стати підставою для введення військ Французької Директорії на територію Швейцарії, що призводить до її окупації та створення маріонеткової Гельветичної Республіки, котра проіснує до поразки Наполеона I у 1815 р.. Після проведення Віденського Конгресу, Великі Держави визнали недоторканість Швейцарії, її суверенітету та влади. Окрім цього на Конгресі був проголошений «вічний нейтралітет» цієї країни [3, с. 9].

Але головним трансформаційним моментом слід зазначити події середини XIX ст. Цей період відзначенням формуванням ліберальної групи інтелігенції, утворюється думка про необхідність посилення центральної влади, зменшення самостійності кантонів та усунення аристократичної олігархії від влади, яка могла у будь-який момент зруйнувати Конфедерацію на користь своїх мотивів. Також потрібно зазначити, що «апогеєм» цього конфлікту стало релігійне протистояння між католицькими (які створили так званий «Зонненбунд» з метою виходу з конфедерації) та протестантськими кантонами, що завершилося поразкою перших та придушенням сецесійних процесів. У 1847 р. у країні проходить буржуазна революція, а через рік приймається конституція, яка фактично закріпить трансформацію Швейцарії у федеративну державу [4, с. 3].

Від того моменту до тепер, Швейцарська Конфедерація позначилася бурхливим економічним зростом, ставши з однієї з найбідніших країн Західної Європи початку – середини XIX ст. однією з найрозвинутіших країн світу сучасності. Варто зазначити, що ця країна спокійно пережила дві руйнівні світові війни та стала фінансовим центром Старого світу.

С точки зору державного будівництва, можна вивести так звану формулу швейцарського федералізму, яка у свою чергу буде мати певні складові елементи та головні державно-конституційні ознаки. Перш за все потрібно визначити, що Швейцарія є федеративною парламентською країною, державне управління якої регулюється положеннями Конституції від 1999 р.. Основними конституційними принципами виступає повага до федералізму та демократії. Так відповідно до кращими традиціями федералізму, кожен кантон та напівкантон має свою конституцію, закони, які ухвалюються відповідно до принципів федеральної конституції. За прикладом федерації в кантонах та общинах створені власні

органи судової влади та судові інстанції, які відповідно до своїх повноважень реалізують внутрішню політику у своїх регіонах. Законодавча влада належить великим радам (парламентам), радам кантонів та народним зборам, члени яких обираються народом на період від 1 до 5 років. У доповнення до бундесрат федерального рівня в регіонах обираються такі органи самоуправління, як державні ради, ради громади та міста. Судова влада представлена низкою інституцій на рівні окремих адміністративних одиниць [4, с. 3-4].

Інституційний розподіл на три рівні – федерація, кантон, община – сприяє послідовному впровадженню принципу субсидіарності. Нові питання, що виникають, зазвичай передаються до компетенції общин. Пошук рівень на рівень кантонів може бути розпочатий лише тоді, коли завдання не можуть бути вирішеними на рівні общини чи «міжгромадського» співробітництва. Питання вищої складності потрапляють на розгляд кантонів, оскільки перенесення їх на рівень федерації потребує згоди народу та кантону. Факт розподілу завдань на основі принципу децентралізації характеризує Швейцарію як одну із найбільш децентралізованих держав світу [4, с. 6].

Враховуючи існуючий принцип управління, центральний уряд контролює близько 40% державних прибутків та лише 30% видатків. Залишок розподіляється у рівних частинах між кантонами та общинами. Існуючий політичний консенсус проти централізації призвів до того, що іноді бажане перенесення компетенції з економічних та політичних питань на рівень федерації не відбувається або відбувається із запізненням [4, с. 6]. Тому такі ситуації призводять до позбавлення федерації достатніх можливостей контролю діяльності кантонів та громад. Певним чином це обумовлює архаїчність інститутів влади і вкрай повільний процес прийняття рішень. Так, швейцарські жінки останніми в Європі отримали право голосувати і бути обраними – у 1971 р. Лише у 2002 р. Швейцарія вступила в ООН [5].

Потрібно зазначити, що державний устрій Швейцарії у своїй сьогодишній формі відповідає трьом принципам федералізму, які сформульовані Ж.-П. Жакке, які гарантують стабільність та успішний розвиток федеративної держави – принцип накладання (федеральна конституція закріплює федеральний правопорядок, який накладається на суб'єктів федерації); принцип автономності – суб'єкти федерації мають власну компетенцію і самостійно вибирають свою інституційну структуру; принцип участі – суб'єкти федерації залучаються до участі в управлінні федеративною державою [6, с. 272].

Окремою складовою безперервного функціонування федералізму у країні, на думку швейцарського урядовця Петера Шененберґера, є наявність незалежної судової системи та децентралізованої влади, яка включає в себе принцип фіскальної еквівалентності – «..той, хто платить, дає розпорядження, а той, хто дає розпорядження, мусить платити». Це означає, що поряд із наявністю певної компетенції, повинна існувати й можливість її фінансування. І тому було б неправильно, коли вищі інстанції давали

б вказівки нижчим і водночас не забезпечували відповідних коштів на їх виконання [7].

Щодо опису загальної картини в цілому, то потрібно зазначити, що Швейцарська Конфедерація сьогодні – це передова країна Західної Європи, федеративна парламентська держава, загальною площею 41 284 км² та населенням приблизно 8 млн. осіб, столиця – м. Берн. Швейцарська Конфедерація складається з 20 кантонів та 6 напівкантонів. Країна має один з найвищих та стабільних ВВП у світі – 81 тис. дол. на душу населення (на 2011 р.).

Враховуючи постійний розвиток конституціоналізму у Швейцарії, за результатами референдуму 18 квітня 1999 р. була прийнята нова Конституція, яка вступила в силу 1 січня 2000 р. Прийняття нової конституції стало необхідним після того, як постійне внесення змін до конституції 1874 р. вже втрачало всякий сенс, а окрім того, ця конституція закріплювала ряд питань, які по суті віджили себе у наш час (наприклад: заборона на виробництво і продаж абсенту, положення про кантональні армії, смертну кару за зраду батьківщині) [5]. Діюча Конституція складається з преамбули та шести частин, які об'єднують 196 статей. У перехідних пропозиціях нової Конституції детально відрегульовано і податкове право, прикладом можна назвати ст. 86 щодо податку на паливо та інші транспортні збори.

Основні цілі створення Конфедерації, закріплені у ст. 2 Конституції, а саме: забезпечення незалежності кантонів у зв'язку із зовнішньою небезпекою; забезпечення миру та порядку всередині держави; захист прав і свобод громадянина Швейцарії; забезпечення суспільного процвітання та заможності. Ці керівні цілі-засади у багато чому визначають політичний курс Швейцарії й забезпечують насамперед захист інтересів народу та майбутніх поколінь. Тут потрібно враховувати важливий урок – якщо держава виконує поставлені задачі, то вона має підтримку населення, якщо ж ні, то їй необхідно буде миритися з народною недовірою та існуванням державної кризи [8, с. 30].

Розглядаючи основні органи державної влади Швейцарської Конфедерації, потрібно визначити, що як і в будь-якій федеративній державі існують центральні (федеральні) органи влади та органи влади суб'єктів (кантональні органи). Як у будь-якій країні влада у Швейцарії розподіляється на три гілки: законодавчу, виконавчу, судову.

Парламентом Швейцарської Конфедерації являються Федеральні Збори, які складаються, у свою чергу, з двох палат – Національної Ради та Ради Кантонів, у законодавчому процесі обидві палати рівноправні. Національна рада (200 депутатів) обирається населенням на 4 роки за системою пропорційного представництва. У Раді кантонів 46 депутатів, які обираються населенням, в більшості кантонів, за мажоритарною системою відносної більшості (крім кантону Юра) в 20 двохмандатних і 6 одномандатних округах, тобто по 2 особи від кожного кантону і по одному від напівкантону на 4 роки (в деяких кантонах – на 3 роки) [4, с. 38]. Однією з особливостей роботи швейцарських парламентарів є міліційна система, яка дає змогу працювати за сумісництвом у парламенті та за своєю основною

професією та отримує зарплатню за фіксованим тарифом. Така система є гарантією, що особа не стане «професійним чиновником» який захищає власні, партійні інтереси чи інших представників суспільства [8, с. 38-39].

Серед особливих моментів роботи Федеральних зборів можна визначити, що обидві палати збираються чотири рази у рік на чергові тритижневі сесії. У певних випадках може призначатися надзвичайна сесія. Засідання парламенту відкрите, для публіки маються трибуни. У законодавчому процесі обидві Ради рівноправні. Вони працюють та вирішують справи окремо. Рішення парламенту вступають в силу, якщо вони прийняті обидва ми палатами. Варто зазначити, що при розходженні думок, палата що надала проект закону, допрацьовує його та виносить на повторний розгляд. У випадку якщо і на повторному розгляді він не буде прийнятий, призначається конференція палат, на якій їдуть загальні слухання. Якщо ж і на конференції не буде досягнуто спільності, то таке питання відкладається, як таке, що не готово до розгляду [8, с. 37-39].

Федеральна рада є урядом Швейцарії, по суті – колективним органом управління. Кожний член Федеральної ради, головою урядового департаменту, відповідає міністрам в урядах інших країн. Рішення, прийняті Радою, завжди готуються відповідальним департаментом. Федеральна рада працює переважно в режимі щотижневих засідань, які проводяться щосереді у Федеральному палаці в Берні – місце знаходження швейцарського уряду. Кожний рік один з семи членів Федеральної ради обирається Федеральними зборами президентом Конфедерації. Федеральні збори обирають також віце-президента. За угодою, кожен член Ради раз в сім років стає віце-президентом, а на наступний рік президентом. Президент Конфедерації є найбільш високопоставленим офіційним обличчям держави. Він головує на засіданнях Ради і виконує певні представницькі функції, які в інших країнах, виконує глава держави. В екстрених ситуаціях він має право діяти від імені всієї Ради. Хоча, президент є першим серед рівних, він не має влади над іншими шістьма членами Ради [4, с. 25].

Крім того одним із виконавчих органів є Федеральне Управління, який є, по суті, «інструментом» для реалізації завдань та впровадження у життя рішень уряду. Управління повністю підзвітне Федеральній Раді, окрім цього, парламент також має можливість здійснювати контроль Федерального Управління, особливо це можна прослідити у сфері фінансів [8, с. 42].

На рівні федерації існує розвинута система вищих органів судової влади. У цій системі Федеральний Суд відіграє центральну роль, оскільки він має широкий спектр повноважень при реалізації основних прав, положень Європейської Конвенції з прав людини, а також при уточненні політико-правової адміністративної процедури та уніфікації законодавства у кантонах. У багатьох випадках Федеральний суд відповідає за подальший розвиток правових норм, за умови якщо законодавчий орган визнаний недієздатним, або у випадку відсутності

чітких норм регулювання певної сфери. Крім того, існують спеціалізовані суди вищі федеральні суди – Суд у справах соціального страхування та військовий суд [8, с. 43].

Кожен кантон має свою конституцію і закони, законодавчий орган – кантональну раду, або велику раду, виконавчий орган – правлячу раду, або державну раду, що складається з губернатора, або голови державної ради, і урядових радників, або державних радників. Кантон абсолютно самостійний у вирішенні внутрішніх проблем.

Робота судів нижчого, кантонального рівня, побудована на основі принципу федералізму. Значна частина цивільних та кримінальних справ розглядається на рівні районного суду, тоді як суди кантонів та Федеральний Суд виступають як суди другої та третьої інстанції. Суди кантонів мають не лише власну юрисдикцію, вони регулюють процедури з цивільних, кримінальних та адміністративних справ. Враховуючи традицію федералізму в політичній практиці, завдання щодо судового регулювання взаємовідносин успішно розподіляються між кантонами та місцевими судовими інституціями [4, с. 42].

Особливої уваги потребує швейцарська модель місцевого самоврядування, яка є однією із складових частин федералізму у країні. Органи місцевого самоврядування наділені широкими повноваженнями у вирішенні питань місцевого значення. Громада стягує податки, встановлені органами державної влади, а так само визначає розміри місцевого податку, виходячи з таких факторів, як стан громади, кількість жителів, структура майна. Громадський податок використовується виключно для цілей розвитку громади, і органи місцевого самоврядування регулярно звітують перед жителями про витрачання громадських коштів. Громада організовує вибори, забезпечує соціальну турботу про бідних, вирішує проблеми молоді, вирішує інші питання [9]. Варто також зазначити, на думку Чернеженко О.М., суттєву роль у розподілі повноважень між центром та периферією відіграє принцип субсидіарності, тобто громада вирішує свої важливі питання, а федеративний центр не може втручатися у вирішення цих питань (окрім випадків, коли рішення ставить загрозу всій Конфедерації) та повинен забезпечити усіма необхідними засобами [10, с. 5-7].

Але враховуючи постійний розвиток державних відносин та інститутів у Швейцарії існують певні проблемні питання, щодо функціонування федеративних органів влади та розподілення повноважень між федерацією та кантонами.

До основних існуючих проблем функціонування швейцарського парламенту негативні наслідки міліційної системи, що передбачає можливість парламентаря працювати також за сумісництвом на своїй основній праці. Встановлено, що для продуктивної діяльності у одній з палат Зборів, парламентар повинен приділяти дві третини від свого часу. Іншою складною не вирішеною проблемою є складність самого законодавчого процесу, що свідчить про наявність великої кількості процедур у регламенті, які передбачають майже не слухання по кожному пункту статей законопроекту. Третім складним

питанням є представництво парламентарями інтересів великих господарських союзів чи підприємств або виконують керівні функції у приватному секторі економіки. Не дивлячись на те, що з 1985 року існує обов'язок декларування «власних зв'язків», парламентар може залишитися у залі, якщо розглядаються питання, які прямо чи опосередковано стосуються його професійних інтересів. Крім проблеми сумісництва професійного існує проблема сумісництва державних посад. Так, парламентар Федеральних Зборів може бути одночасно членом кантонального уряду, оскільки законодавством нема жодної норми, яка б це заперечувала [8, с. 49].

Щодо Федеральної Ради, то тут потрібно зазначити про проблему існування колегіального принципу – неможливості винесення прийняття за межі Ради. Природність такої системи останнім часом ставиться під питання, оскільки в наслідок зростання об'єму роботи та особисту напруженість члени Федеральної Ради не здатні впоратися з їх виконанням. У якості об'єктивного рішення дискутується питання щодо можливості збільшення кількості членів Ради та про створення нових посад – державних секретарів [8, с. 54].

Серед високих досягнень є проведення адміністративної реформи та впровадження власного різновиду концепції «New Public Management» – управління, орієнтоване на результат. Основною метою даної реформи було створення дієвого та ефективного публічного управління та скорочення адміністративного апарату чиновників. Можна вказати два основних моменти введення даної системи: розмір кантону та мовна особливість. Варто зазначити, що у великих кантонах керівництво було більш зацікавленим у впровадженні реформи публічного управління. Також важливою рисою реформи був рівень зайнятості чиновників. Свого найбільшого успіху, реформа досягла у німецькомовних кантонах [4, с. 46].

Але справжнім досягненням на ділі слід визнати показники, які Швейцарія має сьогодні відповідно до світових рейтингів. Так, відповідно до індексу основ демократії Швейцарія займає 1-ше місце, за індексом державності, який передбачає рівень реальної суверенності та самостійності держав, здатності її забезпечити ефективно функціонування і відтворення політичних, економічних, соціальних та інших інститутів, - 3-тє місце, за індексом якості життя – 6-тє місце, за індексом потенціалу міжнародного впливу – 21-ше місце [6, 272 с.]. За рейтингом конкурентоспроможності, Швейцарія з 2010 р. утримує перше місце [11]. У Швейцарії незаперечний найвищий кредитний рейтинг ААА, низький держборг і уряд, який підтримує в країні стабільність, низьку інфляцію і високий профіцит за поточними рахунками. Ці показники в цілому дають стабільність швейцарського франку на зовнішньому ринку [12].

ВИСНОВКИ

Відповідно вищезазначеного можна зробити наступні висновки: Швейцарія пройшла складний шлях розвитку та становлення, від союзу кантонів до високорозвиненої країни Західної Європи. Потрібно зазначити, що відповідний вплив зазнала система політики – територіального устрою, яка закріпилася у конституціях цієї країни та має поєднання історичних традицій та теоретичних здобутків в сфері державного будівництва.

Список використаних джерел

1. Теория государства и права / отв. ред. В.Д. Перевалов [3-е изд, перераб. и доп.] – М.: Норма, 2009. – 496 с.
2. «Юридическая энциклопедия» / под ред. Тихомирова М.Ю. [издание 5-ое изд., перераб. и доп.]. – М., 2007 г. – 972 с.
3. Драгунов Г.П. Швейцария: история и современность (Очерк новейшей истории) / Драгунов Г.П. – М., "Мысль", 1978 – 207 с.
4. Система державного управління Швейцарською Конфедерацією: досвід для України / [уклад. Л.В. Примаченко]; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка – К: НаДУ., 2011 р. – 56 с.
5. Швейцарская демократия: пример для подражания? (Democratie suisse: un modele ideal?) // С. Лакутин [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nashagazeta.ch/news/11389>.
6. Автономія та її роль у державному будівництві (країни Європи): монографія / Н.А. Мяловицька. – К.: Логос, 2009. – 504 с.
7. Петер Шененбергер про те, як функціонує швейцарська пряма демократія та чому банки його країни уникли кризи заборгованості / О. Пагіря [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/62632>
8. Пособие по демократии. Функционирование демократического государства на примере Швейцарии / под. ред. Э. Молчанова – М., «Литература и политика». – 1993 г. – 57 с.
9. Ценности местного самоуправления западно-европейских демократиях / Г. Люхтерхандт [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vasilievaa.narod.ru/mu/stat_rab/books/mpsf/4-1.htm
10. Чернеженко О.М. Конституційно-правова модель місцевого самоврядування в Швейцарії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.02 / О.М. Чернеженко; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х., 2013. - 20 с.
11. Швейцарія – самая конкурентоспособная страна в мире / М. Лугинбюль // Switzerland Global Enterprise [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.s-ge.com/russia/invest/ru/blog/shveitsariya—samaya-konkurentosposobnaya-strana-v-mire>
12. Сильный франк дорого обходится экономике Швейцарии [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://expert.ru/2016/06/16/shveitsariya/>

ШТИК

Юлія В'ячеславівна
juliashtyk1@ukr.net

УДК 657.33

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ БУХГАЛТЕРСЬКИХ
ПРОГРАМCREATING AN INTEGRATED STATEMENTS UNDER USING THE
MODERN COMPUTER ACCOUNTING SOFTWAREк. е. н., Донецький
національний університет
економіки і торгівлі
ім. Михайла Туган-
Барановського

Стаття присвячена дослідженні інтегрованої звітності в умовах використання сучасних комп'ютерних бухгалтерських програм. В статті обґрунтовано поняття надійності при використанні інтегрованої системи бухгалтерського обліку, як категорії, що застосовується не лише відносно облікової інформації, але й облікової системи в цілому.

Статья посвящена исследованию интегрированной отчетности в условиях использования современных компьютерных бухгалтерских программ. В статье обосновано понятие надежности при использовании интегрированной системы бухгалтерского учета, как категории, которая применяется не только в отношении учетной информации, но и учетной системы в целом.

The article investigates integrated reporting in the use of modern computer accounting programs. In the article the concept of reliability when using the integrated accounting system, a category that applies not only in relation to the accounting information and accounting system as a whole is grounded.

Ключові слова: інтегрована звітність, комп'ютерні програми, інформаційні системи, бухгалтерський облік, інтегрований облік

Ключевые слова: интегрированная система, компьютерные программы, информационные системы, бухгалтерский учет, интегрированный учет

Keywords: integrated reporting, computer programs, information systems, accounting, integrated accounting

ВСТУП

Протягом останнього століття, що ознаменувалося розвитком наукової облікової думки, проблеми диференціації та інтеграції різних підсистем обліку стали предметом досліджень багатьох вчених і науковців. Поділ бухгалтерського обліку на різні підсистеми залишається однією з найбільш дискусійних проблем. В умовах глобалізації економіки та становлення інформаційного суспільства відбувається трансформація теорії та практики бухгалтерського обліку. З розвитком інформаційних технологій розвиваються нові погляди на бухгалтерський облік. Особливо варто виділити питання визнання і визначення підсистем обліку з точки зору теорії і практичної діяльності.

В умовах створення інтегрованої системи бухгалтерського обліку як основи інформаційного забезпечення на підприємстві досягається ефективність діяльності окремих суб'єктів господарювання та економіки України в цілому. Трансформаційні процеси в Україні, зближення економічних наук зумовлюють нову якість системи бухгалтерського обліку, зміну його базисної моделі шляхом системної інтеграції.

Проблеми диференціації та інтеграції підсистем бухгалтерського обліку досліджувалися такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як: А.Ф. Аксьоненко, В.І.Афанасьєв, В.І.Бариленко, М.Т. Білуха,

О.М. Брадул, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, М.П. Войнаренко, А.М. Герасимович, Е.К. Гільде, С.Ф. Голов, В.А. Єрофєєва, А.П. Іванов, В.Б. Івашкевич, І.І. Каракоз, Г.Г. Кірейцев, В.М. Костюченко, М.Д. Корінко, Я.Д. Крупка, С.А. Кузнецова, М.Т. Лабинцев, Н.М. Малога, М.Ю. Медведєв, К.Н. Нарібаєв, Б. Нідлз, М.С. Пушкар, С.В. Свірко, Я.В. Соколов, А.А. Шапошніков, М.Г. Чумаченко. Вчені розглядають питання диференціації та інтеграції підсистем обліку, а також звертають увагу на інформаційну сутність обліку як системи, виділяючи в ній структурні компоненти, в тому числі методологічне забезпечення, властиве комп'ютерним інформаційним системам управління.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні інтегрованої звітності в умовах використання сучасних комп'ютерних бухгалтерських програм

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та стандарти обліку.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог Міжнародних стандартів обліку та законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Системний підхід до бухгалтерського обліку – напрям методології дослідження, в основі якого закладено розгляд об'єкта як цілісного комплексу елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи. Застосування загальних методологічних засад системного підходу до дослідження (враховуючи його міждисциплінарний характер, рівень складності обраного об'єкта та його значення для економіки) дозволило з'ясувати, що в сфері проблем бухгалтерського обліку дослідниками у переважній більшості робляться спроби застосування системного підходу в якості методологічної бази дослідження. Проте, незважаючи на визнання та розгляд бухгалтерського обліку як системи, можливості системного підходу та теорії систем не повністю використовуються дослідниками для обґрунтування доведеності зроблених висновків у сфері удосконалення бухгалтерського обліку як прикладної економічної науки та практичної діяльності [3].

Бухгалтерський облік є єдиною цілісною системою формування достовірної, оперативної, релевантної, повної інформаційної бази, на підставі якої здійснюється процес управління як окремим суб'єктом господарювання, так і економікою держави в цілому. Облікову систему слід розглядати як сукупність її елементів. Системність обліку дає змогу визнати сукупність елементів облікової системи, які забезпечують ефективність формування бухгалтерської інформації в процесі управління підприємством. Системний підхід покладено в основу розробки адаптивної моделі інтегрованої системи бухгалтерського обліку, об'єднавши всі його елементи. Проведені дослідження дають змогу стверджувати, що впровадження адаптивної моделі інтегрованої системи бухгалтерського обліку матиме синергетичний ефект.

Розвиток теорії та методології бухгалтерського обліку як науки повинен відбуватися як в інтердисциплінарному, так і в міждисциплінарному напрямках. Теорія систем і системний аналіз; кібернетика, теорія інформації і теорія складних систем; моделювання, моделі й методи прийняття рішень, комп'ютерні технології та програмування, синергетика мають збагатити облікову науку спеціалізованими термінами.

Підсистеми фінансового та управлінського обліку у своїй базисній структурі мають значну кількість відмінностей: за цільовим спрямуванням; джерелами та основними користувачами інформації; правилами ведення обліку; принципами обліку або їх відсутністю; методами і способами відображення облікової інформації; вимірниками облікової інформації; періодичністю складання звітів; часовим ракурсом інформації; формами подання та ступенем відкритості інформації; ступенем точності та надійності інформації; ступенем відповідальності суб'єктів організації та ведення. Таким чином, низька ефективність бухгалтерського обліку на українських підприємствах актуалізує необхідність формування

концепції інтегрованої системи бухгалтерського обліку, адаптованої до сучасних економічних умов (рис. 1).

Ідея інтегрування підсистеми податкового обліку в систему бухгалтерського обліку базується на виявленні спільних та відмінних рис, підходів при групуванні об'єктів обліку. Очевидно, що застосування саме такого підходу сьогодні найбільш реальне, тому що не вимагає значних витрат часу і грошових коштів. При цьому кожне підприємство-платник податків має чітко визначити основні розбіжності у відображенні операцій і майна для цілей підсистем фінансового та податкового обліку та розробити способи коригування бухгалтерських форм або додаткові форми реєстрів підсистеми податкового обліку.

Для середніх і малих підприємств, а також підприємств, що і досі ведуть облік вручну або в електронних таблицях, застосовувати цей підхід можна на постійній основі. Щоб організувати підсистему податкового обліку на базі фінансового, необхідно максимально інтегрувати облікову політику за основними методологічними напрямками в частині фінансового та податкового обліку. Прямі інформаційні зв'язки виникають між: підсистемами фінансового і податкового обліку та фінансового й управлінського обліку [2].

Суть інтеграції податкової підсистеми в систему бухгалтерського обліку полягає в тому, що підсистема податкового обліку функціонує на основі облікової інформації підсистеми фінансового обліку. Облікові дані, у разі одночасного використання як фінансовою, так і податковою підсистемою, надходять спочатку в підсистему фінансового обліку та через інформаційний фільтр – до податкової підсистеми. Після складання податкової звітності інформація надходить у підсистему управлінського обліку, таким чином, простежується прямий зв'язок між податковою та управлінською підсистемами. Зворотні зв'язки виникають в результаті: а) впливу вихідної інформації підсистеми управлінського обліку на підсистему фінансового обліку; б) впливу вихідної інформації з підсистеми управлінського обліку в податкову підсистему; в) впливу вихідної інформації з підсистеми податкового обліку у фінансову підсистему. Інформація, сформована за центрами відповідальності у підсистемі управлінського обліку, у вигляді управлінського рішення спрямовується у фінансову підсистему (рис. 2).

Підсистеми управлінського, фінансового та податкового обліку взаємодіють між собою. Взаємозв'язок здійснюється за допомогою постійно циркулюючого потоку економічної інформації, яка проникає в кожну підсистему бухгалтерського обліку для подальшої обробки елементами системи. Взаємодія здійснюється між підсистемами фінансового обліку та управлінського обліку, а також між підсистемами фінансового обліку та податкового обліку в такий спосіб, що оброблена в підсистемі фінансового обліку інформація є одночасно вихідною для складання фінансової звітності, а вхідною для інших підсистем.

Рис. 1. Концептуальне забезпечення інтегрованої системи бухгалтерського обліку

Рис.2. Інтеграція системи бухгалтерського обліку

Інформація за центрами відповідальності, за видами їх носіїв, згрупована в регістрах фінансового обліку й відображена на рахунках за допомогою подвійного запису надходить у підсистему управлінського обліку, де через функції управління перетворюється в інформацію для прийняття оперативних і прогнозних рішень. Основною організаційною відмінністю двох підсистем обліку є те, що систематизована в облікових регістрах інформація відображається на рахунках бухгалтерського обліку й у фінансовій звітності, а згрупована у податкових регістрах – у розрахунку податкової бази без розподілу за рахунками бухгалтерського обліку[1].

Застосування комп'ютерних технологій в бухгалтерському обліку вимагає внесення змін у його методологічне забезпечення, це стосується як форми, так і методу бухгалтерського обліку. В умовах застосування комп'ютерної техніки та інформаційних технологій кожен з елементів методу бухгалтерського обліку, серед яких – документування господарських операцій, відображення облікової інформації за допомогою подвійного запису на рахунках та інші складові методу – зберігає й навіть збільшує своє значення, однак, за формою й сутністю трансформується.

Функціонування інституту приватної власності в Україні вимагає корінної трансформації усвідомлення ролі бухгалтерського обліку, передусім не як засобу зовнішнього контролю, а як єдино можливого та ефективного інструменту управління майном власника. Бухгалтерський облік – це динамічна гнучка система, яка повинна постійно вдосконалюватися та покликана забезпечувати захист інтересів власників та баланс їх інтересів з інтересами інших груп користувачів інформації.

Реінжиніринг бізнес-процесів як революційний метод комплексної трансформації діяльності підприємства забезпечить українським компаніям довгострокові перспективи розвитку і зростання. Це складний комплекс заходів з моделювання бізнес-систем, який дозволяє позбутися зайвих функцій та інформаційних потоків, правильно розподілити повноваження і відповідальність між фахівцями, знизити витрати часу, кількість працівників та інших витрат на виконання виробничих та управлінських функцій.

ВИСНОВКИ

Отже, при забезпеченні надійності облікової інформації слід звертати увагу на ресурси та фактори, які на неї впливають, а саме: трудові ресурси підприємства та процес комп'ютеризації господарської діяльності підприємства та бухгалтерського обліку зокрема. Обґрунтовано поняття надійності при використанні інтегрованої системи бухгалтерського обліку, як категорії, що застосовується не лише відносно облікової інформації, але й облікової системи в цілому. Отже, пріоритетним напрямом діяльності суб'єктів господарювання є забезпечення надійності інформації для дотримання належного рівня економічної безпеки на підприємстві та збереження його комерційної таємниці.

Вирішення питання задоволення усіх запитів користувачів облікової інформації можливе при умові зміни концепції економічного розвитку та визначенні пріоритетних напрямів вдосконалення економіки України. Ці напрями пов'язані з врегулюванням інтересів суспільства та майнових відносин, а також їх обліковим відображенням, що враховує всі запити зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. Безверхий К.В. Методичні засади формування інтегрованої звітності підприємства / К.В. Безверхий // Облік і фінанси. - 2014. - № 3. - С. 8-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Oif_apk_2014_3_3.pdf.
2. Домашенко Ю.В. Інтегрована звітність: вдосконалений облік операцій як показник ефективності діяльності. / Ю.В. Домашенко // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2013. - № 1. - С. 65-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/evngu_2013_1_10.pdf.
3. Євдокимов В.В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: [монографія] / В.В. Євдокимов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 516 с.
4. Муравський В.В. Формування та подання інтегрованої звітності з використанням Інтернет-технологій / В.В. Муравський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/.
5. Валовой внутренний продукт в Украине / ИРС – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.

СКРИПНИК

Наталя Анатолівна
redrenard17@gmail.com

УДК 331

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА
СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІPERSONNEL POTENTIAL AS A BASIS FOR
STRATEGIC DEVELOPMENT OF
ENTERPRISES UNDER EXTENSION FOREIGN
ACTIVITIESстарший викладач,
Одеський національний
політехнічний
університет

АНТОНЮК

Дарина Валеріївна
4222586@gmail.comстудент, Одеський
національний політехнічний
університет

Стаття присвячена виконанню аналізу елементів, що впливають на формування кадрового потенціалу як основи стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності. У статті виділені різні підходи до його визначення. Також приділено увагу взаємозв'язку стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності з його незамінним елементом – кадровим потенціалом.

Статья посвящена выполнению анализа элементов, влияющих на формирование кадрового потенциала как основы стратегического развития предприятия в условиях расширения внешнеэкономической деятельности. В статье выделены различные подходы к его определению. Также уделено внимание взаимосвязи стратегического развития предприятия в условиях расширения внешнеэкономической деятельности с его незаменимым элементом – кадровым потенциалом.

The article is devoted to the analysis of the elements that affect the formation of human resources as the basis for the strategic development of the enterprise in the context of extension foreign economic activity. Different approaches to its definition are highlighted of the enterprise in the context of extension foreign economic activity with its indispensable element – personnel potential.

Ключові слова: кадровий потенціал, стратегічний розвиток, розвиток кадрового потенціалу, управління персоналом, зовнішньоекономічна діяльність

Ключевые слова: кадровый потенциал, стратегическое развитие, развитие кадрового потенциала, управление персоналом, внешнеэкономическая деятельность

Keywords: human resources, strategic development, increased competitiveness, human resource development, human resource management, foreign economic activity

ВСТУП

Більшість економічних реформ, що впроваджуються в Україні акцентують увагу на стратегічному розвитку підприємства та відношенні керівництва до кадрового потенціалу в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності. Вірогідно, що науково-освітні заклади та підприємства повинні разом формувати висококваліфікованих спеціалістів – елементи системи кадрового потенціалу. При цьому необхідно створювати фактори зі стимулювання для ефективного виконання роботи та модифікації системи управління кадровим потенціалом.

В Україні з переходом до ринкової економіки виникла потреба в інституті стратегічного управління в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності. З'явилася необхідність в кваліфікаційних спеціалістах, які спроможні професійно виконувати стратегічні функції в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності. Однак, на нашу думку, недостатньо розроблений механізм формування стратегії розвитку кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної

діяльності. Важливість даної проблеми та її недостатнє вивчення визначило мету цієї статті.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є аналіз системи кадрового потенціалу як основи стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідженням теоретико-методологічних проблем формування стратегії розвитку кадрового потенціалу в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені: І.С. Гладков, О.Ю. Пасічна, Л.О. Чорна та ін. А також важливий внесок у становлення та розвиток теоретичних положень цього питання зробили: N. Tishy [1], М. Портер [14], А. Томпсон [15], А. Градов, Р. Фатхутдінов [16], Т. Білоус [9], І. Бутенко [10], Л. Гармидер [2], В. Гриньова, М. Володькіна, В. Колпакова, Б. Мизюк, З. Шершньова [1-7] та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Багатозначність визначень поняття «кадровий потенціал» пов'язаний зі специфікою дослідження. За останній час у працях, пов'язаних з управлінням людськими ресурсами, відбулися кардинальні соціальні та економічні зміни. Вони пов'язані з тенденцією розвитку кадрового потенціалу у визначений період часу. Саме тому у сучасних дослідженнях «наймані працівники розглядається у якості ключового ресурсу виробництва» [11].

Визначення кадрового потенціалу як основи стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності представлено в роботі І.І. Ісаченко «Управління людськими ресурсами» [12].

У широкому значенні кадровий потенціал підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності автори [12] трактують так: «уміння та навички працівників, котрі можуть бути використані для підвищення ефективності підприємства в різних сферах діяльності – з метою отримання прибутку для досягнення соціального

ефекту». У цій роботі визначення кадрового потенціалу підприємства представлено: «у якості тирчасово вільних та резервних трудових місць, котрі потенціально можуть бути зайняті спеціалістами завдяки їх розвитку та навчанню».

Таким чином, кадровий потенціал можна визначити як надбаний досвід, професіоналізм, висока компетенція та навички спеціалістів, котрі працюють на підприємстві задля підвищення конкурентоспроможності в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності – з метою досягнення бажаного соціального ефекту чи для збільшення прибутку.

У сьогодиншій ситуації стратегічно зорієнтовані підприємства направлені на формування довгострокового кадрового потенціалу в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності. Довгостроковий кадровий потенціал в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності включає в себе два компонента – поточний та цільовий кадровий потенціал підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності [6]

Визначити підґрунтя для формування довгострокового кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності вдалося представити на основі моделювання його у вигляді ієрархічної системи [3]. Елементами даної системи являються одиниці кадрового потенціалу. Підхід до розпізнання класів спеціалістів у просторі

існуючих ознак, а також до аналізу зв'язків та відношень в системах та підсистемах кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності розглянуті в роботах [4-5].

Керівництво сучасних підприємств повинно вирішувати завдання формування такого кадрового

потенціалу, котрий за своїми функціональними характеристиками відповідав би стратегії ефективного економічного розвитку. Це завдання являється надзвичайно складним, так як: відсутність чітких систем сертифікації персоналу, професіональних стандартів, підготовки випускників відповідно до потреб ринку праці впроваджує не використання міжнародних загальноприйнятих систем якості персоналу [13].

Саме тому стратегічно зорієнтовані підприємства стають модераторами, що виводять кадровий потенціал, що існує на новий якісний рівень.

Першим етапом формування кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності є створення набору сучасних вимог, що застосовуються до спеціалістів в час прийняття на роботу. Дані вимоги змушують освітні заклади орієнтуватися на потреби ринку праці.

Другим етапом являється підвищення кваліфікації спеціаліста в процесі його трудової діяльності на підприємстві – тим самим формуються його нові якісні характеристики.

Наступним етапом формування кадрового потенціалу є навчання працівників на самому підприємстві. Система навчання спеціаліста, безперечно, на підприємстві виконує функцію доведення його якісних

характеристик до необхідного рівня. Відмітимо, що навчання на підприємстві «являється центральною ланкою, так званою системи управління ланками. Вона передбачає переклад індивідуальних знань в комплексні та далі – в організаційні знання». Ключове завдання даного процесу полягає в акумулюванні професіональних знань на рівень організації, формалізації даних знань у вигляді інструкцій, правил виконання трудових функцій, додатків та інших документованих форм» [7]. Даний вид навчання допомагає одиниці кадрового потенціалу прийняти корпоративну культуру, котра в свою чергу відповідає стратегії розвитку.

У даний час формування кадрового потенціалу підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності неможливе без врахування взаємозв'язку наступних компонентів:

– «...стратегічне управління організацією – стратегія управління людськими ресурсами – ефективна організаційна культура», без яких неможлива діяльність підприємства. На рис. 2 зображено як формування та стратегічне управління кадровим потенціалом допомагає створити конкурентоспроможний персонал, котрий в свою чергу впливає на вибір стратегії підприємства [8].

Рис. 2. Модель формування конкурентоздатного кадрового потенціалу в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності [розроблено авторами на основі [6]]

Конкурентоспроможний кадровий потенціал – це основа стратегічного розвитку підприємства. При його наявності підприємство орієнтується на потреби споживачів, зорієтовуючи під них свою виробничу діяльність. Швидке реагування на зміни зовнішніх та

внутрішніх факторів, що впливають на його діяльність, дозволяє досягати конкурентоспроможних переваг, дає можливість підприємству розвиватися та досягати поставлений цілей в перспективі.

Таким чином, система формування кадрового потенціалу як основи стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності повинно бути різностороннім та включати в себе комплекс заходів щодо забезпечення підприємства таким потенціалом, котрий буде направлений на забезпечення стратегічного розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

Найважливіша задача формування кадрового потенціалу в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності в умовах розширення підприємства, полягає в забезпеченні можливості досягнення необхідних переваг перед іншими конкурентами.

Підприємства, котрі відповідно до головної стратегії формують висококваліфікований кадровий потенціал підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності, виявляються найбільш стійкими до умов жорсткої конкуренції. Для визначення довгострокового стратегічного розвитку підприємство повинне розвивати свій потенціал швидше, чим розвивається потенціал його конкурентів. Вищевказане передбачає необхідність вдосконалення механізму формування кадрового потенціалу як основи стратегічного розвитку підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Devanna M.A. A framework for strategic human resource management / M.A. Devanna, C.J. Fombrun, N.M. Tishy // Strategic Human Resource Management, vol. Chapter 3. - NY: John Wiley & Sons., 1984 - P.33 – 35
2. Garmider, L.D. The content of the concept of human resource potential of the company in a dynamic modern economy / L.D. Garmider // Access to the resource: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_1
3. Skripnik N.A. Formation of the feature space personnel potential of the enterprise to solve the problem of recognition of its level News / S.K. Harichkov, N.A. Skripnik // News Hmel'nitskogo natsionalnogo universitetu. Ekonomichni science. - Hmel'nitsky: Kharkiv - 2014. - № 3, Volume 3 - S. 60 - 65. The mode of access: http://lib.khnu.km.ua/pdf/visnyk_tup/2014/VKNU-ES-201
4. Skripnik NA Analysis of human resource capacity of the enterprise as a complex multi-level dynamic system / NA Skripnik // Mizhnarodny NAUKOVOV magazine. Mehanizmi reguluvannya Economy (MNZH "MRE"). ISSN 1726-8699 – Sumy: Sumy State University - 2014. - № 4 - pp 162-174. Access mode: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/index.php?Cmd=view_article
5. Skripnik NA The concept of system analysis methods relations of the subjects of personnel capacities of the industrial enterprise / N.A. Skripnik, S.K. Harichkov // Collection of scientific works. Scientific Bulletin of Odessa National Economic. Economic sciences. – Odessa: ONEU - 2015. - № 9 (229) - S. 161 - 174. The access modes: [http://n-visnik.oneu.edu.ua/archive\(ru\).php](http://n-visnik.oneu.edu.ua/archive(ru).php)
6. N. Skripnik. Formation of personnel at the basis of company's strategic development / N. Skripnik, V. Burchakovska, K. Parkhomenko // International Scientific Journal Theoretical & Applied Science. – Lyon, France - 2015. – № 11(29) – С. 135 - 139. Режим доступу: <http://www.t-science.org/conf/2015/09-2015-2.pdf>
7. Fedin V. The mechanism of formation and use of human potential of the enterprise in a transition economy firms: Author. Dis. on the competitor. Ouch. PhD degree. Economy. Sciences: spets.08.00.05 - Economy and management of national economy [electronic resource] / V.V. Fedin. - Moscow, 2004. - 24 mode of access to the resource <http://www.dissercat.com/content/mekhanizm-formirovan>
8. Maslov VI Strategic human resource management in terms of an effective organizational culture. M.: Finpress, 2004, p.
9. Билоус Т.В., Стратегическое управление человеческими ресурсами: монография / Т.В. Билоус. – Ирпінь, Україна, 2007.
10. Бутенко І.А. Теоретико-методологічні принципи в розвитку кадрового потенціалу / І.А. Бутенко. – Херсон, 2015.
11. Болдырев Р.Ю. Анализ в развитии концепции «кадровый потенциал» / Р.Ю. Болдырев. 2011.
12. Исаченко И.И. Менеджмент человеческого развития / Исаченко И.И., Элизарова О.И., Кондрей Е.А., Машинская И.С. – 2013 – 206 с.
13. Захарченко В.И. Стратегический маркетинг на предприятии / В.И. Захарченко, Э.А. Кузнецов. – Одесса: Наука и техника, 2005. – 10 с.
14. Портер М.Е. Стратегия конкуренции / М.Е. Портер. – К.: Основи, 2012. – 30 с.
15. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент, Искусство разработки и реализации стратегии / Томпсон А.А., Стрикленд А.Д. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
16. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 416 с.

ТОЛМАЧОВА

Алла Миколаївна
Vprofitorg@ukr.net

УДК 334.012.46:004(045)

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ГАРБУЗОВА

Варвара Сергіївна
varcatrova@gmail.comACCOUNTING AND INFORMATION
SUPPORT OF ACTIVITIES OF NON-PROFIT
ORGANIZATIONS

Голова Вінницької обласної організації всеукраїнської профспілки працівників і підприємців торгівлі, громадського харчування та послуг.

студент, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Стаття присвячена узагальненню ролі інформаційно-аналітичного забезпечення в діяльності неприбуткових організацій. Визначено джерела інформації, показники та критерії, які сприяють підвищенню ефективності управління і конкурентоздатності некомерційних організацій в ринкових умовах господарювання.

Статья посвящена обобщению роли информационно-аналитического обеспечения в деятельности некоммерческих организаций. Определены источники информации, показатели и критерии, которые способствуют повышению эффективности управления и конкурентоспособности некоммерческих организаций в рыночных условиях хозяйствования.

The article is devoted to generalization of the role of information and analytical support of activities of non-profit organizations. The sources of information, indicators and criteria that contribute to improve management efficiency and competitiveness of nonprofit organizations in market conditions are identified.

Ключові слова: неприбуткові організації, обліково-інформаційне забезпечення, бухгалтерський облік, аудит

Ключевые слова: неприбыльные организации, учетно-информационное обеспечение, бухгалтерский учет, аудит

Keywords: non-profit organizations accounting and information support, accounting, audit

ВСТУП

В соціально-економічному розвитку розвинених країн світу істотну роль відіграють неприбуткові організації, що мають на меті соціальні, благодійні, культурні, освітні, політичні, наукові та інші цілі, спрямовані на досягнення суспільних благ. Вагомий внесок у розвиток теорії і практики бухгалтерського обліку та фінансового управління неприбутковими організаціями зробили вітчизняні та зарубіжні економісти: І.Д. Лазаришина, С.О. Левицька, М.Ф. Шевченко, В.А. Головенько, Ю.М. Галустян, М.В. Батурина, Я.В. Олійник.

МЕТА РОБОТИ полягає в науковому обґрунтуванні елементів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності неприбуткових організацій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Джерельною базою написання роботи є нормативно-правові документи вищих органів державної влади та управління, які регулюють діяльність некомерційних організацій, наукові праці – статті, монографії, навчальні посібники, а також статистичні матеріали та Інтернет-ресурси. У процесі дослідження були використані наукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Неприбуткові організації являють собою невід’ємний елемент ринкового господарства. Головна їх мета – задоволення соціальних потреб шляхом створення і реалізації істотної частки суспільних благ і послуг. Неприбуткові організації є повноправними учасниками економічних ринкових відносин і повноправними суб’єктами ринку, тому для них, як і для комерційних організацій, все більш актуальною стає проблема збереження фінансової стійкості, інструментом якої є інформаційно-аналітичне забезпечення. Однак традиційне розуміння даного ресурсу з-за специфіки діяльності некомерційних організацій вимагає глибокого осмислення і уточнення у зв’язку з некомерційними цілями діяльності. Тому все більш актуальними стають питання розробки ключових, агрегованих індикаторів соціальної і економічної ефективності діяльності некомерційних організацій.

Некомерційні організації можуть існувати в різних організаційно-правових формах, таких як громадська або релігійна організація (об’єднання), фонд, установа, автономна некомерційна організація та інші [3, с. 25]. В Україні функціонують бюджетні установи, громадські об’єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди, асоціації та інші

об'єднання юридичних осіб, професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок та інші юридичні особи, які класифікуються як неприбуткові підприємства.

Станом на 1 квітня 2016 року кількість зареєстрованих органами юстиції та Державною фіскальною службою України громадських формувань за їх видами складає 388 787 установ і організацій (рис. 1).

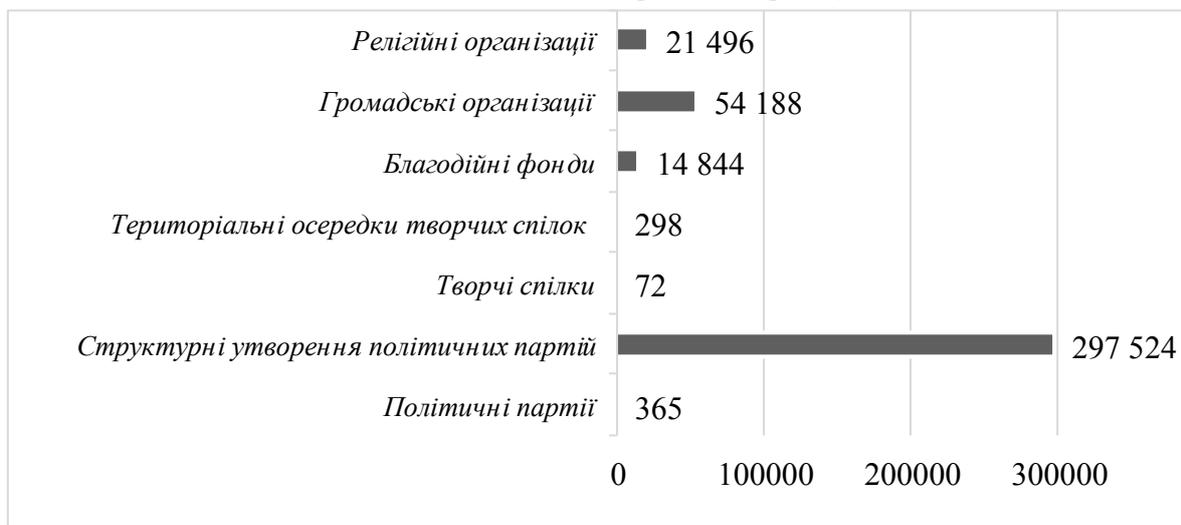

Рис. 1. Структура неприбуткових підприємств в Україні [розроблено автором на основі [6]]

Дослідження ролі некомерційного сектора економіки та неприбуткових підприємств зокрема дозволило виявити їх прямий і непрямий вплив на економічний розвиток країни.

Прямий вплив виражається у забезпеченні зайнятості, купівлі та виробництві товарів і послуг, необхідних для їх діяльності, в результаті чого стимулюється сукупний попит і збільшується сукупна пропозиція [1, с. 12]. При цьому некомерційні організації можуть працювати в галузях, які не цікаві для комерційного сектора.

Непрямий вплив обумовлений тим, що, створюючи конкуренцію державним і муніципальним структурам, некомерційні організації збільшують ефективність функціонування системи надання соціальних послуг в цілому [1, с. 12; 4, с. 32]. Неко-мерційні організації можуть реалізовувати державні замовлення на надання соціально значущих послуг на конкурсній основі, самостійно визначати види і обсяг надаваних ними соціальних послуг.

На сьогоднішній день в умовах постійного розширення інформаційних потоків і впровадження нових технологій у сфері інформатизації потреба в інформаційно-аналітичному забезпеченні значно зростає. Приймати адекватні і прогнозовані рішення без інформаційно-аналітичної підтримки стає практично неможливо [5, с. 14].

Традиційно виділяють 2 елементи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності неприбуткових підприємств: дані бухгалтерського обліку, аналіз та аудит.

Джерелами формування майна некомерційних організацій в грошових та інших формах є:

- регулярні і одноразові надходження від засновників (учасників, членів);
- добровільні майнові внески і пожертвування;
- виручка від продажу товарів, робіт, послуг;

- дивіденди (доходи, відсотки), отримані за акціями, облігаціями, іншими цінними паперами;
- доходи, одержувані від власності неприбуткової організації;
- інші, не заборонені законом надходження [2, с. 148].

Конкретні принципи, основи, умови, правила та практику, які прийняті для підготовки і подання фінансової звітності за МСФЗ повинна визначати облікова політика некомерційної організації.

Дослідження зарубіжної практики ведення фінансового обліку і формування фінансової звітності в некомерційних організаціях показало її спрямованість на надання об'єктивної інформації про стан організації, аналіз досягнутих результатів та прогнозування перспектив розвитку некомерційних організацій, тобто не зацікавленість у побудові фінансової звітності відповідно до принципів МСФЗ.

Міжнародні стандарти, що забезпечують єдині підходи до формування удосконалення фінансової звітності дають можливість порівняти фінансову звітність вітчизняних некомерційних організацій зі звітністю іноземних партнерів і конкурентів і забезпечують конкурентні переваги в отриманні грантів від міжнародних структур [4, с. 515].

Значна роль в організації внутрішнього контролю некомерційних організацій відводиться дотриманню правових актів [1, с. 18], що регулюють діяльність некомерційних організацій. Крім того, організація внутрішнього контролю залежить від особливостей фінансування некомерційної організації, а зокрема – обмеження джерел господарських засобів некомерційних організацій.

На якість системи внутрішнього аудиту некомерційної організації можуть вплинути наступні фактори:

- вимога з боку керівництва некомерційної організації, щоб витрати на здійснення внутрішнього контролю (через обмеженість ресурсів) не перевищували економічних вигод від цих заходів;

- низький або недостатньо високий рівень компетентності працівника, відповідального за внутрішній контроль, що не дозволяє виявити незвичайні, спірні операції;

- зловживання з боку представників керівництва, відповідальних за внутрішній аудит;

- зміна правил обліку або умов ведення господарської діяльності, що впливають на ефективність контрольних функцій [2, с. 307].

Таким чином, внутрішній аудит дозволяє здійснювати постійний контроль за господарською діяльністю некомерційної організації, розробляти альтернативні рішення за цільовим використанням наявних ресурсів, знижувати витрати, оптимізувати систему оподаткування, надавати допомогу співробітникам у ефективному виконанні своїх функцій і в ряді інших питань.

Удосконалення бухгалтерського обліку, в свою чергу, забезпечує формування надійного інформаційного забезпечення управління діяльністю некомерційних організацій.

Потрібно зазначити, що некомерційну організацію необхідно уявляти як систему, що складається з єдності цілей, ресурсів і внутрішньої структури. Використання системного підходу в аналізі діяльності некомерційної організації дозволить не тільки виявити недоліки в організації її функціонування, але й сформулювати пропозиції по вдосконаленню діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, розвиток неприбуткових підприємств і залучення їх в ринкові відносини вимагає розробки особливого інформаційно-аналітичного забезпечення,

результати якого змогли б дати уявлення про рівень соціальної і ринкової ефективності некомерційних організацій.

Оскільки в Україні функціонує і постійно збільшується кількість некомерційних організацій для оперативного забезпечення органів управління інформацією різного виду з можливістю аналізу, прогнозування та моделювання подій або ситуацій в цілях формування бази знань та умов для вироблення оперативних і довгострокових управлінських рішень необхідна комплексна система інформаційно-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Лазаришина І. Д. Методологія та організація економічного аналізу / І. Д. Лазаришина: монографія. – Рівне: УДУВГП, 2004. – 112 с.

2. Левицька С. О. Облік та контроль діяльності неприбуткових організацій / С. О. Левицька: монографія. – Рівне: НУВГП, 2005. – 347 с.

3. Третій сектор в Україні: проблеми становлення / М. Ф. Шевченко (кер. авт. кол.), В. А. Головенько, Ю. М. Галусян та ін. – К.: Український ін-т соц. дослідж., 2001. – 173 с.

4. Олійник Я. В. Регламентация бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій: стан, проблеми, шляхи удосконалення / Я. В. Олійник // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. - 2012. - Вип. 9(2). - С. 513-520.

5. Струкова Н. Л. Информационные потребности предпринимателей: проблемы изучения и обеспечения / Н. Л. Струкова. – Новосибирск, 1997. – 178 с.

6. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua>.

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку — це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції — це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті — з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно — це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua